

తొలి సుడి

మహాపురుషుల జీవితచరిత్రలు మరణముతో సమాప్తము కావు. వారిచరిత్ర ప్రభావము యుగయుగాంతరములు ప్రసరించుచునే యుండును.

ఈ భూలోకమును మానవునకు వాసయోగ్య మొనరించుటకు సర్వస్వమును సర్పించిన త్యాగపీరులు బుద్ధభగవానుడు, ఏను శ్రీస్తు ప్రభువు, గాంధీ మహాత్ముడు. ఈ అమరజీవులుద్భవింపక పోయినచో మానవుని హృదయము చీకటి నీడ గుంపులు వసించెడి కుగ్రిని వళ్లకాడుగనే యుండెడిది. ప్రపంచ చరిత్రయే చేరుగ సుండెడిది.

విశ్వప్రేయస్సునకై వినియోగించిన వారి జీవితము లేమహాకావ్యములు. మహాహాసములు. మహా నీతి శాస్త్రములు. ఉన్నత పాఠశాలలో నున్న విద్యార్థుల కోమల మనస్సులలో నీ త్రిమూర్తుల చరితలు లేశమాత్రముగనైన హత్తుకున్న వారుత్తమ ప్రపంచ పౌరులుగా, ధర్మవీరులుగా దమజీవితమును దిక్కుకొన గలరు. అట్టిచత్సంచల్పమున నీ రచన దోహదము కల్పించిన రచయిత ధన్యుడు.

సంస్కృతమునగల ఆశ్వమేధుని బుద్ధచరిత్ర, ఆంగ్లమునగల యెడ్విను ఆర్నాల్డు ఆసియాజ్యోతి బుద్ధజీవిత చిత్రణమునకు వకరించినవి. ఏనుశ్రీస్తు జీవిత వృత్తాంతమునకు స్టూఆర్ట్స్ పెంటు, ఏనుశ్రీస్తు జీవితమును గ్రంథము నాధారములు. ప్లలదేశ వ్యక్తినామముల యుచ్ఛారణమున మూలగ్రీకు బైబిలు సమసరించిన తెలుగు బైబిలే మాతృకగా గైకొన బడినది. ఏను శ్రీస్తు ప్రభువు జీవిత రచనమున దోహదము దొరిలకుండ రచయిత సత్విన ప్రయత్నము సనుశీలించురుగాక: అయినను మతాంతరుఁ డెంత

గౌరవభావములతో వ్రాసి న ను త్రైస్తవులకు నొప్పి గలిగించు
 వాక్యము లేమైన నప్రతర్కితముగఁ దొరలిన వేమో! అట్లేన వానిని
 రచయిత యజ్ఞానమున కారోపింతురు గాత : అంతియే గాని జగదా
 రాధ్యుఁడైన యేసు క్రీస్తు ప్రభువుపై రచయితకుఁగల పూజ్యభావ
 మును మాత్రము శంకింపకుండురు గార. గాంధీ జీవిత రచనలు
 మహాత్ముని యాత్మకథ, యీ చారిత్రాత్మిక యుగమున రచయిత
 సమకాలీనత తోడ్పడినవి. ఈ యూర్తిత్రయమే గాక ఆమరజీవు
 లైన మహాపురుషు లెందరో యున్నారు. వారి సందర్శన చిఱుత
 గ్రంథములోఁ జేర్చక పోవుటకు సమర్థనీయమైన కారణములు
 లేకపోవచ్చు. కాని-యీ మువ్వరను జేర్చుటకు మాత్రము ప్రస్తుత
 కారణము వారి సందేశములలోఁగల యహింసాధర్మసామ్యమే.
 ఈ మువ్వరు త్యాగవీరులు సహింసావాదులే.

బుద్ధభగవానుని ధర్మచక్రమునే యశోఽచ్యుతపర్తి భరసా
 వహించెను. ఆ ధర్మచక్రమే నేటి స్వతంత్ర భారత పతాకమున
 తాండవించుచున్నది. బుద్ధుఁడు, ఏను క్రీస్తు, అహింసామూర్తి,
 జాతీయపిత బాపూ జీపై నెరపిన పృథావము జగద్విదితము.
 ఈ మువ్వరి జీవిత వృత్తములు యువభారతమున సవశ్యపల
 నీయములు.

సులభశయ్యలో సరళభాషలో సున్నత పాఠశాలలోని విద్యార్థుల
 కుత్తేజము కలిగించి భావిభారత పౌరులను లోక్సత్తర భర్త
 వీరులుగఁ జొర్రితృప్తిపొందుటయే యీ రచనకు లక్ష్యము.

కవితా ప్రభాస

భీమవరము.

నందూరి రామకృష్ణమాచార్య.

అంకితము

ఈ భూగోళమును మానవునకు నివాసయోగ్య
మొసరించుటకై యధర్మము నెదిరించి యాత్మ
బలిదాస మొసర్చుకొని, చరిత్ర కందర మరుగు
పడియున్న యజ్ఞాత త్యాగవీరుల వవిత్రస్మృతికి.

అనుక్రమణిక

బుద్ధుడు	పుట	1
ఏను క్రీస్తు	,,	48
గాంధీ	,,	80

అమరజీవులు

బుద్ధుడు

హిమాలయపర్వతపరంపరలమధ్య రోహిణీనదీ తీరమున నున్న కపిలవస్తుపురము రాజధానిగ శాక్యరాజ్యమును శుద్ధోదనమహారాజు పరిపాలించెను. అతని యగ్రమహిషి మాయాదేవి. ద్వితీయభార్య ప్రజావతి. కొక పుత్రిక కలిగెను. చాలకాలము వరకు శుద్ధోదన ప్రభువునకుఁ బుత్రస్సంతానము కలుగలేదు. మాయాదేవి యొకనాడు శ్రేష్ఠమత్తేభము తన గర్భములోఁ బ్రవేశించి నట్లు కలగాంచెను. శుద్ధోదనుఁడు సిద్ధాంతుల రావించి, పట్టమహిషి స్వప్నమును వివరించెను. జ్యోతిష్కుల సప్నము పుత్రలాభమును సూచించుచున్న దని నుడివిరి. శాక్యరాజ్య మంతయు సంతోషించెను.

మాయాదేవి గర్భవతి యయ్యెను. శుద్ధోదనుఁ డానన్న ప్రసవ యైన పట్టమహిషిని యథోచిత పరివారము దోడు నిచ్చి పుట్టినొంటికి సాగసంపెను. మార్గమధ్యమున మాయాదేవి లుంబినీవనమున నొక సరోవరతీరమున విడిసెను. సహజ

సౌందర్యనిలసిపోయిన యా లుంబినీనసముహో సహోదర క్షీ-
మున ఫలాశపృక్షాచ్ఛాయలో మాయాదేవి విశ్వకల్యాణ
మూర్తి యైన శిశువును బ్రసవించెను.

కపిలవస్తుపురమునఁ బుష్కరీణనము నెల్లినాసము.
మంత్రులు రాజపరివారసమేతులై మత్తేభయాభములతో
జపనాశ్వబృందములతో లుంబినీవనమున కేగి రాజశిశువు
నతఃపురమునకుఁ గొనివచ్చిరి.

బౌరసాలకు శాక్యరాజ్య మందలి పండితులు సామం-
తులు మండలాధిపు లెందఱో కపిలవస్తుపురికగుగదెంచిరి. శుద్ధో-
దన మహారాజునకుఁ గానుకలుగా మాణిక్యరాసులు మత్తేభ-
యాభ రథ తురగ కాంచనాంబరములు లభించెను. కావున-
రాజ పుత్రునకు విప్రులు సర్వార్థసిద్ధుడని నామకరణము
చేసిరి. ఆ నామధేయమే కాలక్రమమున సిద్ధాద్ధుడని పాపాం-
తరము నందెను.

శాక్యరాజ్యమును రక్షించుటకు యువరాజుపతరించెనని
ప్రజలు సంతోషించిరి. శుద్ధోదన మహారాజునకుఁ బుష్కరీణ-
యము శాక్యరాజ్యమునకు మహోదయము. ఆ మహోదయన-
మున కరుదెంచిన యస్తితమహర్షి, యతిలోకకోమలనయాన-
ద్యుతులచేఁ బ్రపంచచరిత్రలో నిత్యమహోదయము నెలయిం-
చిన యా రాజశిశువు నవలోకించి, యాశంక జగదుద్ధారకుఁడు
కాగలడని శుద్ధోదను నభినందించి వీడ్కొని వెనలిపోయెను.

సిద్ధార్థుడు జన్మించిన సప్తను దినసముననే శిల్పిచూయా
దేవి కాలధర్మము నొందెను. వినతల్లి, ప్రిజావతీదేవి మిక్కిలి
యనురాగముతో సిద్ధార్థుని పెంచసాగెను. శుద్ధోదనుడు సిద్ధా
ర్థున కేమి దేండ్ల పోయమున నుపనయనము కావించి విశ్వా
మిత్రుడను గురువున కప్పించెను. అథశాస్త్రము, రాజ్యాంగ
తంత్రము నానావిధకళలు నేర్పుటకు నువ్రసిద్ధపండితుల నేర్ప
రచెను. సిద్ధార్థుడు ఖడ్గచాలనము, ధనుశ్శ్రేణము, రథగజతురగా
రోహణము, స్వప్నహంత్రము మున్నగు క్షత్రియరాజకుమార
రోచితవిద్యల నభ్యసించు చుండెను.

కోమలమనస్కుడైన సిద్ధార్థుని దయాస్వభావము
చిన్నతనమునందే యభివ్యక్తమయ్యెను. అశ్వారోహణమున,
రథచోదనమున, ఖడ్గ చాలనమున జరుగు పోటీలలో విద్యార్థు
లందఱు తమ యభినివేశమును జూపనలయును. ద్వందయుద్ధ
మున డస్సిపోయిన ప్రత్యర్థినిగాంచి కనుజూర్చి హృదయుండైన
సిద్ధార్థుడు తానే యోటమిని వరించెడివాడు. ఒకసారి ఖోటి
రాకుమారులతో గుఱ్ఱపు పందెమున సిద్ధార్థుడు పాల్గొనెను.
గురువులు, సామంతులు, రాజపరీవారము, ప్రజలు పందెమును
జూచుచుండిరి. రాజకుమారులందఱు తమకమున దనుశను
గుఱ్ఱములం బరుగెత్తిరి. సిద్ధార్థుని గుఱ్ఱమే యన్ని గుఱ్ఱము
లను మించి పరుగెత్తుచుండెను. కాని యతని బాలిగుండె చూచు
గుఱ్ఱమున నెండు వేగతరముగ ముందుకు పరుగెత్తి పగ.
నోట నురగాలు గ్రమ్ముచు మన్ను మన్ను గానక యువ పరుగెత్తు

చున్న గుఱ్ఱమును జూడగనే సిద్ధార్థుని గుండె కరగి పోయినది. వెంటనే యతడు కల్లేమును నడలించి గుఱ్ఱమును దిగి, జూలు నివిరి, దాని యాయాసమును దీగ్నపాగెను. అనాటి యువరాజు తన గెలుపును, యశస్సును రాజనీవిసి భూతదయకుఁ గట్టువలె వాఁతఁగ నమర్చించి ధన్యుఁ డయ్యెను.

ఉద్యానవనమున నొకనాడు సిద్ధార్థుఁడు విహరించు చుండెను. పూల తావులఁ జిమ్ము కమ్మఁజెప్పెరల నానుచు యువరాజు చంద్రకాంత శిలావేదికపై నాసీనుఁడై యుండెను. సిద్ధార్థుని దయానురాగరసహృత్తమైన హృదయమే యానాటి నూత్న నసంతసాయంసంధ్యారాగఁబోలిన విశ్వసమ్మోహన సూపమునఁ బ్రతిఫలించెను. అమని మలినంజనెలుఁగులో నాకాశమున హంసలు గుంపులుగా నెగుర సాగినవి. అసంద పారవిశ్వమున సిద్ధార్థుని ధ్యానహృదయము నిదిధ్యానలోఁ జిక్కి నది. అంశలో వేదనాక్రంకారముతో, రక్తసిక్తమైన గోమలతో నేలపై బడి యొకరాజహంస కొట్టుకొనుచుండెను. సమీపమునఁబడియున్న హంస మూలుగు తెలుగువిన్న సిద్ధార్థుఁడు మరుక్షణమున నారాజహంసను, దన చిరుకొగిటఁ జేర్చుకొనెను. పక్షి రెక్కలో గ్రచ్చుకొనిన నాడి బాణమును దీసి యీకల నిమిరి గాయమునకుఁ గట్టు కట్టెను. ఆకాశమున స్వేచ్ఛగా సంచరించు నా హంసపై బాణమును బ్రయోగించు దుఁకుబ్బి యెవరి కై న చేల కలుగవలెను? అది మృగయాలాలనత కాబోలు!

అతర సాగిపోకోటికి మృత్యువేదన కలిగించుటయే మానవులకు
 మధుర క్రీడా? నోనమా? భావనా వేగమున సిద్ధాద్ధుని గుండెలో
 నగ్ని సర్వశములు పెట్టిల్లుచేత్రేల సాగినవి. కొంతబాధ యువశ
 మున రాజహంస యువరాజు నొడిలో నొదిగి ముడుచుకొని
 విశ్రాంతిచెంది. హంస గాయ మచిరకాలముననే మానగలడు.
 కాని రాజహంసుని మృతయమున మానని గాయ మేర్పడినది.
 అప్పటినుండి సిద్ధాద్ధుని చుక్కమారమృతయము విశ్వవేదనకు
 తీర్తి కల్పకొని నానుభూతితో గొట్టుకొన సాగినది.

జనమయమున నా యద్యాసవసమునకొక పరిచారకుడు
 నచ్చి యా రాజహంస సర్వసతెనవి కోరెను. ఆ హంసను గొట్టి
 నది దేవదత్తుడు. అశేషతనపరిచారకుని హంసకొరకుండునెను.
 హంస సచ్చుటకు సిద్ధాద్ధుని రాకరించెను. దేవదత్తుడు శాశ్వ
 వంత రాజహంసుని. అతర రాజకుమారుని కోరినను దోసి
 పుచ్చుట హంసకు యువరాజు వెనుకాడలేదు. వేటాడిన
 పక్షిని మృగయుడు కోరుకొనుట సర్వజనవేద్యమైన ధర్మము.
 దేవదత్తునకు సిద్ధాద్ధుని సరాశ్రతి యర్థము కాలేదు. అశేష
 రాజసభలో యువరాజుపై సభియోగమును వేచ్చెను. తుట్టోదన
 మహారాజు నిండు పేదోలగమున నుండెను. గ్రతిస్మృతి ధర్మ
 నిశేషతై న పండితులు, సామంతులు దండనాథులు ప్రకృతి జన
 ముచే రాజసభ కిక్కిరిస యుండెను. దేవదత్తుని వాద మంద
 ముగిసదే హంస పెక్కలో గ్రచ్చుకొన్న బాణము చివర
 గల దేవదత్తునామాక్షరములు ప్రత్యక్షసాక్ష్యము. ఇత
 లక్ష్యము మృగయుని జేదవతెను.

సిద్ధార్థుడు మండగంభీరస్వరమునఁ గన వాడమను రాజ
 నభలో నివేదింప సాగెను. “రాజహంసను సంహరింపఁ గలచి
 వాడు దేవదత్తుడు. గాయమునుమాన్సి సంతరించినవాడను
 నేను. హంస కతడు విరోధి. నేను హితుడను. ఏచారంపుడు.
 ఏ ప్రాణి వైనను జంపువాని కప్పగించుట ధర్మము కాను.
 ప్రాణి రక్షకునకుఁ జెందవలెను గాని ఘాతుకునకుఁ జెంద
 రాదు. ఇది మృగయాధర్మమున కతీతమైన పరమ ధర్మము.
 హింసాచరణమునకే సర్వస్వములను గట్టి పెట్టినచో నీ భూశ
 థాత్రి కది నిత్యమహాప్రళయము.” యువరాజు మాటలుకు రాజ
 నభ నిస్తబ్ధ మైనది. సిద్ధార్థుడు, తిరిగి, “మృగయా ధర్మమునే
 పాటింప వలె నన్నను రాజహంస దేవదత్తునకుఁ జెందడు.
 బ్రతికిన ప్రాణు లెల్ల వేటకానివి గావు. చచ్చిన కలేబరములు
 మాత్రమేమృగయుడు సంపాదించు కొనవచ్చును. రాజహంసను
 దేవదత్తుడు చంపలేదు. గమనశక్తిని మాత్రమే హరించినాడు.
 పెద్దలు ధర్మ నిష్ఠయము నలుప గోరుచున్నాను” అని పలికెను.
 రాజనభ యంతయు లోకోత్తరకృపామూర్తియైన సిద్ధార్థుని
 వాదమును శ్రవించుచు జయ జయ ధ్వానములు నలిపెను.
 రాజహంస రక్షకుడైన సిద్ధార్థునిదే యని మహారాజు తీర్పు
 చెప్పెను. సిద్ధార్థుని విజయము నమస్తభూతకోటికి దిగ్విజయ
 మయ్యెను. ఆ యమృతహృదయుని యనురాగహస్తముల
 యూతెగొని యా రాజహంస యనంతవిహాయసథముబట్టి
 యెదో క్రొత్త క్షితిజము వైపున కెగిరి పోయెను.

సిద్ధాధుని నిర్వాణసన్గదయాస్వభావము తుష్టోపస
మహారాజును గలవర పెట్టినది. దుష్టనిక్షణము నిష్టనిక్షణమును
జేయవలసిన రాజులకు ముఖాని గుండె పనికి రాదు. ప్రపంచ
ములో నెచ్చట బాధ కనిపించినను, సిద్ధాధుని హృదయము
కరిగి పోవును. కావున యువరాజును రాజహర్మ్యమును దాటి
పోకంజ, మహారాజు రహస్యముగ సంరక్షించుకొనుచుండెను.
వయోవృద్ధులు, వికలాంగులు, వ్యాధిగ్రస్తులు యువరాజున కగ
పడకుండఁ జూడవలె నని భటులకు రాజశాసనము. సాయం
సంధ్యాసమయములందు మహారాజు స్వయముగ యువరాజును
తెంట నిడుకొని యశ్వహుంధుడై సహచారముగ వాహ్నిచి
కేగుచుండెడివాఁడు.

ఒకనాడు రోహిణీనదీతీరమున నొక యమ్మత నన్ని
వేళము సిద్ధాధుని హృదయమును దీనముగఁ గలవర పెట్టిసఁజ.
ఒక కీతావు నీటిలోఁబడి వెనుకముగ నొక చేపను బట్టుకొని
సద్యోవేగమున వింటికెగ సెను. ఎగురుచున్న మాతీగురును పోగ
తున్న కొని పోయెను. సిద్ధాధుని మనస్సు నివిధ్యాసలోఁ జిక్కినను.
అతని మనోనీశ్రమ! ముందు విశ్వసృష్టి విచిత్ర విభ్రమము
సాక్షాత్కరించెను. చిరుచేపల మ్రొగుచున్న కప్పను బాము
కబళించెను. ఆ పామును గ్రద్ద తన్నుకొని పోయెను. ఒక మహా
రణ్యము—సింహగర్జన : లేడిపిల్లలు బెదురి చూపుటలోఁ బిచ్చి
గంతులు పెట్టుచున్నవి. సింహము లేడిపిల్లలఁ బట్టి పట్టెఁబట్టు
కొనుచున్నది. సృష్టిలోఁగల పుష్కరవైచిత్ర్యము ప్రాణ

సిద్ధార్థుడు మందగంభీరస్వరమునఁ గన వాదమును రాజ
 నభలో నివేదింప సాగెను. “రాజహంసను సంహరింపఁ దలచిన
 వాడు దేవదత్తుడు. గాయమునుమాన్పి సంరక్షించినవాడను
 నేను. హంస కత్తుడు విరోధి. నేను హితుఁడను. విచారంఘ్నుఁడు.
 ఏ ప్రాణి నైనను జంపువాని కప్పగించుట ధర్మము కాదు.
 ప్రాణి రక్షకునకుఁ జెందవలెను గాని ఘాతుకునకుఁ జెంద
 రాదు. ఇది మృగయాధర్మమున కతీతమైన పరమ ధర్మము.
 హింసాచరణమునకే సర్వస్వత్వములను గట్టి పెట్టినచో నీ భూశ
 థాత్రి కది నిత్యమహాప్రళయము.” యనరాజు మాటలకుఁ రాజ
 నభ నిస్తబ్ధ మైనది. సిద్ధార్థుడు, తిరిగి, “మృగయా ధర్మమునే
 పాటించ వలె నన్నను రాజహంస దేవదత్తునకుఁ జెందదు.
 బ్రతికిన ప్రాణు లెల్ల వేటకానివి గావు. చచ్చిన కలేబరములు
 మాత్రమేమృగయుడు సంపాదించు కొనవచ్చును. రాజహంసను
 దేవదత్తుడు చంపలేదు. గమనశక్తిని మాత్రమే హరించినాడు.
 పెద్దలు ధర్మ నిష్ఠయు సలుప గోరుచున్నాను” అని పలికెను.
 రాజనభ యంతయు లోకోత్తరకృపామూర్తి యైన సిద్ధార్థుని
 వాదమును శ్రవించుచు జయ జయ ధ్వానములు నలిపెను.
 రాజహంస రక్షకుడైన సిద్ధార్థునిదే యని మహారాజు తీర్పు
 చెప్పెను. సిద్ధార్థుని విజయము సమస్తభూతకోటికి దిగ్విజయ
 మయ్యెను. ఆ యమృతహృదయుని యనురాగహస్తముల
 యూతిగొని యా రాజహంస యనంతవిహాయసఫలముబట్టి
 యెదో క్రొత్త క్షితిజము వైపున కెగిరి పోయెను.

సిద్ధాధుని నిర్వాణనిసర్గదయాస్వభావము శుద్ధోపన
మహారాజును గలవర పెట్టినది. దుష్టనిక్షణము నిష్టనిక్షణమును
జేయవలసిని రాజులకు ముత్యని గుండె పనికి రాదు. ప్రపంచ
ములో నెచ్చట బాధ కనిపించినను, సిద్ధాధుని హృదయము
కరిగి పోవును. కావున యువరాజును రాజహర్మ్యమును దాటి
పోకుండ, మహారాజు రహస్యముగ సంరక్షించుకొనుచుండెను.
వయోవృద్ధులు, వికలాంగులు, వ్యాధిగ్రస్తులు యువరాజున కగ
పడకుండఁ జూడనలె సని భటులకు రాజశాసనము. సాయం
సంధ్యాసమయములందు మహారాజు స్వయముగ యువరాజును
వెంట నిడుకొని యాహ్వానార్హులై సహవారముగ వాహ్మ్యంబి
కేగుచుండఁజేవాఁడు.

ఒకనాడు రోహిణీనదీతీరమున నొక యమ్మత నన్న
వేళము సిద్ధాధుని హృదయమును దీప్రముగఁ గలవర పెట్టినది.
ఒక తీరపు నీటిలోఁగి నీ నీటికముగ నొక చేపను బట్టికొని
సన్మోవేగమున మింటకెగ సును. ఎగురుచున్న యూటీకుపును పగ
తన్నకొని పోయెను. సిద్ధాధుని మనస్సు నిచధ్యాసలోఁ జొక్కిరించును.
అతని మనోనీహము ముందు విశ్వస్పృహ నిచిత్ర విభ్రావము
సాక్షాత్కరించెను. చిరుచేపల మ్రొంగుచున్న నప్పను బొమ్మ
కనిపించెను. ఆ పామును గ్రద్ద తన్నుకొని పోయెను. ఒక మహా
రణ్యము-సింహగర్జన : లేడిసిల్లులు బెములు చూపులు^{నీ} విచ్చి
గంతులు పెట్టుచున్నవి. సింహము లేడిసిల్లుల బెట్టి నిట్టెత్తు
కొనుచున్నది. సృష్టిలోఁగల పుష్పరైతుభ్యము పాక్షిక

కోటుల స్వాధ్యయమున వెట్టిపడుగులు—మఱివో యాలోచనలు
సిద్ధాద్ధుని మనస్సును వేధించి జీవిత రహస్య గవేషణకై ప్రేరే
పించినవి. రోహిణీని రిణితరంగమధుర నినాద మతని కింక పిన్వ
వేదనారావమై విఃసృప సాగినది. పరిధ్యాన యుక్తై స యువ
రాజును నోక్కొని మహారా జునిపురమును జేరెను. మనస
శీలుడైన పుత్రుని, హృదయమును గలవరపెట్టు నృప్యముల
నుండి దూరముగ నుంచుటకు మహారాజు సమస్త యశ్శముల
నొనరింప నాగెను.

సిద్ధాద్ధునకు యశావనోదయ మైనది. ఉపాధ్యాయులనుండి
యనేక విద్యల నభ్యసించుచున్నాడు. గురుదక్షిణల స్వీకరించి
యుపాధ్యాయులు మహారాజు సమక్షమున సిద్ధాద్ధుని దీవించి,
యుక్తవయస్కుడైన యతని కింక వినాహయశ్శము కావించి
నచ్చునని ప్రసించిరి. మహారాజు సంతోషమునకు మేర
లేదు. యుక్తవయస్కుడు, విద్యావంతుడైన సిద్ధాద్ధుని
మనస్సులో భోగలాలస, యధికారశృంగార, పరరాజ్య విజిగీష
ప్రబలలేదు. సుప్తరాగాతిశేకమునుగూడ విస్మరింపజేయు
సౌందర్యరాశియైన రాజకన్యను వెదకి సిద్ధాద్ధునకు వినాహము
చేయుట సర్వదా శ్రేయస్కరమని మహారాజు తలపోసెను.

కన్యావరణమున శాక్యరాజ్యమున సనాతనసంప్రదాయ
మొకటికలదు. వైతశుద్ధదశమినాడు రాజ్యము నందలి పక్షల
క్షత్రియ కన్యక లంతఃపురమున కగుదెంచి యువరా జునగు
పారితోషికముల నందుకొని పోవలెను. అనాడు, క్షత్రియ కన్య

కలు స్వీయ సౌందర్య ప్రదర్శన మొనర్చుచు యువరాజునిండు చున్న కానుకల గైకొని పోవుచుండెడిది. సిద్ధార్థుడు సేత్యుల మన స్కాంధై యుండెను. చిట్టచివరకు, సుప్రబుద్ధుడను మహానుండ లాధిపతి పుత్రిక యశోధరాను మూల తత్సారము జేరు రన భయపెట్టె నొడవూర మెరిపించుచు సిద్ధార్థుని సమీపమున నిలిపించి, చిన్నది చూసెనన్న భావుకుడు దీని రాక నూచించు తకు “సృభూ!” యని సంబోధించెను. అప్పటికే యువరాజు శనశనాద్ద గల చరిత్రోపేతముల నెల్ల నిచ్చినానను. కాని, యశోధరా సంబోధన వినుటతోడనే పులికించి పోయిన సిద్ధార్థుడు క్రాంతి గనుల నెలుగు నెల్లనగ నిమ్మచుం దన కడల ముందలి మరనక మణిచూడమును దీని యామె కడమున వేసెను. పభలో హర్షభవులు చెల్లలేదు. నీటి సిగ్గు దొంశరలు గ్రమ్ముకొన యశోధర తరతీక్షణమై ముందగనుసమునఁ దరలిపోయెను. తద్దోషన మహారాజు సంకోపపరమం దయ్యెను.

సుప్రబుద్ధు నొద్దకు తద్దోషన మహారాజు యువరాజు కొలికు యశోధరాని స్వ సర్థించుచు దూశల సంపెను. కన్యక సర్థించు రాజకుమారుడు కన్యాస్వయంవరోశనమునకుఁ బోయి, తనతో నొద్దాప్రసన్నమున కన్యోన్యప్రస్థానై మించ వలెను. ఆ యాచారము ననుసరించి యశోధరాస్వయంవరమును ప్రకటించి సుప్రబుద్ధుడు సిద్ధార్థ నాహ్వనించెను. ఆ సుహృదో శ్వసమునకు శాశ్వతశాంతిమూలం బందఱో వచ్చెను. అందు దేవదత్తుడు, అర్జునుడు, అనందుడు గూడ గలుగు. పిలు

విద్యలో దేవదత్తుడు. ఖడ్గ చాలసమున నగ్గునానందులు
నుప్రసిద్ధులు. పటాటోపపరాజుఖుడై న సిద్ధార్థుని యభిసేవేము
నన్నిహితలకుఁ దిప్ప లోకిమున కింతగాఁ దెలియను.

స్వయంవరరంగమున మస్మ్యయంశములు పెక్కు
గలవు. అర్జునుడు రంగమునఁ బ్రవేశించి, యంత్రము నాగు
గవ్యూతుల యెత్తున నుంచ మనెను. ఆనందుడు స్వర్ణ గోగు
కొనెను. దేవదత్తుడు తన యంత్రము నప్త గవ్యూతులను సము
గావింప మనెను. సిద్ధార్థుడు తన యంత్రమును బది గవ్యూతుల
యెత్తున సమర్థ మనెను. దేవదత్తాదులు తమ యంత్రముల నాని
సభాసదుల కుల్లాసము గలిగించిరి. సిద్ధార్థుడు, యంత్రములు
మున నున్న విల్లునెత్తి యలైత్రాడు బిగించి, యెక్కుపెట్టి
సాగెను. కాని, యాతని గాఢాకర్షణమున కా కాన్మసము
తుత్తునియలై నేలగూలెను. సభాసదులందఱు శ్చర్య చకితులైరి.
అంత, యవరాజు, “ఈ దుర్బలకాన్మకము లేని? ఆయఘా
గారమున నున్న ‘సింహహను’ ధనుస్సును దెమ్మి”ని పరిజనున
కాజ్ఞాపించెను. సేవకులు సింహహను చాపమును దెచ్చియిచ్చిరి.
సిద్ధార్థుడు, ధనుష్టంకార మొసర్చి జనలాఘనసమన్వితమైన
లక్ష్మ్యశుద్ధితో మస్మ్యయంత్రము నేలగూలెను అనన్యసామా
న్యమైన సిద్ధార్థుని కాన్మకకాశలమును సభ్యులందఱు ప్రశంస
సించిరి. యశోధరాకుమారి ఘలకాంక్షరప్రకీరములతో నా
నంద తన్మయత్వమున లీనమైనది.

తరువాత ఖడ్గవిద్యా ప్రదర్శనము. రంగమున నమాన
పరిమాణములు గల వృక్షములు వరుసలుగా నుండెను. రాజు

ఈమారులు వృక్షముల ఖడ్గములతో చేరింపవలెను. దేవదత్తుఁ డొక నృత్యమును మడంగుత దమ్ముముగ నరకెను. అర్జునుఁడు సప్తాంగుత దమ్ముముగ నరకెను. సందుఁడు నవాంగుతదమ్ముముగ చేరింపఁగల్గెను. సిద్ధార్థుఁడు లేచి, గెరుక్క వేటున నృత్యస్వయ ముపై ఖడ్గమును బ్రయోగించెను. ఖడ్గము మిరుమిట్లను గొల్పు చు నెరసెను. అంతియే. నృత్యము లెప్పటియట్లు నిలిచియున్నవి. సందుఁడు యువరాజు లక్ష్మ్యము చెదరిన దని కేక వేసెను. యశోధర గుండె ఝల్లు మన్నది. సిద్ధార్థుఁడు సర్వము సేవకుల నియోగించి చెట్లను ఒడ దోయించెను. కాండములయందను ఖడ్గకృత్ శేఖలు సుస్పృష్టముగ సభ్యులకు గోచరింప నుభ్ర మాత్పర్య సుభ్రతులై యొక్క పెట్టున జయ జయ ధ్వాన ములు సల్పిరి. యశోధర మగదగంధీరగమనమునఁ జెలికెత్తె లతో నేతెంచి, సిద్ధార్థుని కంఠమున సోపుష్పమాల నలంక రించెను.

యశోధరాసిద్ధార్థులవివాహము మహానైభనముగా జరి గినది. యశోధర మహారాజు సూక్ష్మసభాసరులకై చంద్రశిఖా మయ హస్త్యమును విసిద్ధించెను. హంసతూలికా తల్పములు, కాంచన ముగళ మయాంబరములు, తామరములు, సస్త్రాఽకా చందన పరిమళ ద్రవ్యములు, సరోవరోద్భావవిహార నాటికలు, సంగీత నాట్య వినోదములు, శృంగారవేశ్యా సుగచారికా బృం దము- సహస్ర భోగములు సిద్ధార్థునకు సేద్యోదన మహారాజు ప్రత్యేక శ్రద్ధతోఁ గల్పించెను. లావణ్య లహరి యైన యశో ధర సిద్ధార్థునకు సహధర్మిణీయై కొలుచుచుండెను. అతిలోక

సాంఘర్యరాశియైన యశోధరా సాహచర్యమున సిద్ధార్థుడు ప్రవృత్తి శధమునఁ బడగలఁడని మహారా జాశించు చుండెను. సిద్ధార్థుడు యశోధరను మిక్కిలి ప్రేమతో నున్నందుచు చుండెడివాఁడు. కొడుకును గోడలినిఁ జూచి గుడ్డోదన మహారాజు ముగిసి పోవు చుండెడివాఁడు. రాజభోగవిలాసములలో యశోధరా జేవి నవయావనసాంఘర్యవిభ్రమములలో, సిద్ధార్థుని స్నేహితుని కలుగ లేదు. భోగపరాజ్ఞులమైన యశని నేత్రాంచలములతో నిదిధ్యాన నీడలు గట్టుచునే యున్నది.

యశోధర గర్భము దాల్చెను. అంతఃపురమున మహారాజు త్వపము జరిగినది. సిద్ధార్థునిలో ధ్యాననిమగ్నతతో గాని యుత్సాహంతిరేకము కనుపించలేదు. గుడ్డోదన మహారాజు హృదయము చివుక్కి మనెను. మహారాజేమి చేయఁగలడు ? జరా రూప మరణములు యువరాజు కంటఁ బడఁగింపఁ గట్టడి చేసి యుంచెను.

ఒక నా డంతఃపురమున నెరసిన నెండ్రుకలు, ముడతలు పడిన శరీరము, వ్రాలిన కనుబొమలు గల యొక ముదిపగ్గు దగ్గఁచు నూత కోలతో నడువలేక నడువలేక నడుచుచుండెను. సిద్ధార్థుఁ డతని జూచి భిన్నఁ డయ్యెను. అతఁడు రాజసార్థ్య పరిసరములఁ గాన్పింపని వేఱొక వాస్తవలోక మున్నదని గ్రహించెను. గ్రంథములయందు సిద్ధార్థుఁడట్టి లోకమును గూర్చి యాదివరకే తెలిసికొనియుండెను. అతనికి రాజభోగము లన్నియు నదృశ్య సుకర్మ శృంఖలములుగ గోచరించినవి. అశని

మహాప్రాసాదమే యొకవిచిత్రకారాగారముగఁగన్పట్టెను. వెంటనే
యతఁ డశ్వశాలకుఁ బోయి తన గుఱ్ఱము నెక్కి విశాలప్రపంచ
మును దిలకింప నుద్యుక్తుఁ డయ్యెను. కాని యశ్వాధాధుఁ డైన
సిద్ధార్థుని గాంచి ద్వారపాలకులు ప్రత్యుత్థానము సల్పి యవనత
మస్తకులై నిల్చి శో కాని తలుపులు తెరువరేమి? అది రాజాజ్ఞ!
యువరాజు సపరివారముగ ఒయలుదేరవలెనే గాని, యెంట
రిగాఁ బోరాడు. పారతంత్ర్యము యువరాజు ముఖమును దేరి
పారఁ జూచినది. అతఁడు గుఱ్ఱమును మరలించుకొని మహారాజు
సమక్షమునకుఁ బోయెను.

సిద్ధార్థుఁడు యధేచ్ఛగ విహరింప గోరి మహారాజు ననుజ్ఞ
వేడెను. కుక్కోడనుఁడు వేడి నిట్టూర్పు విడిచెను. యువరాజు
కోరికను నుహారా జెప్పుడును నిరాకరించి యుండలేదు. ఈ వివ
రీతవాంఛ యతని కేల పుట్ట వలెను? పురమున నేమి చూడవ
లెను? ఒకవేళ చూడవలె ననిన నై భవముతో సపరివారముగఁ
బోవచ్చునే? వేదాంతులనే కలవగ చెట్టు లోకమును సుకుమార
మనస్వి యైన సిద్ధార్థుఁడు సగ్నముగ దర్శింపఁ గలడా? అనేక
భావములు మహారాజు మనస్సును వేధించినవి. కాని, పుత్రుని
కోరికను నిరాకరింపలేక సిద్ధార్థుఁడతో, “తండ్రీ! నీయిష్టమే నా
యభీష్టము. అట్లే విహరింపుము. నీ స్వాతంత్ర్యమున కంతరా
యము లున్న వని తలపకుము. అవి రాజమర్యాదలు. ఐనను,
నీయిష్టము చొప్పున వర్తింపుమ”ని భగవంతునిపై భారము
పైచి, మందస్వరమున మహారాజు పలికెను. కాని యతని
హృదయమున నగ్నిపర్వతములు పొగలు గ్రమ్ముకొన సాగినవి.

సౌందర్యరాశియైన యశోధరా సాహచర్యమున సిద్ధాద్ధుడు ప్రసృతి పథమున బడగలడని మహారాజాశించు చుండెను. సిద్ధాద్ధుడు యశోధరను మిక్కిలి ప్రేమతో మన్నించు చుండెడి వాడను. కొనుక్కును గోడలిన బూచి నుద్దోడన మహారాజు మరిసి పోవు చుండెడివాడు. రాజభోగవిలాసములలో యశోధరా దేవి సవనూపన సౌందర్యవిభ్రమములలో, సిద్ధాద్ధుని మైశురపు కలుగ జేచు. భోగపరాక్రమమైన యతని నేత్రాంచలములలో నిదిధ్యాన నీడలు గట్టుచునే యున్నది.

యశోధర గర్భము దాల్చెను. అంతఃపురమున మహాలోతసము జరిగెనది. సిద్ధాద్ధునిలో ధ్యాననిమగ్నతయే గాని యుత్సాహాతిలేకము కనపించలేదు. నుద్దోడన మహారాజు హృదయము చివుక్కు మనెను. మహారాజేమి చేయగలడు ? జరా పిజా మణిములు యువరాజు కంటఁ బడకుండఁ గట్టడి చేసి యుంచెను.

ఒక నా డంతఃపురమున నెరసిన వెండ్రుకలు, ముడతలు పడిన కేరము, వాల్చిన కనుబొమలు గల యొక ముదివగ్గు దగ్గఁచు నూత కోలతో నడువలేక నడువలేక నడుచుచుండెను. సిద్ధాద్ధుఁ డతని బూచి నన్నుఁ డయ్యెను. అతఁడు రాజసర్వస్వ పరిసరములఁ గాన్పింపని వేతొక వాస్తవలోక మున్నదని గ్రహించెను. గ్రంథములయందు సిద్ధాద్ధుఁడట్టి లోకమును గూర్చి యానినకే తెలిసికొనియుండెను. అతనికి రాజభోగము లన్నియు నదృశ్య సుందర శృంఖలములుగ గోచరించినవి. అతని

మహాప్రసాదమే యొకవిచిత్రకారాగారముగఁగన్పట్టెను. వెంటనే
యతఁ డశ్వశాలకుఁ బోయి తన గుఱ్ఱము నెక్కి విశాలప్రవచ
మును దిలకింప నుద్యుక్తుఁ డయ్యెను. కాని యశ్వాహుఘఁ డైన
సిద్ధార్థుని గాంచి ద్వారపాలకులు ప్రత్యుత్థానము సల్పి యచనత
మస్తకులై నిల్చిచే కాని తలుపులు తెరువరేమి? అది రాజాజ్ఞ!
యువరాజు సపరివారముగ ఒయలుదేరవలెనే గాని, యెంట
రిగాఁ బోగాదు. పారతంత్ర్యము యువరాజు ముఖమును దేని
వారఁ జూచినది. అతఁడు గుఱ్ఱమును మరలించుకొని మహారాజు
సమక్షమునకుఁ బోయెను.

సిద్ధార్థుఁడు యధేచ్ఛగ విహరింప గోరి మహారాజు ననుజ్ఞ
వేడెను. శుద్ధోదనుఁడు వేడి నిట్టూర్పు విడిచెను. యువరాజు
కోరికను మహారా జెప్పుడును నిరాకరించి యుండలేదు. ఈ విష
యతవాంఛ యతని కేల పుట్ట వలెను? పురమున నేమి చూడవ
లెను? ఒకవేళ చూడవలె ననిన నై భవముతో సపరివారముగఁ
బోవచ్చునే? వేదాంతాలనే కలవరపెట్టు లోకమును సుకుమార
మనస్వి యైన సిద్ధార్థుఁడు నగ్నముగ దర్శింపఁ గలడా? అనేక
భావములు మహారాజు మనస్సును వేధించినవి. కాని, పుత్రుని
కోరికను నిరాకరింపలేక సిద్ధార్థుఁడతో, “తండ్రీ! నీయిష్టమే నా
యభీష్టము. అట్లే విహరింపుము. నీ స్వాతంత్ర్యమున కింతరా
యము లున్న వని తలపకుము. అవి రాజమర్యాదలు. ఐనను,
నీ యిష్టము చొప్పున వర్తింపుమ”ని భగవంతునిపై భారము
వైచి, మందస్వరమున మహారాజు పలికెను. కాని యతని
హృదయమున నగ్నిపర్వతములు పొగలు గ్రమ్ముకొన సాగినవి.

నాటి మధ్యాహ్నముననే సిద్ధార్థుడు చెన్నఁ డను పరిచారకునితోఁ గలసి, ప్రచ్ఛన్నవేషమున రాజసాధమున వీడి నగరము లోని కరిగెను. సిద్ధార్థున కది యొక క్రొత్త ప్రపంచము వలె బాడఁగట్టు నాగెను. పిఠ్ఠిలో వీఘలలో గుమిగూడిన ప్రిజానమూహమును గాంచెను. రాజకుమారు లందలంబుల నెక్కి విహరించుచుండిరి. సిరువేద లందలంబుల మోయుచు, స్వేద బిందువు లొల్కు చు నొదిగి నిలుచుచుండిరి. విక్రయక్రియాదత్తులైన వర్తకుల వచోనైపుణ్యము, విస్తునంచయనంపాదనాభిరక్తులైన ప్రిజల వాంఛానైవిధ్యము, నేతగాండ్రొ మగ్గముల చప్పుడు, పిండివాండ్ర తిరుగళ్ల మ్రోత, కుండలు దీయు కుమ్మరి సారె, కాలిన యురుముచు సాగదీయు కమ్మరి నమ్మెట పోటులు, కంచరి సుత్తి రొదలు, మూగిన ప్రిజల రంజంపఁజేసెడి వినోద కారుల హస్తలాఘవము, దుర్గంధపూరితములైన యంగడి రచ్చలు, సందు గొందులలో నిరుకుకొనిన పూరిగుడిసెలు, రాచబాటలలో విచ్చలవిడిగా విహరించు ధనికుల దురహంకారములు — సిద్ధార్థునకు వింతగనే సాక్షాత్కరించెను.

తరువాత సిద్ధార్థుఁ డొక దేవాలయమును సందర్శించెను. పరదేశాగతుఁడైన భర్త యాగమనము నాకాంక్షించి దేవుని పూజించు వధువు, సంతానార్థియై దేవునకు మొక్కుకొను మఱొక పడతి, చేసిన పాపములు శమించుటకై మునుపులు చెల్లించుకొను భక్తుఁడు, సంకల్పించిన వర్తకము సర్విష్ణుముగఁ గొనసాగుటకు మంత్రపుష్పములు చదివించు వ్యాపారి—యిట్టి వారెందఱో యచటఁ గూడియుండిరి. అస్పృకులు దేవునకుఁ

బ్రతికినాడై భక్తుల ముడుపుల నందుకొను చుండిరి. దేవుని పేరు మీద సాగుచున్న వ్యాపారము, వ్యాపించుచున్న మౌఢ్యము, ప్రబలుచున్న యజ్ఞాన కాపట్యము సిద్ధార్థునకు హృదయ విదారకముగఁ దోచెను.

సిద్ధార్థుడు చెన్నునితోఁ గలిసి పురమంతయుఁ గలయఁ దిరిగి చివరకు రోహిణీనదీ తీరమును జేరెను. అచట శిథిలాంగుఁ డైన రుజుర్తుని దైన్యవికలస్థితిని వినిపించెను. సిద్ధార్థుడు వెంటనే యతనిఁజేరి యొడిలోఁ బొదివికొనెను. శరీర మంతయు వ్రణము లచే నిండి చీము గారుచుండెను కాలు చేతులు వంకరలు దిరిగి పట్టు నడలి యుండెను. అతని తల నిమిరి, సిద్ధార్థుడు, “నీ కెచ్చట నొప్పిగా నున్నద”ని ప్రశ్నించెను. రోగి వణకుచు, “అయ్యా ! నాదేహమున నొప్పిలేని చోటు లేదు.” అని పలుకుచు గ్రుడ్లు తేలవేయసాగెను. చెన్నుడు “ప్రభూ ! యిది యొక యంటు వ్యాధి. ఇతఁడు రేపో మాపో మరణింపగలఁడు. ఇంక లాభము లేదు. మీ రిట్లు స్పృశించుట మంచిదికాదు” అని యువరాజును వారంపసాగెను. సిద్ధార్థుడు రోగి నిల్లు చేచ్చి మరలి వచ్చు చుండగాఁ గొందఁ టొక మృశిక భేదమును శ్మశానమునకుఁ గొం పోవు చుండిరి. ఒంధువుల శోకాలాపములు, చుట్టు గున్న వారి భగవన్నామసంకీర్తనము సిద్ధార్థుని గలఁచి వైచిసవి. అనతి దూరముఁగల శ్మశాననాటికలో శివమునకు దహనసంస్కార మొనర్చి వారు మరలి పోయిరి. జీవయాత్రీకుఁ జిట్టచివరి గమ్యము శ్మశానమేనా ? సిద్ధార్థుని గుండెలో నారని చితి

ప్రజ్వలిల్ల సాగెను. అతని మనోవ్యథ నర్థము చేసికొనిన చెన్నుడు మెల్లగ నతనిఁ దోడ్కొని యంతఃపురసౌధమును జేరెను.

ఆ నాటి రాత్రి సిద్ధార్థునకు నిదుర పట్టలేదు. అతఁడు తన మనస్సంక్షోభము వలనఁ గండ్రికిఁ గూడ బాధకలిగింప కుండుటకు నిత్యక్రమానుసారము నాట్యమందిరమున కేగెను. రత్నదీపాంకర ప్రబాసాగపంక్తులు, కర్పూర సుగంధ ధూపములు, ఘనసారసీహారాచలేపములు, కస్తూరికాతాంబూలములు యువరాజు మనోనుతాపమును మఱింత నృద్ధి చేసినవి. రాజు నర్తకి శింజీసీకింకిణీరావములలో సాయంకాలమున రోగీముఖమున వెలువడిన వికటహీనస్వరములే వినిపింప సాగినవి. అతఁడు మెల్లగ స్వీయహర్మ్యమును జేరుకొనెను.

ప్రచ్ఛన్న వేషములు దాల్చి సిద్ధార్థుడు రాజ్యమునం దెల్లడ స్వేచ్ఛావిహార మొనర్చెను. ఎల్లడల, హింస, క్రూర్యము, దౌర్జన్యము, దురహంభావము, విద్రోహము లోకములో వికటాట్టహాసవిలయతాండవము నల్పుచున్న ట్లతనికి గోచరించెను.

జాశరులు, కోలుపులు, యజ్ఞములు, నోరులేని జంతువులను హింసించు బలిపీఠములుగా మారినవి. క్షాత్రధర్మము ప్రకారము ప్రతిరాజు పోరుగు రాజుల సంహరించి యశ్వమేధ యాగమును నిర్వర్తించి చక్రవర్తి యగుటయే పరమార్థ మని

భావింప వలెను. ప్రజలందఱు రాజునకు దాసులు. సామంతులు గూడ రాజపాదపీఠికపై నెన్నుదురు సోక సమస్కరింపవలెను. దుష్టసామ్రాజ్యవాంఛ మహారాజపురుషలక్షణమా ? మానవ సహజమా ? సిశాచభావమా ? తానేల యీ హింసాప్రవృత్తిని ప్రతిఘటించి నిలువరాదు ? సిద్ధార్థుని మనస్సులో స్థిరసౌదామినివోలే లోకకల్యాణభావము వెలుగొంద సాగినది. ఇంత వఱకు శాక్యయువరాజులాంఛనమైన కిరీట మతని కింక పాద పీఠికగా మారిపోయినది.

ఆ సమయమున యశోధరాదేవి పుత్రునిగన్న శుభవర్తమాన మొక స్వర్థదాసి యువరాజునకు నివేదించినది. అతఁడా మెకు మెడలోని ముత్యాలహారము చిరునవ్వు లొలుకుచు ఒక్కొక్కరించి సన్మానించి పంపెను. “ఇది ఛేదింప వలసిన మఱి యొక కొత్త బంధము కాబోలు ?” ననుభావము మెరపు తీగవలె మిరుమిట్లు గొలిపినది. కాని, సిద్ధార్థుఁ డిదివఱకే కృతనిశ్చయఁ డయ్యెను.

రాజ శిశువునకు రోహిణుఁ డను నామకరణము చేయఁబడినది. సిద్ధార్థుఁ డుత్సాహియై యుండెను. బారసాల మహాత్మ్యముగ జరిగినది. కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములు మానవ జీవితమును నరక కూపముగఁ జేయుచున్నవి. దురహంకారము, క్రూరత్వము, ద్రోహచింతనములతో మానవుఁ డెండమావుల వెంటబడించి వెట్టి పరుగులు పెట్టుచున్నాఁడు. ద్వంద్వబద్ధమైన ప్రాణికోటికి సౌఖ్య మెక్కడిది ? మానవ

దుఃఖము నంత మొందించు మాగ్గము నన్వేషించుటయే జీవిత పరమార్థమని సిద్ధార్థుడు గుర్తింపఁ గలిగెను. జీవితమున నా నందయోగము సాధించుటకుఁ గృతనిశ్చయై యైన సిద్ధార్థుని జ్యోతిర్నయనములలో నుత్సాహరేఖలు తాండవింప సాగినవి. తన స్థిర సంకల్పమును దెలిసికొనినఁ దనతోడిదే లోకమని నమ్మియున్న సిత్యదేవుఁ డే మగునో ? భర్తృప్రణయోప జీవిని యశోధర, చిన్నారిచిట్టి పాపాయి—వారిగతి యేమి కావలెను ? ఈతలపు లతని కాశ్మకదృశ్య శృంఖలములు కాగలవు. అది వృధాశంకలకు సమయము కాదు.

సూర్యుఁ డస్తమించెను. పుత్రోత్సవ సంకర్షణమున వెలి గించిన జ్వాలాతోరణము లంతఃపుర హస్త్యపరంపరలపైఁ బ్రకాశించు చున్నవి. సిద్ధార్థుడు చెన్నునిఁ బిలిచి, యశ్వమును సిద్ధముచేయ నియోగించి, తన సౌధమునకేగెను.

మిణుకు మిణుకుల యలతి వెలుగులు చిమ్మచున్న చుక్కలు చిమ్మచీకఁటిని జీల్చుకొని మింటఁ దోచినవి. చెన్నుడు గుఱ్ఱమును యవరాజహర్ష్యప్రాంగణమున నిలిపెను. అశ్వ హేమారవము హంసతూలికా తల్పమున నున్న సిద్ధార్థు నాహ్వానించినది. గగర్పాటుతో సిద్ధార్థుడు లేచి నిల్చి ముందునకు సాగెను. యశోధర నిద్రించు చున్నది. రత్నదీపాంకురప్రభా రాగ పంక్తులు రాహులుని పెడవులపై బోసినవ్వులతోఁ గలసి పోయి సిద్ధార్థుని గుండెతో దోబూచు లాడసాగినవి. అతఁ

డనుగు పాపాయి కెమ్మోవిపైఁ గడసారి ముద్దు పెట్టుకొన
బోయి ముందునకు సాగక నిలిచి, త్తణములో వెనుదిరిగి మేడ
మెట్లు దిగసాగెను.

విశ్వకళ్యాణగవేషణ గూరంభ మయ్యెను. సృష్ట్యాది
నుడి, యే మానవుఁ డిట్టి లోకోత్తరవిశ్రయాత్ర సలుప లేదు.
ప్రపంచచరిత్రలో సిద్ధార్థుని నిర్గమన మనన్యమై వెలిసినది.
అతఁ డశ్వము సధిరోహించెను. ఆ పవిత్రశుభముకూర్తమును
డలఁచుకొని మూడుకాలములు రోమాంచము వహించును.
చెన్నుఁడు స్వామి ననుసరించెను. కాలపురుషుని కటిక యెడఁద
తొలిసారి కడలి, సిద్ధార్థుని గుఱ్ఱపు గిట్టల చప్పుడునకు శ్రుతి
కల్పకొని కొట్టుకొన సాగెను.

ఆ నడిరేయి సిద్ధార్థుఁ డశ్వారూఢుడై పయనించెను.
మగధరాజ్యకాననపరిసరములఁ జేరు సరికి ముసి ముసి చీనఁ
టులు చెదరి తెల్లవార సాగెను. సిద్ధార్థుఁ డచట గుఱ్ఱమును దిగి
నవ రత్నఖచిత ఖడ్గమును శుద్ధోదన మహారాజునకు సమర్పింప
మని చెన్నున కొనగి, తన భూషణముల నెల్ల నొలిచి యతని
కొనగెను. చెన్నుఁ డశ్రుపూరితనయనుడై మానమును దాల్చి
యుండెను. సిద్ధార్థుఁడు పీతాంబరముల వీడి, కాషాయవస్త్ర
ముల ధరించి చూచు చుండగనే సన్యాసరూపమునఁ జెన్నుని
వీడ్కొని తరలిపోయెను.

సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించిన పిమ్మట సిద్ధార్థుఁ డనూ పియూ తోటలో నొక వార ముండెను. పిమ్మట మగధరాజు ధాని రాజగృహము చేరుకొనెను. రాజగృహ మొక గిరిదుర్గము. రాజప్రాసాదములతో నుద్భావ వనములతో నాభరము మిక్కిలి మనోజ్ఞమై యుండెను. రాజ గృహమునకుఁ దూర్పున రత్నగిరి కలదు. రత్నగిరి గుహభ్యంతరములు తపో దీక్షతో నుండెడి యోగుల కావాసములు. అచ్చట నున్న యాలారుడు, నుద్దలకుడు మున్నగు సుప్రసిద్ధబ్రాహ్మణయతులయొద్ద యోగశాస్త్రవిద్యల నభ్యసించుటకు దేశ దేశములనుండి శిష్యు లేతెంచు చుండిరి.

సిద్ధార్థుఁ డొక విశిక్తగుహయందు వసించుచు నారు సంవత్సరములు తపస్సు సలిపెను. మండుటెండలు, మంచు తెరలు జడివానలు, ఝంఝూమారుతములు సలిపిన కఠినపరీక్షలో సిద్ధార్థుఁడు కృతకృత్యుడై నిలిచెను. భిక్షున్న మాహారము. భావనమాధియే నిత్యవ్రతము. పక్షు లాతని భుజములపై విశ్రమించి భిక్షాపాత్రలోని మాహారమును నారగించి పోవుచుండెడివి. అతఁ డుషఃకాలమున లేచి, శీతలోదకముల స్నాన మాచరించి యాలారుకడ యోగవిద్యారహస్యముల నభ్యసించి రాజగృహమున భిక్షాటనము సలిపి తిరిగి సమాధిముద్రాముద్రితుఁ డయ్యెడివాడు. ఆత్మవికాసమునకు, జ్ఞానోదయమునకు శరీరము ప్రతిబంధక మని యోగసాధకుల యభిప్రాయము. ఇంద్రియముల నిరోధించి, దుఃఖాతీత మైన యానందమోక్షమును సాధింపఁ జూచుటయే వారి తపోయోగము.

ఉద్ధృతబాహులై కొండలు తప మాచరించు చుండిరి.
మఱి కొండ తొంటి కాల నిలిచి, నిమిలితనేత్రులై వాయు
భక్షకులై శిష్కించి తపస్సు చేయు చుండిరి.

ఈ యోగసాధనకు గమ్య మేమి ? ప్రయోజన మేమి ?
భూమిలో మానవ జీవితములో లేని యానందము జన్మాంతమున
నెచ్చటో స్వర్గమున లభించునా ? అయిన నిహలోకజీవితము
దుఃఖపూరితము కాక తప్పదా ? ఈ తపస్సువలన సిద్ధార్థునకు
మనస్సంక్షోభ మపశమింప లేదు.

ఒకనాటి మధ్యాహ్నమున సిద్ధార్థుడు గుహాగణ
మున నిలిచియుండ మేకలనుండ ముందు గోచరించెను. కాప
రులు దారి తప్పు మేకల వంకర కట్టలతో మోదుచు నదలించు
చుండిరి. ఆ మందలోఁ గవల పిల్లలఁ గన్న మేక యొకటి గలదు.
అం దొక మేకపిల్ల కుంటిది. తల్లిమేక ముం దరుగు పిల్లకొఱకు
ముందునకుఁ గుంటిపిల్ల కొరకు వెనుదిరుగుచు మిక్కిలి చిక్కు
పడుచుండెను సిద్ధార్థుఁ డా కుంటిపిల్ల నెత్తుకొని నిమిర సాగెను.
తల్లిమేక యాగినది. కాపరులు వచ్చినిలిచిరి. సిద్ధార్థుడు కాపరు
లతో “మధ్యాహ్నముననే పురమునకు మండను మల్లించు
చున్నా రేల” యని ప్రశ్నించెను. ‘దేవా ! మేము బింబినార
చక్రవర్తి మేకల కాపరులము. చక్రవర్తి యజ్ఞము చేయుచు
న్నాఁడు. నేటి రాత్రి నూరుమేకల బలి యిత్తురు’ అని కాప
రులు సమాధానము చెప్పిరి. సిద్ధార్థునకు సర్వము విదిత
మైనది. అతఁ డా కుంటి మేక పిల్లను భుజమున నిడుకొని వారి
ననుసరించెను.

మేకలమండతో సిద్ధార్థుడు పురోహితమున విడిసెను. కుంటిమేకను భుజములపై మోసుకొని వచ్చుచున్న యాతని జూచి ప్రజలు మూగిరి. కిసాగోతమి యను నృస్థమనిత విలపించుచు సిద్ధార్థుని గలిసికొనెను. ఆమె యేకైక సుతుఁడు పాముకాటుచే మరణించెను. ఆమె భిక్షాటనమునఁ దన గుడిసెకు వచ్చిన సిద్ధార్థునిఁ గని పుత్రుని బ్రతికింపు మని దీనాలాపముల మిక్కిలి ప్రార్థించియుండెను. అతఁ డామెను మరణదుఃఖము నెరుగని గృహస్థుల యొద్దనుండి యావాలు తెమ్మని పంపెను. ఆమె రాజ గృహమెల్లఁ గలయఁ దిగెను. ఎక్కిన గడప దిగుటయే గాని మరణ దుఃఖము నెరుగని కుటుంబమే యామె కా మహా నగరమునఁ గనుపింపలేదు. ఆమె నిరాశావృద్ధయముతోఁ దిరిగి వచ్చుచు సిద్ధార్థున కెదురాయెను. ఆమె యుపాయాంతరమునఁ దన బిడ్డను బ్రదికింప సిద్ధార్థుని వేడుకొన సాగినది. ఆ వృత్తాంతమును విన్నవారందఱు సిద్ధార్థ యోగి యేమి చెప్పనో విను కుతూహలముతో నుండిరి. సిద్ధార్థుడు, చల్లని చూపులతో నామె ననుసరించి, 'తల్లీ ! ఆవాలు లేని యిల్లు లేదు. మరణ దుఃఖము నెరుగని గృహము లేదు. సర్వసామాన్య మైన మృత్యువు నీ పాలిటి ప్రత్యేకవిపత్తుకాదు గదా ! సర్వజను లిట్లు దుఃఖపీడితులు కా నేల? ఈరహస్య మెరుగుట కొఱకే నాతపస్సాధన. నీ సంతాపమునకు మందు ధీరత్వమే !' యని పలికెను. గుమి గూడిన ప్రజలందఱు మృతాపహ చిత్తులై సిద్ధార్థ యోగి తత్వోపదేశమునకు దోసిలి యొగ్గిరి. కిసాగోతమి ప్రిసన్న చిత్తయై ధీరత్వము వహించెను.

సిద్ధార్థుడు బింబిసారయజ్ఞవాటికిను మందతోఁగలసి పయన నుయ్యెను. అతనికిఁగిరి యతనికంటె ముందుగనే యజ్ఞ వాటికను బ్రవేశించెను. బింబిసారచక్రవర్తి యీ వార్త విని యాశ్చర్యచకితుఁ డయ్యెను.

యజ్ఞపశువులతోఁగలసి కుంటిమేకను భుజముపై నెత్తు కొని వచ్చుచున్న సిద్ధార్థయోగిని గాంచినంతనే బింబిసార చక్ర వర్తి మండపము వీడి ముందునకేగి ప్రత్యుత్థానము నల్పి న్వాగత మర్పించెను. చక్రవర్తి కిరునైపులు వేదమంత్రములఁ బఠించుచు బ్రాహ్మణులు నిల్చియుండిరి. యజ్ఞకుండమునుండి హవిధూమము వెలువడుచుండెను. ఋత్విజులు సుగంధద్రవ్య సంభృతమైన సోమరసము నగ్ని కుండమున న్రేల్పుచుండిరి. చుట్టును బచ్చి నెత్తురు కాలువ యిసుక మడిలోనికిఁ బ్రవహించి యింకిపోవుచుండెను. ఒక మేకను బలిసేతమున దర్భలవెంటితోఁ గట్టియుండిరి. ఋత్విజుఁడు వాడికత్తి ధరించి మంత్రోచ్ఛాటన నల్పుచుండెను మంత్రార్థ మిది. “ఓ యజ్ఞభోక్తలై న దేవత లారా ! ఈ యజ్ఞపశుకంతమునుండి చిమ్మఁగొట్టము నలె చిందెడి యహణ కవోష్ణరక్తమును దాగి యానందింపుడు. ఈ నైవేద్యము శ్రీబింబిసారచక్రవర్తియొద్దనుండి, ఘృతాన్న సోమరస పూరితముగా నగ్నిహోత్రుని సహస్రిజ్వాలాముఖ మున మీకు వచ్చుచున్నది. ఈ సుహారాజు పాపములన్నియు నీ యజ్ఞాన్నికుండమున భస్మీభూత మగు గాక ! ఇదిగో ! యజ్ఞపశువు కంతము ఖండిత మగుచున్నది.

మంత్రోచ్ఛ్వాసముగిసినది. ఋత్విజుడు శిష్టమును
 యజ్ఞేపించెను. సిద్ధార్థయోగి నోట 'ప్రభూ! జీవహింస నిషే-
 ఛింపుడు. అచూయిక ప్రాణిని రక్షించి పుణ్యము గట్టుకొను-
 డ' ను శాంత గంభీరనినాదములు వెలువడెను. సదస్యులందఱు
 నిశ్శబ్దము లైరి. ఋత్విజుని కత్తి యవ్యయత్నముగఁ జేతినుండి
 జూచిపోయెను. కరుణారస ప్రభాతరశ మైన సిద్ధార్థుని తేజోనేత్ర
 ములు సౌమ్యగంభీరవాగ్విన్యాసము యజ్ఞవాటికలో సదస్యుల
 హృదయాంతరాళములోఁ బ్రతిధ్వనింప సాగినవి. చక్రవర్తి,
 యాతని కోమలనయనదీధితులఁ గాంచుచు గగురుపాటుతో
 నిలిచియుండెను.

సిద్ధార్థుడు మందగంభీరయానమున ఒలిపీతమున నున్న
 యజ్ఞపశువు మెడలోని దర్భల వెంటని దీసివేసెను. అతని
 నెవరు నేమి యన లేక పోయిరి. మేకపిల్ల సిద్ధార్థుని కాళ్ల నంటి
 నిలిచినది. అతడు మెల్లగఁ గంతమునెత్తి యుపస్యసింపసాగెను.

“ప్రభూ! ప్రాణ మన్న సకల జీవులకు మిక్కిలి ప్రీతి.
 మానవుడు ప్రాణ మపహరింపఁ గలవాఁడు గాని ప్రాణప్రదా-
 నము నలుపలేడు. ఒక ప్రాణి పాపపంకమును వేటొక ప్రాణి
 రక్తము కడుగఁ జాలదు. ఇట్టి స్వార్థదుర్బుద్ధికంటె వేరు పెద్ద
 పాప మేమి కలదు ?

నిండుప్రాణుల కంతరక్తమును ద్రాగఁగోరు వారెవ-
 డైన దేవతలో? రాక్షసులో? యోచింపుడు. ఆత్మనుఖాపేక్ష

కలుగు నను దుర్భమతో దీనపశుహాస్య చేయుటకంటె గొప్ప పాప ముండునా? దుష్టదేవతలకు భయపడి కంతరక్తమును లంచ మిచ్చుట వీరపరుషలక్షణమా? మానవరక్తమును ద్రాగిగోరు వానిని గూర్చి మన మేమను కొందుము? అయిన మనము చంపుచున్న జీవులు మానవులను గూర్చి యేమను కోవలెను? మానవుడు తోటి జీవముల హింసించుచు దన్నె వరును హింసింప రాదని యెట్లు ప్రార్థించ గలడు? విశాల సృష్టిలో భూతదయ కలిగిన కరుణార్ద్రహృదయము కంటె విలువ గలిగిన వస్తు వేరే? దయ మానవ జీవితము నెంత మనోజ్ఞముగ దిద్దునో యోచింపుడు. కృపాపరత సృష్టి నానందధామ మొనరించును.”

సిద్ధార్థయోగి వచనములు విన్న సదస్యుల హృదయములలో సద్యఃపరిణామము వెల్లివిరిసినది. ఋత్విజులవనతవద నులై నెత్తుటి చేతుల నుత్తరీయముల మాటున చాచుకొనిరి. బింబిసారచక్రవర్తి సిద్ధార్థుని పాదముల చ్రాలి, తన సింహాసనమును స్వీకరింప నతని బ్రార్థించెను. సిద్ధార్థు డిదివరకే సింహాసనకీరటములఁ ద్యజించి వచ్చిన విషయము విని సదస్యులు సంభ్రమాశ్చర్య వివశులైరి. చక్రవర్తి భూతబలిని, యజ్ఞకర్మలను మగధ రాజ్యమున నిషేధించుచు శాసనమును బ్రయోగించి సిద్ధార్థుని రాజగుదువుగా నుండ వేడుకొనెను. కాని సిద్ధార్థుడు సత్యావ్వేషణార్థము గయాప్రాంతాటవులకుఁ బోవ సంకల్పించుకొని నట్లును, జ్ఞానోదయ మైన పిమ్మట బింబిసార

చక్రవర్తి కుషదేశము నన్ని సాహృద ఋణము దీస్తుకొనెడ నని చెప్పి, యతని పిమ్మొని వెడలిపోయెను.

రాజగృహమునుండి సిద్ధార్థుఁ డుపవేలారణ్యమున కరిగి బర్హర పర్వత పార్శ్వమున స్థానికదీతీరమున యోగసాధన కుపక్రమించెను. స్వప్తిరహస్యములనుగూర్చి, యుష్మత్త్రిస్థితీలయ ములనుగూర్చి, కాలప్రభావమునుగూర్చి నిరంతర యోచనలలో నిమగ్నుడై యతఁడు నిద్రాహారముల మఱచు చుండెడి వాఁడు. సూర్యచంద్రోదయాస్తమయముల నెరుంగక భ్యాస మగునై యున్న యతని దీక్ష యా యడవిలో నున్న యైదు గును యతుల నాశ్చర్యపరచుటను జేసెను. వారు సిద్ధార్థుని తపః సరిణామము నరయగోరి యతని వినచర్యను బరిశీలించ సాగిరి. గౌతమ గోత్రజుడైన ఋషి యెచ్చరో భిక్షులనమును గూడ మరచి, కండమూలమూల భుజించుచు నిరంతర భ్యాసనమాధిలో ముగిసి కఠోరతపము నల్పుచున్నాడని మాత్రమే తెలిసికొన గలిగిరి. గౌతమముని శరీరము పోషణలేక నానాటికిఁ గృశింప సాగినది. భ్యాసనమాధిలో నుండగా నొకనా డతఁడు మూర్ఛ వోయెను. అడవిలో మేకలు మేపుచున్న గొల్లవాఁ డొకఁడు మూర్ఛితుఁ డైన గౌతమఋషినిఁ గాంచెను. మహాముని యె వ్వరో యగ్రకులసంభవుఁడు. అతఁడా గొల్లపిల్లవాఁడు. తన ముం తలోని పాలు ముని నోటిలోఁ బోసినఁ బాపము కాదా? అలో చించి గొల్లవాఁడు మేకను దెచ్చి, పాలు ముని నోటిలో పడు నట్లు సిండ్సాగెను. పిడుచు గట్టిన నోటఁ బాలతడిచే నాలుక చూడసాగెను. గౌతమయోగి కొంత తడవునకుఁ దెప్పరిల్లి గొల్ల

పిల్లవాని ముంతలోని క్షీరము నస్థించెను కాని, చూపిల్లవాడు
తా నంటుటచే మెల పడిపోయిన వాలను మునిశ్వరున కిచ్చు
టకు జంకెను. గౌతమయోగి మనస్సు నొచ్చెను. “శంక్రీ !
పుట్టుకచే మనుజు లందఱు సములే.దుష్కార్యము నలుపువారు
దుర్జనులు. సత్కార్యము లొనరించు వారు సజ్జనులు. గుణకర్మ
లచేత బ్రాహ్మణుడు గూడ దుర్జనుడు కావచ్చును. అట్లే
సత్సవర్త సవలన నెవ రైస సజ్జనులు కాంగలను. దయారస
హృదయుడ వైన నీవు సుకృతివి. నాకు నీ ముంతలోని పా
లిచ్చి యాడరిపు” మని యశఁడు పిల్లవానిని వేడుకొనెను.
మిక్కిలి సంతోషముతో నా గొల్లపిల్లవాడు శాక్యమునికి
ముంతలోని పాల నిచ్చి ధన్యు డయ్యెను.

మఱునాడు, సమీపపట్టణము నందలి యింద్రదేవా
లయోత్సవమున కొక వేశ్య పాడుకొనుచు సరుగు చుండెను.
ఆమె పాడిన గీతము గౌతమముని నాకర్షించెను. “వీణాతంత్రాలు
తగుపాటి బిగువులో శ్రుతి సేయుము. బిగువు హెచ్చిన తీగ
తెగును. తగ్గిన నాదము పలుకదు. కావున నధికతా న్యూనతల
వర్జించి యుచితస్థాయి నెలకొల్పి మధురనాద మనుభవించుము.”
ఇది గీతార్థము. శాక్యముని కది జీవితవేదాంతముగఁ దోచెను.
తపస్సాధన మితిమీరిన శరీరమే శిథిలము కావచ్చును.

గౌతమఋష్యాశ్రమసమీపమున నొక గ్రామముకలదు.
అందు సుహత యను సాధ్వి పుత్రలాభము కొఱకు వన దేన
తకు మ్రొక్కుకొని యుండెను. ఆమె పుత్రవతి యైనది.
మొక్కు దీర్చు కొనుటకుఁ బరిచారికతోఁ గూడి పూజాద్రవ్య

ములఁ గొని వచమున కేతెంచెను. వనదేవతాలయము ముందు చెట్టు క్రింద గౌతమయోగి కూర్చొని యుండెను. పంచారిక య తనిఁ గాంచి వనదేవుఁడే సాక్షాత్కరించె నని కేక వేసెను. సంత్ర మాశ్చర్యములు చెనఁ గొన సజాత తనకుఁ బుత్రసంతాన మనుగ్రహించి, పద్మాసినాసీనుఁడై సృష్టమూలమున వనదే వుఁడే వేంచేసి యుండెనని తలచి భక్తితో నిమిలిత నేత్రయై తాను దెచ్చిన పాయసాన్న మతనికి సమర్పించెను. శాక్యముషి యా పాయసాన్నమును మిక్కిలి యాప్యాయముగ భుజించెను. అతని శరీరమున కొక క్రొత్త దాఢ్య మలముకొనెను. అతఁడా పాయసాన్నమున కారుచి యెట్లు విచ్చిన దని సుజాతను బ్రశ్నిం చెను. ఆమె చేతులు మోడ్చి, “వనదేవ ప్రభూ! మా మండలోఁ గల నూరు పాడి యావులఁ బితికి యాబది యావులకుఁ బోసి, వాని పాలు తిరిగి యిచ్చే యిరువది యైదు మొదపులకుఁ బోసి, తిరిగి వానిపాలు పండ్రెం డావులకు, వాని పాలా గావులకుఁ బోసి యా యాల పాలతో నీ క్షీరాన్నమును సిద్ధ మొనర్చితిని. నా తొలి మ్రొక్కు చంద మిదియే” యని వచించెను. తిరిగి యామె శాక్యమునిఁ గాంచి, “ప్రభూ! నీ వే దివ్యపురుషుఁడవో, లేక సాక్షాత్కరించిన వనదేవప్రభువువో! మనుష్య రూపము ధరించి నన్నుఁ గరుణింప వచ్చితివా”ని భక్తి పూర్వకముగఁ బ్రశ్నించెను.

శాక్యముని, మందహాసరుచిరాసనుఁడై మధుర గంభీర స్వరమున “తల్లీ! నీ సుతుఁడు చిరాయునై వర్ధిల్లుగాక! నే నే దివ్య పురుషుఁడను గాను. తొల్లి, యొక రాజకుమారుఁడను. ఇప్పుడు

సత్యాన్నేషి నై యోగి నై నాను. దివ్యజ్ఞానోదయము కొఱకు వేచి యుండగా శరీరచార్మల్యమున స్పృహ తీర్చుచది. నీవు పెట్టిన క్షీరాన్నము ప్రాణముల నిలిపెనది. పాలిచ్చిన శిశ్నిమేలు, పాయసాన్నము పెట్టి ప్రాణదాన మొనరించిన నీ మేలు తుల్యములే!” యని వచించెను. సుహృత్ కనుగొల్కుల వెలుగు వెల్లువలోఁ బవిత్రసంతృప్తి నెఱిగిరిసెను.

శాక్యముని మరల సుజాతే పుత్రుని దీవించెను. అతఁ డామె జీవితములో గోచరించిన సరళత తృప్తి కానందించి, ధ్యాననిమగ్నుఁ డగు చుండ సుజాత సమస్కారపూర్వకముగ సతని వీడ్కొని యింటికిఁ బోయెను. గౌతమయోగి తపస్సాధనను బరిశీలించు చున్న యతిపంచక మాతఁడు సుజాతే యాతిభ్యము కడువార నారగించి భ్రష్టశిష్యుని యయ్యె నని విచారించి, రహా ప్రదేశమును వర్జించి, యోగసాధనకుఁ దత్త్వజ్ఞానమునకుఁ బ్రసిద్ధి వహించిన కాశీనగరమునకై పయనించిరి. ఆనాటి రాత్రియే శాక్యముని వనదేవతాలయవృక్షమూలమును విడిచి బోధి వృక్షచ్ఛాయలోఁ బద్మాసనాసీనుడై ధ్యాననిమగ్నుఁ డయ్యెను. కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములు, నింద్రియ లాలసత్వము నజ్ఞానాంధకారములు శాక్యమునిని వీడి భస్మ మగు చున్న ట్లశని మనో నేత్రమునకు దివ్య దర్శనము కలిగెను. రాత్రి తృతీయ యామ మగుసరికి జ్ఞానోదయమై శాక్యముని బుద్ధుఁ డయ్యెను.

స్థిరసాధామినివలె మోక్షజ్ఞానము బుద్ధుని మనస్సులో దివ్య తేజఃపుంజములు వెలార్చు సాగెను. ఆ వటవృక్షమూలము

దివ్యస్థానమై ముముక్షువులకుఁ బరమపవిత్రయోతాస్థానమై వెల్లెసినది. బోధివృక్షము పరిపంచమునఁ బరమపూజ్యశా నాస్థిం చుకొన్నది. ఖండ ఖండాతరములు యుగ యుగాంతరము లా పవిత్రస్థలమును దర్శించి పులకింపఁ గలవు. నిర్వాణానంద మను భవేచ్ఛుచు బుద్ధుఁ డట్లే వారము దినము లా బోధివృక్ష మూలముననే యుండెను. విశ్వకల్యాణమూర్తి, జగద్విమోచ నమునకై జ్ఞానోపదేశమును సలుపుట కుపక్రమించి బోధి వృక్ష మూలమునుండి లేచి కాశీనగరమునకుఁ దరిలి పోయెను.

కాశీనగరప్రాంతమునఁ గల ఋషి పట్టణ మను మృగ దావమును బుద్ధుఁడు సమీపించెను. ఉరువేలారణ్యము నంద తని విడిచి వచ్చిన యతి సంచకము దవురవృద్ధుల బుద్ధునిఁ గాంచిరి. కాని భ్రష్టతపస్వి గౌతమశ్రమణకునకుఁ బ్రత్యుత్థాన మర్యాదలతో స్వాగతము సలుప సక్కుర లేదు. ఎదుఁ చేసి కమండలువు చీవరము నందుకొన వద్దు. ఇచ్చ నచ్చిన నతఁడే యాసనమునఁ గూర్చుండు నని నిశ్చయించుకొనిరి. బుద్ధుఁడు దగ్గరకు వచ్చెను. దివ్యజ్ఞానరోచిస్సులను జిమ్ముచున్న బుద్ధుని తేజోనేత్రములఁ గాంచి వారి నిశ్చయమును మరచిరి. ఒకఁడు బుద్ధుని కమండలువు నందుకొనెను. మఱియొకఁడు చీవరమును బుచ్చుకొనెను. అందఁ జభివాదములు సల్పి వినయసంభ్రమము లతో నతని కాసన మొసగిరి. కాని, యింకను నతని, శరీర సుఖ లోలాత్మకై సుజాత యొసగిన హృష్టాస్తామును స్వీకరించిన భ్రష్టతపస్వి గౌతమమునిగనే భాషింపసాగి, 'మితమా-గౌతమా' యని సంభాషణమున సంబోధింప సాగిరి. జ్ఞానుల కుపయుక్త

మగు పూజ్య ‘భంతే’ శబ్దముతోఁ బిలువ లేదు. బుద్ధుఁడు వారికి జ్ఞానోపదేశము సలిపి యుద్ధరింప దలచి, “భిక్షువులారా ! శుభా గతుఁడు సంయస్సంబుద్ధుఁడు—నేను సంపాదించిన దివ్యజ్ఞానము నుపదేశించెదను. ఆలకించి, యనుసరించి విూరు నిర్వాణానంద మనుభవింపుడ”ని ప్రవచించెను.

యతిపంచకమున కింనను సుజాత యాతిధ్యస్వీకార ఘట్టమే కలవరపెట్ట సాగినది. వారి చిత్తములు సుశయతోలాం దోళితము లయ్యెను. బుద్ధుఁడది గ్రహించి, “భిక్షువులారా మున్నెన్నఁడైన మీతో నాకు జ్ఞానోదయ మైన దని చెప్పి యున్నానా?” యని ప్రశ్నించెను. ఆ ప్రశ్న వారి హృదయాంత రాశముల నెల్ల శోధించివై చెను. అప్రయత్నముగ ‘భంతే!— చెప్పియుండలేద’ని మారు పలికిరి. వారి మనస్సులో బుద్ధునియెడ శ్రద్ధాభక్తు లంకురించినవి.

అంతట బుద్ధుఁడు వారలకు జ్ఞానోపదేశ మొనరించెను.

“భిక్షువులారా !

జన్మ దుఃఖము

జన్మకుఁ గారణము జీవనతృష్ణ,

జన్మరాహిత్యమునకు మార్గము తృష్ణాసంహృతి, అష్టాం గిక పథమునఁ బ్రవర్తించుట వలనఁ దృష్ణ నశించును.

ఈ సత్య చతుష్కమును గ్రహించిన వాడే జ్ఞాని” వంచ భిక్షుకులలో నొకఁడు కౌండిన్యఁడు “భంతే! అష్టాంగ పథమును వివరింపఁ బోవున” యని విన్నవించెను.

సంయమోష్ఠి

సంయక్సంకల్పము

సంయగ్నచరము

సంయక్కర్మ

సంయక్జీవిక

సంయక్ప్రసి

సంయక్స్మృతి

సంయక్స మాధి.” యష్టాంగ పథ మని బుద్ధుఁడు వివరించెను.

“ప్రాణీ తన్ను తానే రక్షించుకొనవలెను. చేసినకీ డు చెందక తప్పదు. దుఃఖము దుష్కృత్యముల వలన సంభవించును. సుకృత్యముల నాచరించి నిర్వాణపథమును బొందవలెను. యజ్ఞ యాగాదులు పాపములను బరిహరింపఁ జాలవు. భూతదయయే యుత్కృష్టధర్మము”

చల్లనిచూపు, దయామృతేశరంగిణులు వెల్లువలు వారిన హృదయము, తేజఃప్రసన్న వదనముతో బుద్ధుఁడు మృగదావమున సల్పిన ధర్మ ప్రబోధమును మొట్టమొదట నాకర్ణించు భాగ్యమా యతిపంచకమునకుఁ గలిగెను. ఉపదేశము నాకర్ణించిన వెంటనే కౌండిన్యఁడు బుద్ధుని పాదముల వ్రాలి ప్రవ్రజ్యదీక్ష నర్థించెను.

బుద్ధుడు కొండన్న జ్ఞాని యయ్యె నని సంతోషించుచు నాత
సికిఁ బ్రవ్రజ్యాశ్రమమును నుపసంపదయు నొసంగెను. తరువాత
మిగిలిన నలుగురు యతులును బుద్ధుని శాస్త్రగా పరిగ్రహించి,
ప్రప్రజ్యోపసంపదల నందిరి.

మృగదావమున శిష్యులు డెచ్చి యిచ్చు భిక్షాన్న
మారగించుచు బుద్ధుడు తన ధర్మచక్ర ప్రబోధమును నెల
యించుచు నచ్చట కొంత కాలము నివసించెను.

కాశీపట్టణస్థిత మందలి మృగదావమున శిష్యులకు
ధర్మ ప్రబోధము నలుపుచున్న బుద్ధ భగవానుని కీర్తి కాశీ
పట్టణమునకు వ్యాపించెను. ఆ చోటు ఋషివాటిక, సార్నా
థ్ గాఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినది. ప్రజలు నిత్యము బుద్ధభగవానుని
సందర్శించి పోవుచుండిరి.

కాశీపట్టణమున సుప్రసిద్ధ వశిష్ఠుని పుత్రుడు యశుడు.
మహాసంపన్నున కుద్భవించిన యశుడు భోగవిలాసలాలసుడు.
అతఁడు ఋతువుల నూర్పున కనుగుణముగ నిర్మించుకొన్న
గ్రీష్మ, వర్ష, హిమ హర్మ్యముల సంతత సంగీత గాన వినోద
ముఁ బొంది పుచ్చుచుండెను. ఒకనాటిరాత్రి వేష్యుల సృత్త
గీత మధ్యమున యశుడు నిద్రించెను. వేష్యులు గనులు మోడ్చి
విశ్రమించిరి. యశుడు కనువిచ్చి చూచు సరికి నిద్రాభువు లైన
యా వేష్యుల యవయవములలోఁ దొల్లిటి జగన్మోహన సౌందర్య
దీధితులు తొలుకాడుట లేదు. సృత్యసమయమున వేష్యుల

యాశుర్యచాతుర్యము కల్పించిన దుష్టము, కనికట్టుల కా య
శుడు నిష్కారపోయెను. ఎండమావులను వలచిన తన యవివేక
మును నిందించుకొనుచు యశుడు తన భోగచందిరమును వీడి
నగరము కలయఁ దిరిగి చివరకు బుద్ధవిహారమున కేగఁ దలపోసి
మృగదానమును జేసెను.

ముసి ముసి చీకఁటులు చెడరిపోవుచున్న యా వేఁకువ
వెలుగులలో నొంటరిగా నడయాడుచున్న యశునకు దవుడవృల్ల
విహారిప్రాంగణమున బుద్ధ భగవానుడు గోచరించెను. అతఁడు
బుద్ధభగవానుని పాదములపైఁ బడి రిత్త బ్రదుకు నుండి రక్షింప
వేడుకొనెను.

బుద్ధుడు, “సంతాపము, ముఖభారము, శూన్యభా
వము తొలగించు వెలుగు కలదు. నీకు జ్ఞానోదయము కాగ
లదు. ఇటు కూర్చుండు మ”ని యశుని జీసెను. యశుడు తన
కాంచనపాదరక్షల వీడి బుద్ధభగవానునకు సమస్కరించి,
యతని పాదసమీపమునఁ గూర్చుండెను. బుద్ధుఁ డతని చిత్త
శుద్ధి గ్రహించి, ధర్మబోధకము లగు సనేకకథలను జెప్పెను.
యశుని పరితాపముదయభానుని కోమలకిరణద్యుతులచే
మాయమై పోయెడి చిమ్మ చీకఁటి వలె సంతరించెను.

ప్రాతఃకాలమున యశుఁ డింటి యొద్దఁ గన్పింప లేదు.
తల్లి యశుని తండ్రియగు శ్రేష్ఠితోఁజెప్పినది. యశుడు స్వేచ్ఛా
విహారి. అతనికి శత్రువులు లేరు. ఇట్టోపభోగవిలాసముల నను

భవింను నతఁ డెట్లు వీడ నేల? శ్రేష్ఠి న గరమంశయఁ దిసి. చివరకు బుద్ధ విహారమును జేసెను. అచ్చట శ్రేష్ఠి తేజఃపరివేషముతోఁ గన్నులకు మిరుమిట్లు కొలుపుచు వెలుఁగుచున్న కృపామూర్తి బుద్ధునిఁగని, యతనికి సాష్టాంగప్రణామము లొనర్చి, నలుచెల్లి పులకించి బాహ్యస్మృతిని వీడెను. శ్రేష్ఠి తెప్పరిల్లి, యావిహారము నందలి బుద్ధభగవానుని, సత్యస్వరూపు లైన యతిపంచకమును గాంచి, పరశుద్ధమనస్కుఁ డయ్యెను. అతఁడు బుద్ధభగవానుని డాసి, తరణోపాయ మనుగ్రహింప వేడుకొనెను. బుద్ధుఁడు కరుణించి, యతనికి శరణత్రయ వీక్ష నిచ్చెను.

బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి

సంఘం శరణం గచ్ఛామి

ధర్మం శరణం గచ్ఛామి

ఇది, శరణత్రయము. బుద్ధుని శిష్యసంఘములోఁ జేసెనా వా కి మూఁడు దీక్షలను గైకొన వలెను. ఈ శరణత్రయమును గైకొనిన తొలియుపాసకుఁడు శ్రేష్ఠియే. బుద్ధోపాసకుఁడైన చిమ్మట శ్రేష్ఠి కుమారునిఁ గాంచి, “తండీ! మీ యమ్మ నీ కొడుకుఁ గాచుకొని బెంగటిలి యున్నద”ని నుడువుట తోడనే, బుద్ధుఁడు “శ్రేష్ఠి! నీవు నిరర్థకములు తుచ్చము లని నిరసించిన సంసార వ్యామోహముల వైపునకే నీవుత్రు నేల పురికొల్పుచున్నావ”ని సూటిగాఁ బ్రశ్నించెను. శ్రేష్ఠి పశ్చాత్తాము చెందెను. బుద్ధభగవానుని యుపదేశముల నాకర్ణించుచున్న యతఁడు మనః కల్మషములు దొలగ, శుద్ధుఁడై, సన్యాసము నుపసంపద నందెను.

శ్రేష్ఠి బుద్ధుని శిష్యునమేళముగాఁ దన గృహమునకు విందున కాహ్వానించి వీడ్కొని నెడలి పోయెను. బుద్ధుడు తన శిష్యులకు శిరోముండనము, కాషాయవస్త్ర ధారణము, విహార నివాసమును విధించెను. సమస్తైశ్వర్య భోగములతోఁ దులఁదూఁగుచున్న కాశీశ్రేష్ఠిపుత్రుఁడు యశుఁడు గడ్డము మీసలు దీసి శిరోముండనము గావించుకొని కాషాయాంబరధార్యై బౌద్ధసన్యాసి యయ్యె నను వార్త ప్రజల కాశ్చర్య మొదవించెను. బౌద్ధమత మునఁ బ్రజలకుఁ బూజ్యభావ మేర్పడెను.

యశుని మిత్రులు పృథ్వికాతశీమాంతులు విమలుఁడు సుబాహుఁడు, పూర్ణ కిష్ట గవాహతి బుద్ధుని శరణు వేడి సన్యాస మును స్వీకరించిరి. తరువాత నేబదిమంది పెద్దలు బుద్ధుని ప్రభావమును విని ధర్మదీక్ష నర్థించి, ప్రవ్రజ్యము, చోఢ, నువనంపద నొందిరి. అప్పటికి బౌద్ధమత సంఘమున నరునదిమంది యర్హతు లేర్పడిరి.

బౌద్ధభిక్షువులు నానాదిశలకుఁ బోయి జిజ్ఞాసువులఁ దోడ్కొని రాసాగిరి. భిక్షువుల సంఖ్య క్రమ క్రమముగ నధికమయ్యెను. ఒకనాటి సాయంకాలమున బౌద్ధభిక్షువుల నందఱఁ జేర్చి బుద్ధుఁ డుపన్యసించెను.

‘ప్రజాహితార్థము మీరు ధర్మప్రచారము సలుపుఁడు. శరణాత్రయ దీక్ష నొసగి భిక్షువుల సంఘమునఁ జేర్పుడు. భిక్షువులు బ్రహ్మచారులై సంఘవిహారములఁ గఠోరనియమ బద్ధులై ఋశశిక్షాపథముల ననుసరించి దినచర్య దిస్తుకోవలెను.

౧. జీవహింస సలుపరాదు.
౨. పరద్రవ్యాపహరణము చేయరాదు.
౩. పాపకార్యములు చేయఁగూడదు.
౪. అసత్యే మాడరాదు.
౫. మద్యపానము కూడదు.
౬. అకాల భోజనమును విసర్జింప వలెను.
౭. సృశ్యోగాన వినోదములకు దూరముగా నుండవలెను.
౮. గంధమాల్య సుకుమార వస్త్ర భూషణములు వాడరాదు.
౯. ఉన్న తానన వాహనము లుపయోగింప రాదు.
౧౦. రజిత కాంచనములు వాడఁగూడదు.

ఇవి బుద్ధుఁడు శాసించిన దశ శిక్షావిధులు.

భిక్షుకశిష్యులను ధర్మప్రచారముకొఱకు వివిధరాజ్యములకుఁ బంపి, ఋషిపట్టణమునుండి బుద్ధుఁ డురువేలారణ్యమున కేగెను.

ఉరువేలారణ్యమున నురువేలకాశ్యపుఁడు, సదీకాశ్యపుఁడు గయాకాశ్యపుఁడు నను మువ్వరు జడదారు లుండిరి. ఉరువేల కాశ్యపుఁ డైదు వందల జడదారులకుఁ బీతాధిపతి. తక్కిన వారలు మూడువందలు రెండువందల జడదారుల కధిపతులు. వీర లురువేలారణ్యమున నాశ్రమములు గల్పించుకొని వేదోక్తముగ యజ్ఞకర్మ లొనరించుచున్న సుప్రసిద్ధ సనాతనపండితులు.

బుద్ధుఁ డురువేల కాశ్యపుని యాశ్రమమును జేరెను. ఉరువేల కాశ్యపుఁడు జ్ఞాన తేజస్వి యైన బుద్ధుని కాలిభ్యమర్యాదలు నల్పి యతని నచ్చట నివసించ వేడెను. బుద్ధుఁడతని యగ్ని హోత్రశాలయందు నివసించ సాగెను. అచ్చట నొక మహానర్ప ముండెను. అందుచే నచ్చట బుద్ధుఁడు వసించుట మిక్కిలి ప్రమాదకర మని కాశ్యపఋషి హెచ్చరించెను. కాని బుద్ధుఁడు సరకు గొన లేదు. మఱునాటి యుదయమున నా మహానర్పము బుద్ధుని భిక్షాపాత్రికలో నొదిగి యుండెను. ఉరువేల కాశ్యపుఁ డచ్చేరు వండి, మహాశక్తి సంపన్నుఁడై న బుద్ధున కభివాదము గావించెను.

ఇట్లే బుద్ధుని మహిమ గుర్తించి, యురువేల కాశ్యపుఁడు తన శిష్యసంఘముతో బౌద్ధ సంఘమునఁ జేరెను. ప్రఖ్యాతపండితుఁ డురువేలకాశ్యపుఁడు బౌద్ధసంఘమునఁ జేరిన వార్త విని, నదీ గయా కాశ్యపులు తమ తమ శిష్యులతో వచ్చి బుద్ధుని శరణు వేడి ధర్మభిక్షుకు లైరి.

బుద్ధుఁ డురువేలారణ్యమును వీడి, రాజగృహమును జేరెను. అచ్చట యష్టికా వనమున శిష్యసంఘముతో బుద్ధుఁ డున్నవార్త విని బింబిసారచక్రవర్తి ద్వాదశపండితపరివృతుఁడై తరలివచ్చి బుద్ధభగవానున కభివాదమునలిపి యాసీనుఁడయ్యెను.

అచ్చట వాఁ డురువేల కాశ్యపపండితుని గాంచిరి. అతఁడు బుద్ధశిష్యుఁడా? బుద్ధుఁడే యతని శిష్యుఁడా? చక్రవర్తి పండితులకు సందేహము కలిగెను. బుద్ధభగవానుఁడు చిరునవ్వు లొలుకుచు, నురువేల కాశ్యపునితో “కాశ్యప ఋషి ! యజ్ఞాది కర్మల

వీడి శరణత్రయ దీక్ష నేల గైకొంటివో యీపండితు లెఱుగ గోరుచున్నారని వచించెను. అతఁడు లేచి బుద్ధునకు సాష్టాంగ దండ ప్రణామ మొనర్చి, “నిర్వాణానంద మనుభవించుటకొకటై పరమపూజనీయుఁ డైన బుద్ధభగవానుని శాస్త్రగా స్వీకరించు ధన్యుడ నై నాను. తథాగతుఁడు బుద్ధభగవానుఁడు. నేను దచ్చివ్య పరమాణువున”ని వచించెను. బుద్ధుఁడు, పండితులకు బింబిసార చక్రివర్తికి ధార్మిక కథలను, సత్యచతుష్కము సష్టాంగమార్గము నుపదేశించెను. పండితులు జాద్దోపాసకు లైరి. బింబిసారచక్ర వర్తి, బుద్ధభగవానుఁడు మాటయిచ్చిన ప్రకారము, జ్ఞానోదయ మొందిన పీమ్మటఁ దిరిగి రాజగృహమున కరుదెంచినందుకుఁ గృతజ్ఞుఁ డెఱిపి బౌద్ధ సంసారి యయ్యెను. అతఁడు బౌద్ధభిక్షువుల కొఱకు వేణువనవిహారమును నిర్మించెను.

రాజగృహమున రెండు వందల యేబది సన్యాసుల కధి పతి సంజయుఁడను మహాత్ము కలడు. సారిపుత్రుఁడు చూర్ణ ల్యుఁడు నతని ముఖ్యశిష్యులు. ఒకసారి సారిపుత్రుఁ డశ్వజిత్తును బౌద్ధభిక్షుకుఁడు ప్రసన్న సౌమ్యశాంతమూర్తియైపోవుచుండుట గాంచి యాతని వలన బౌద్ధధర్మమును విని బుద్ధదేవుని దర్శించుటకు సహవృత్తుఁడైన చూర్ణల్యునితోఁ గలసి వెడలఁ దలచెను. గురువు సంజయుఁడు నిరోధించెను. కాని వారల నిశ్చయము నడల లేదు. “మనాంతసదవి నా యనంతరము మీదే! ఏల వదలి పోఁ జూచెద”రని సంజయుఁడు వారల దీక్షను నడలించఁ బ్రలోభమును గల్పించెను. కాని వారు నిరర్థకమైన తౌకిక సఁఘ

ముచే నడలి, నిర్వాణానందము నందుటకుఁ బోఁజూచుచుండ
 “నువంతు పడవి” యడ్డఁగలదా! వారు సంజయుని వీడి
 జ్యోతిహ్మాని యైన బుద్ధుని కడ కరిగి జాన్మసంఘములోఁ జేరిరి.
 సంజయుఁడు తన్నువీడిన శిష్యులపై నిందాశాపముల వర్షించెను.
 అతని శాపగర్జనలు సూన్యాకాశమున లీన మైనవి.

బుద్ధుఁడు రాజగృహమున నుండఁగ శుద్ధోదనుఁ డతఁడ కీర్తి
 విని సహస్రరాజబంధువుల సమాశ్మయ వర్గముతో నళిని దోడ్కొ
 నిఁ దెచ్చుటకుఁ బంపెను. అమాత్యులు, రాజపురుషులు రాజ
 గృహమున కరిగి బుద్ధుని దర్శించి, భిక్షుసంఘమునఁ జేరిపోయిరి.
 శుద్ధోదన మహారాజు పుత్రవియోగముచే నందిన పరితాపము
 బుద్ధున కమాత్యులు వివరించిరి. బుద్ధుఁ డచటినుండి కపిలవస్తు
 పురమున కేగెను.

కపిలవస్తు నగరమున బుద్ధుని పునరాగమనము మహా
 త్వవముగ వెల్లివిరిసెను. బుద్ధునకుఁ దసబాల్యము, జనకుని వాత్స
 ల్యము చిననాటి విద్యావ్యాసంగములు; యశోధరాదేవి;
 యంతఃపుర క్రీడలు; రాహులుని బోసినవ్వులు స్మృతిపథమునఁ
 దగిలినవి. రాజవీధుల శిష్యసంఘముతో బుద్ధుఁడు భిక్షాటనము
 నలుపుచుఁ దరలి రాసాగెను. శాక్యయువరాజు కాషాయాంబర
 ధారియై, పాదచారియై, భిక్షాపాత్రికను బూని బిచ్చ మెత్తు
 కొనుచుఁ వచ్చుచుండెను. శుద్ధోదన మహారాజున కాదృశ్యము
 దుస్సహ మయ్యెను. ప్రజలు తండ్రోప తండములుగ మూగిరి.
 పుర మంతయు నలంకరింపఁబడియుండెను. పురవీధుల బుద్ధుఁడు

సడచిపోవుచుండ సాధహర్ష్యములపైనుండి పూలనర్జము విరిసి సది. ప్రజలు సాష్టాంగ ప్రణామము చొనర్చుచు భిక్షుసంఘములో జేరిపోసాగిరి. బుద్ధుడు కపిలవస్తురాజప్రాసాదమును జేరెను. శుద్ధోదనప్రభువు బుద్ధుని గాంచి యుప్పొంగి మైమరచెను. పుత్రుడు మహాజ్ఞాన తేజస్వియై, జగద్గురువై తన మ్రోల నిలిచెను. శుద్ధోదన మహారాజున ధన్యమైనది. బుద్ధుడు తన మృకుహస్తస్పర్శచే శుద్ధోదన ప్రభువును సమ్మానించెను. శుద్ధోదనుడు బుద్ధుని మహాభినిష్క్రమణాసంశరము యశోధర గడిపిన నిర్మల సాధు జీవితమును నామె మనోనుతాపమును వివరించెను. బుద్ధుడు మహారాజుతో గలిసి, బుద్ధులు భిక్షుకుల వెంట నిడుకొని యశోధరాదేవి మందిరమున కేగెను.

యశోధరాదేవి, బుద్ధుని కెదురువచ్చి సాష్టాంగ ప్రణామమున నాతని పావనపాదములు కన్నీటితో గడగి యఘ్నాంజలి సర్పించెను. తృణశయ్య, కురుచగాఁ గత్తిరించిన శిరోజములు, కావి నాచీరలు, యశోధరాదేవి పియోగినీజీవితమును స్వయం వ్యక్త మొనర్చినవి. ఆమె యథోముఖమై బుద్ధభగవానుని పవిత్ర పాదములఁ జూడుకొని నిలిపి, యాత్మనివేదన మొనరించుకొన సాగినది. ఇ తలో రాహులుడు చెంగు చెంగున వచ్చి యశోధర చేలాంచలములఁ బట్టి నిలిచెను. ఆమె, రాహులుని చేతులు మోడ్చి, 'తండ్రీ! జగద్గురువౌ మీ తండ్రీగారికి నమస్సు లర్పింప మని' యుద్బోధించెను. రాహులుడు బుద్ధుని పాదముల నొరగి, లేచి యతని కామాయాంబరమునుబట్టి యొదిగి నిల్చెను. బుద్ధుడు సారీశుత్రుని బిళిచి, "ప్రాపంచిక సంపదలు

సత్త్వరములు. శాశ్వత నిర్వాణానందమున కీ విచ్ఛేదము వారనుఁ
డగు గాక. ఇతనికి దీక్ష నిమ్మని యాదేశించెను

బుద్ధుఁడంతఃపురమును వీడి కపిలవస్తుపురోపాతమున
రోహిణీనదీతీరమునఁ గొంతకాలము వసించెను. ఆనందుఁడు,
సందుఁడు, మున్నగు శాశ్వరాజకుమారులు బౌద్ధభిక్షుకులై
సంఘమునఁ జేరిరి. బుద్ధుఁడు కపిలవస్తుపురమును వీడి మల్క కోనల
రాజ్యముల ధర్మప్రచారము సలిపి, భిక్షుసంఘమును విస్తరించెను.

బుద్ధుఁడు ప్రాతఃకాలమున మేల్కొని స్నాన మాచ
రించి యేకాంతధ్యాననిమగ్నుఁడయ్యెడి వాఁడు. తగువాత విహార
మును వీడి యొంటరిగాఁ గాని భిక్షుకులతోఁ గలిసి గాని సమీప
గ్రామముల భిక్షులనము సలిపెడి వాఁడు. గృహస్థులు, గృహీ
ణులు, బుద్ధభగవానుని యాగమనమును బ్రతీక్షించి నానావిధ
భిక్ష్యభోజ్యముల సమర్పించెడి వారు. బుద్ధుని భిక్షుసంఘ సమే
తముగఁ గొందఱు గృహస్థు లాహ్వానించెడి వారు. అట్టి యాహ్వా
నముల బుద్ధభగవానుఁ డప్పుడప్పుడు మన్నించెడి వాఁడు. భోజ
నానంతరము ధర్మప్రబోధము. కథాయాపమునఁ, బ్రశోత్సర
యాపమున సంవాదసూత్రయాపమున సోపాన క్రమమున
బుద్ధబోధలు వ్యాప్తి గాంచెడివి. గ్రామములనుండి విహారమున
కేతించి పాద ప్రక్షాళనానంతరము బుద్ధుఁడు భిక్షుసమూహేశ
మున ధర్మోపదేశము సంపూర్ణుఁడై వాఁడు. ఆరామమున
గ్రామీణులకు బుద్ధుఁడు ధర్మోపదేశము సలుపుచుండెడి వాఁడు.
పద్మాసనాంకితుడై, ధ్యాన నిమగ్నుడైన బుద్ధునిఁ గాంచి

సంసారక్షేత్ర పరితస్తులైన ప్రజలదబ్బుతానడ పరవశులై చుట్టూ
క శాంతి ననుభవించెడి వారు. హాస ముద్రాముద్రతుడు, సర్వ
సిమిలిత నేత్రుడు వైన బుద్ధుని నిదిధ్యానలో ననుచున్నాడే
మయ్య దివ్య శాంతి సందేశము దిద్దిగంతములఁ బ్రజల హృద
యాంత గాళములఁ గ్రమ్ముకొనుచుండెడిది.

రాజగృహమున నొక శేష్ బుద్ధుని, భిక్షుకసంఘ
మును దన యింట భిక్షువందనముల కాహ్వానించెను. అతని
బావమరది యనాథపిండకుఁ డా విడున కేతెంచి బుద్ధభగ
వానుని సందర్శించి యానంద తన్మయుఁ డయ్యెను. బుద్ధుని భిక్షు
సంఘమును, వారి శాంత గంభీర సుప్రసన్న వదనములను గాంచి
లొకికక్షేత్రచ్చన్నమైన బ్రదుకు తుచ్చముగాఁ దలపోయ
సాగెను. ఉదయముననే యతఁడు బుద్ధభగవానుని సందర్శించి
“భగవన్ రాత్రి తమకు సుఖముగా నిదుర పట్టినదా?”
యని కశలపిశ్నమునఁ బరామర్శించెను. బుద్ధభగవానుడు
మందహాస మండన విలసత్కపోలుడై “రోషరహితుడు, వాం
ఛావిహీనుడు, నిర్భయఁడు, నిర్దోస్తుడు నెల్లప్పుడు సుఖనిద్ర
చేయుచునే యుండును. నిర్వాణ ప్రాప్తుడు నిత్యానంద శీలి”
యని ప్రతిపదించెను. అనాథపిండకునకు నిర్మల సాధు భిక్షు జీవి
తమే పరమార్థ మని దోచెను. అతఁడు తథాగతు నాశ్రయించి
శరణత్రయదీక్ష గైకొని బుద్ధోపాసకుఁ డయ్యెను. అతఁడు
బుద్ధుని శ్రావస్తీనగరమున కాహ్వానించెను.

బుద్ధుడు ధర్మప్రచారార్థము దేశదేశములఁ దిగుగా
డెను. ఆ యాత్రలో వర్షాకాలము న మాత్ర మొక విహార

మున నుండెడి వాడు. అనాథపిండకుని యాహ్వానము సంగీకరించుచు బుద్ధుడు, తథాగతులు శూన్యాగారముల సగరముల వెలుపలి ప్రశాంతసీమలలో నుండఁ దలతురని చెప్పెను.

అనాథపిండకుడు బుద్ధునిచే సనుజ్ఞాతుడై శ్రావస్తీ సగరమున కరిగెను. అచట బుద్ధుడేవుని కనువగు విహారమును నిర్మించుటకొఱకుఁ దగిన స్థలము నన్నేషింప సాగెను. అచ్చట జేతరాజకుమారుని యుద్యానవనవాటిక యనాథపిండకుని నాకర్షించెను. అచట విహారమును నిర్మించిన లోకోత్తర మనోజ్ఞముగ నుండును కాని—రాజకుమారుని దా యుద్యానవనము, అనాథపిండకుడు జేతరాజకుమారుని కడ కేగి యుద్యానవాటికను విక్రయించ వేడెను. రాజకుమారుఁ డుద్యానవాటిక నంతను నువర్ణ నిష్కములచేఁ గొప్పించి గాని విక్రయించుటకు సంసిద్ధుఁడు కాలేదు— అనాథపిండకుడు సమ్మతించెను. అనాథపిండకుఁడు తన సర్వస్వమును వెచ్చించి యుద్యానవాటికను నువర్ణ నిష్కములచేఁ గొప్పసాగెను. చివరకు ద్వారసీమ మాత్రమే మిగిలెను. అనాథపిండకుని ధర్మపరత్వమునకు జేతరాజకుమారుఁ డచ్చెరువొంది, ద్వారభాగమును దన దానముగా గ్రహింప నతని నేడుకొని తాను గూడ బుద్ధోపాసకుఁ డయ్యెను. రాజకుమారుడు బుద్ధసంఘమునఁ జేరుట కనాథపిండకుడు సంతోషించి దానికే సమ్మతించెను.

జేతవనవిహారము, పరివేషము కొట్టములు, సభాగృహములు, విహారశాలలు, స్నానాగారములు, పుష్కరిణులు,

మండపములతో వెలసినది. బుద్ధభగవానుడు జాతేతనవిహారమునఁ జాలకాలము ధర్మప్రబోధము నబ్బించు నివసించెను.

బుద్ధభగవానుడు పూర్ణపురుషాయుష మనుభవించి వివిధప్రాంతముల ధర్మప్రబోధమును నల్పెను. నైశాలీనగరమున సంబపాలి వనవిహార మైత్థియున నివసించు చుండగా బుద్ధుడు వ్యాధిగ్రస్తుఁ డయ్యెను. ఆ వర్షాకాలమున భిక్షుకుల నచ్చట నివసించ నాదేశించి బుద్ధుడు వేషుగ్రామమున కరిగెను. అచ్చట మూడుదినము లాతఁడు రక్తగ్రహణిచే బాధ నొందెను. నాల్గవ నాఁకు బుద్ధుడు స్వస్థతఁ జెందిన పిమ్మట నానందుడు సంతోషించి, గురువుగారి కభివాసముల నర్పించెను. బుద్ధభగవానుడు చిరునవ్వులొలికి, “జీర్ణావస్థ నొందిన శరీరముతోఁ బూర్ణుఁ దొలఁగు కాల మానన్న మైన ద”ని వచించెను. తథాగతుని యానన్న పరినిర్వాణ మానందుని హృదయమును మిక్కిలి కలవర పెట్టసాగెను. బుద్ధుఁ డానందునితోఁ గలిసి పాపాగ్రామమున నామ్రవనవిహారమున కరిగెను. ఆ విహారమును గట్టించిన చుండక రాజరపుత్రుఁడు బుద్ధుని, భిక్షుక సంఘమును బూజించి పెద్దవిందు చేసెను. అదియే బుద్ధదేవుని తుది భోజనము.

బుద్ధదేవుఁ డచటినుండి కుసినార యందలి సాలవన విహారమున కేగెను. ఆనందుని బిలిచి బుద్ధుడు, తన కళ్ళేబరమును సుగంధ కాష్ఠముపైఁ దైలద్రోణ నిక్షిప్త మొనర్చి యగ్ని సంస్కార మొనర్చి, స్మారక స్తూపమును నిర్మింప నాదేశించెను. ఆనందుడు వెక్కి వెక్కి యేడ్వసాగెను. బుద్ధుఁ డతని వారించి,

“అనంగా! శోకింపకుము. ఘట్టిన వారికే నిట్టక తప్పదు. నిర్వాణ ప్రాప్తి నొందెడి తథాగతునకై దుఃఖంప నేల? ధర్మప్రచారము చేసి నీవు కూడ ముక్తుడవు కాగలవ”ని యతని నోదార్చెను.

తథాగతుని యాసన్ననిర్వాణవార్త కుసినారవాసుల దుఃఖమున ముంచెను. ఆ రాత్రి సాలవృక్షచ్ఛాయలో బుద్ధభగవానుడు ధ్యానసమాధిని గడచి, నాకాశానంత్యాయతన పొంది నొంది మహా పరి నిర్వాణమును జెందెను.

కుసినారవాసులు తండోపతండములుగ నరుదెంచి బుద్ధభగవానుని తుది సందర్శనము చేసికొనిరి. భిక్షుకులు కుసినారవాసులు తథాగతుని పవిత్ర కళేబరమును నూత్న వస్త్రాలంకృతము జేసి తైలద్రోణ నిక్షిప్తము గావించి, పరిమళ కుసుమ సంపూజిత మొనరించి “ముకుట బంధన” వైత్యమున సుగంధ కాఠ్మమునఁ బూజాప్రణామములతో నగ్నిసంస్కారము గావించిరి.

బుద్ధశిష్యులూ పవిత్ర చితాభస్మమును దంత, చందన, స్వర్ణమణి కరండములం దిడి, మహావైత్యవిహార హర్ష్యములను విహారములను నిర్మించిరి. బుద్ధధాతువులను భిక్షుకులు నానా ప్రాంతములకుఁ గొనిపోయిరి. బుద్ధుని యస్తికలను, దంతములను, నఖలేశములైనఁ జేర్చి తరువాతఁ బ్రజలు మహారాజులు చక్రవర్తులు మనోజ్ఞస్తూపముల నిర్మించిరి. ఆశోకచక్రవర్తి కాలమున భారతదేశము, ప్రాచ్యఖండములోని సింహళ, కలింగ ద్వీపసముదాయము, చంపా సువర్ణ సింధువు చీనాదేశములు

బుద్ధుని ప్రబోధముల చౌదలఁ దాల్చినవి. శిల్పులు ధర్మతనామా
 ణముల దొల్చి బుద్ధదేవునికి దివ్యమందరములు నిర్మించిరి. చక్ర
 వర్తులు శాస్త్రజిగీష సుజ్ఞగించి ధర్మచక్రమును బూజించిరి. బుద్ధ
 భగవానుని యుద్భవము మానసజాతీకే గాక, సమస్తజీవకో
 టికి మహోదయము. జీనహింస కూడదని దుందుభివాష్ణినాన
 ములఁ బ్రపంచమున కెలు గెత్తి చాటిన భూతదయానుయుని
 ప్రబోధఫలితముగాఁ లోకమున నెడఁటో నేటికిగూడ శాఖా
 హారులుగ నున్నారు. ప్రపంచ చరిత్రలో చే మానవుని యవశేష
 ములును బుద్ధభగవానుని పవిత్రాస్తికల వలె చాఁచెత్తాత్మిక
 పూజ్యత నందలేదు. బుద్ధుని యహింసావాదము, సాధుశీలస్థ
 జగద్ధితాకాంక్ష సాశీల్యపరత, యిహలోకమునే స్వర్గలోక
 ముగఁ దీర్చి దిద్దుటకు మహోదారమగు సాధనను గల్పించెను.
 రాజపుత్రులు, రాజకన్యకలు నంతఃపురమునువీడి, శ్వశ్రేయము
 కొఱుకు వస్తుదై కకుటుంబులై జీవితమును నొడ్డి ఖండ ఖండాంత
 రముల బుద్ధభగవానుని దివ్యప్రబోధమును వెలయించిరి. యగ
 యుగాంతరముల ఖండ ఖండాంతరముల ముముక్షువులకు బుద్ధ
 భగవానుని జన్మభూమి పవిత్ర తీర్థమూత్రాస్థల మైనది.

బుద్ధభగవానుని గన్న భారతదేశము నిత్యపవిత్రపుణ్య
 సీమగాఁ జరిత్రలో స్థిరకీర్తి నాజ్ఞించుకొన్నది.

ఏను క్రీస్తు.

పాలస్తీనా దేశమున బెల్లెహేము నగరమున నొక
 నత్త్రము ప్రక్కఁ గల పనువుల కొట్టము ఏను క్రీస్తు జన్మస్థలము.
 ఏను క్రీస్తు జన్మత్రి మరియు కన్య, యామె భర్త యోసేపు బెల్లె
 హేము నగరమునకు జనసంఖ్యలెక్కలో నమూదు కాబడుటకు
 వచ్చియుండిరి. ఆకాలమున పాలస్తీనా రాజ్యము రోమక
 సామ్రాజ్యము లో నుండెను. అగష్టసు చక్రవర్తి యాజ్ఞ చొప్పున
 జనసంఖ్య లెక్కలు జరుగుచుండెను. యోసేపు మరియు సుప్ర
 సిద్ధుడైన ఆ బ్రహ్మము దావీదుల ప్రవక్తల వలశములకుఁ జెందిన
 వారు జనసంఖ్య లెక్కలలోఁ దన నంశగౌరవమును నమోదు
 చేయించుట యోసేపుచకు సంతోషగర్వదాయకము. అందుచే
 గర్భవతి యైన మరియు కన్యతోఁ గలసి, స్వగ్రామ మైన నజరేతు
 నుండి యాత్మవంశీయఁ డైన దావీదు నివసించి నబెల్లెహేమును
 జేరుకొనెను. బెల్లెహేము నగర మంతయు జనాభాలెక్కల
 కొఱకు వచ్చిన ప్రజలతోఁ గ్రిక్కిరిసియుండెను. యోసేపు మరియు
 యల కా నగర మందలి సత్రములో విడిది దొరుకలేదు.
 అందుచే నానన్నప్రసవ యైన మరియు, యోసేపు సత్రము
 ప్రక్కనున్న యాలీవు తోపులోఁ బనువుల కొట్టమున నుండ వలసి
 వచ్చినది. ఆరాత్రి మరియు కన్య ఏను క్రీస్తును బ్రసవించి, పొత్తి
 తో నా శిశువును గోలెములోఁ బరుండఁ బెట్టెను. సమీపపర్వత
 పొంతమునుండి గొట్టెల కాపరులు కొందఱు వచ్చి యా శిశు
 వును సందర్శించిరి. జగద్రక్షకుఁ డైన ప్రభు వవతరించి నట్లు వారు

దేవమాతల వలన జెరిగినవి, యాశిశువును జూడ వచ్చి నట్లెరింగించిరి. మరియు చ్య కంతకు ముందే దేవమాత దర్శన మిచ్చి భగవద్రస్వసాదమున నామెను జగద్రక్షకుఁ డుద్భవించు గలఁడని తెలిపియుండెను. మరియు భగవద్ధ్యానముతోఁ దియ్యని భావములతో శిశూదయమున కెదురు చూచుచుండెను. ఆమె గర్భము ఫలించెను.

ప్రాచ్యపండితులు కొండలు వచ్చి మరియుశిశువును సందర్శించిరి. జ్యోతిశ్శక్రమున వారికి మహాకాంతి పుంజమైన నక్షత్రము గోచరించెను. ఆ నక్షత్రోదయము జగద్రక్షకుఁ డైన నూత్నప్రవక్త జన్మసూచక మని, భావించి, వారా పవిత్ర శిశువు నస్వేపించుచు బయలుదేరి బెల్లెహేమును జేరిరి. అచ్చటఁ బ్రభువు హేరోదు. ప్రాచ్యపండితులారాతని సందర్శించి తమ యాగమసప్రయోజన మెరిగించిరి.

హేరోదు మిక్కిలి క్రూరుఁడు. అతఁడు దురాక్రమణ ము వల్లనే రాజ్యమును సంపాదించెను. అతని చరిత్ర రక్తకళం కితమైనది. అతఁడు పీతాధిపతులను, సామంతులను జంపించెను. క్రీడావ్యాజమున బావమఱిని నీటిలోఁ ద్రోయించి చంపించెను. అతని కోరిధద్వేషముల కారణ భార్యలు పుత్రులు గూడ నాహుతి కావలసి వచ్చినది. దుర్మణములు, దోషిలు, దౌర్జన్య హింసాకాండ యాతని రాజ్యమున పరిపాటి యయ్యెను. హేరోదు రాజ్యమున హత్య కాబడిన వారి కంటె మిగిలినవారి బ్రదుకులే దుర్భరము లైన వని యూదుల రాయబారు లగవ్వను

చక్కవర్తికి నివేదించుకొనిరి. అనాడు యూదులలో నొక ప్రాచీన జన్మమునుగూర్చి యొక ప్రబలవిశ్వాస ముండెడిది. ఒక ప్రాచీన జన్మించి, యూదులకుఁ బ్రభువై జగద్రాక్షకుఁడు కాగలఁడని యూదుగమువారి సామాన్యవిశ్వాసము.

ప్రాచ్యపండితుల యభిభాషణము క్రూరుఁడైన హేరోదునకు మిక్కిలి వేదన గలిగించెను. అట్టి ప్రవక్తయే జన్మించిన హేరోదు దోషముల కెట్టి శిక్ష గలుగునో! అతఁడు రాజ్యభ్రష్టుఁడు కాక తప్పదు. అతఁడు తన పరితాపమును లోనఁగాంచుకొని, ప్రాచ్యపండితులను, శిశువు నన్వేషించి తనకుఁ దెలుపవేడుకొనెను. తాను గూడ నా శిశువునకుఁ బూజావందనము లర్పించుకొందు నని తెలిపెను.

ప్రాచ్యపండితులు హేరోదును వీడ్కొని, పచ్చిబాలెంత రాజైన మరియను దర్శించి శిశువునకుఁ బూజాప్రణామముల నర్పించి భక్తిపూర్వకముగఁ బ్రార్థించిరి. వారు తిరిగి హేరోదును దర్శింపలేదు. హేరోదు క్రూరము, దుశ్శీలము వారికి దెలిసినవి. వారికి స్వప్నమున హేరోదు సంకల్పము స్వయంవ్యక్త మయ్యెను. అందుచేత వారు యథేచ్ఛగ వెడలిపోయిరి.

ఎనిమిదవ దివసమున శిశువునకు శుద్ధిసల్పి, నామకరణము నలుపుట యూదులలో ననుశ్రుతముగా వచ్చుచున్న ప్రాచీనాచారము. ఆ సంప్రదాయము ప్రకారము యోసేపు,

మరియ లా శిశువుచకు శుద్ధి గావించి, 'ఏను' నామధేయ మిడిచి. ఏను నామము జాషువకుఁ దద్భవము. జాషువ యన ముక్తి యని యర్థము. జాషువ నామము దేవుని నామమైన యెహోషువకు సంబంధించినది. ఆ పేరా నాటి యూదులలో మిక్కిలి పరివాటి. మరియుకన్యకు దేవదూత సుదర్శన మిచ్చినను జా పేరే పెట్టఁచుని సూచించెను. అందుచే బాలకునకు "నేను" నామధేయము సంక్రమించెను.

మరియకన్యక కా నామ దేవదూత మరియుక విశేషమును దెల్పియుండెను. ఆమెకు దగ్గర చుట్ట మైన 'ఎలీనబెతు' కూడ గర్భిణి దాల్చినది. ముసలితనములో నున్న యామె కూడ నీశ్వరవరప్రసాదమునఁ బుత్రుని గనఁగలదు. మరియుకన్యక కా విషయ మచ్చేరువు గొల్పెను.

ఎలీనబెతు భర్త జెకర్యా వృద్ధుడు. ప్రార్థనాలయమున ధూపనై వేద్య మిడుచుచుకొని డతఁడు. ధూపనయమున దేవదూత నాక్షాత్కరించి, యశనికిఁబుత్రిఁ దుద్భవించ గలఁడని చెప్పెను. వృద్ధాప్యమున నున్న దంపతులకు సుతోడయ మెట్లుగ నని యాతఁడు సందేహించెను. సందేహాత్ముఁడైన జెకర్యాకు దేవదూత, "యీసంగతులన్నియుఁ బ్రత్యక్షానుభవమునఁ దెలిసికొనువరకు నీవు మూగవాఁడనై యుండువు"ని పలికి యదృశ్యుఁడయ్యెను. మూగ వోయిన జెకర్యాను గాంచి ప్రజలొకనికి దివ్యదర్శనము గలిగియుండునని యూహించిరి. ఎలీనబెతు గర్భవతి యయ్యెను. ముసలి తనమందుఁ జాలా లైన ఎలీనబెతు సిగ్గు

పడి మరుగుననే యుండఁ జొచ్చెను. మరియుకన్యనచ్చి, దేవదూత కథనమును వివరించి యామె సభిసంపించి పోయెను. ఆమె పగిన వింటి బాలునిఁ గనెను. ఎనిమిదవ దినమున బంధువు లా శిశువు నకుఁ దండ్రి పేరు ననుసరించి జైకర్యాయని నామకరణము నలుపుచుండగాఁ దల్లి యెల్లబెను వాఁడని, “యొహాను” నామమును సూచించెను. వారి చుట్టూలో నట్టి పేరు గలవారు లేరు. అందుచే వారు తండ్రికిఁ బలక నిచ్చి వ్రాయు మని సంజ్ఞ చేసిరి. అతఁడు పలకపై యొహా సని వ్రాసెను. అందఱు కాశ్చర్యము గలిగెనది. ఆ పిల్లవానికి యొహాను నామధేయమే యుంచిరి. వెంటనే తండ్రి జైకర్యము మూగతనము పోయి యతఁడు జేవుని స్తుతించుచు మాట లాడ సాగెను. యొహాను దిన దిన ప్రవర్ధమానుఁ డగుచుండెను.

నలుబదియవ దినమున నాలయమునఁ బ్రతిష్ఠా సలుపుటకు యెహూషలేము పట్టణమునకు యోసేపు మరియు లేసును తీసికొనిపోయిరి. అచ్చట నొక నిర్మలహృదయుఁ డగు భక్తుఁడు సుమేయోనా బాలకుని దన చేతులలోఁ గైకొని, యతఁడే కారణ జన్ముడైన జగదుద్ధారకుఁడు కాగలఁడని స్తుతించెను. వృద్ధుఁ డగు సుమేయోను భక్తుఁడు తన జన్మతరించిన దని సంతోషించెను. అట్లే “అన్న” యనునొక వృద్ధభక్తురాలును శిశువును గాంచి పగిస్తుతించెను. ఆమె విగతభర్తృక. ఎనుబది నాలుఁ గేటల పండు ముదునలి. ఉపవాస దీక్షలతోఁ బౌర్ణమి నంతో నామె జీవితమును భగవదారాధన కంకిత

మొనర్చియుండెను. ఏనుబాలకుని గాంచి, మిత్ర జవతరించిన ప్రసక్తి యని ప్రవచించెను. ధర్మచాస్త్రప్రకార మా బాలకుని శుద్ధుని గావించి, యోసేపు మరియలు తరలిపోయి.

హేరోదు ప్రాచ్యపండితుల పునరాగమనమునకు నిశ్చయించెను. కాని వారి జాడయే లేదు. అందుచే నతడు బెల్లె హేము నగరమందలి పసికూనల సంత మొందంపఁ దలపోసెను. యోసేపు మరియలు ఏనుబాలకుడు హేరోదు నలుపు నమాయక శిశుమాతృకాండమున కావూతి కాకుండుట కీజిప్టుదేశమునకుఁ బ్రవాసులై పోయిరి. బెల్లె హేము నగరమున ముక్కపచ్చ లారని పసికూన లెండతో హేరోదు క్రూరత్వమునకు బలి యైరి. శిశువధలో సుతులను బోగొట్టుకొనిన రాచెలు మాత దీనాలాపములు హృదయవిదారకములు.

హేరోదు మరణించిన తర్వాత యోసేపు, మరియ యేసులను దీసికొని న్నగ్రామ మైన నజరేతునకుఁ దిరిగి వచ్చెను. నజరేతులో యోసేపు వడ్కింగి వృత్తిచే జీవించుచుండెడివాడు. అతడు భగవద్భక్తుడు, సాధుశీలుడు యెహూషలేములో జరుగు పస్కాపుండుగ కతఁడేట నకుటుంబముగ నేగుచుండెడివాడు. ఏనునకు బండ్రెండేండ్ల వయస్సులో వారు పస్కాపుండుగకు యెహూషలేము వెళ్లి యుత్సవాసంతరము తిరిగి వచ్చుచుండిరి. సార్థ వాహమున నేనుబాలుడు కనుపింపలేదు. యోసేపు దంపతులు బాలునికొఱకు వెదకివెదకి మఱల యెహూషలేమును జేరుకొనిరి. ఏను ప్రార్థనాలయమునఁ బండితులు నలుపుచున్న

యాధ్యాత్మిక గోష్ఠిలో నుండెను. అతని నిశితప్రశ్నల కౌ
పండితులు ముచ్చటఁ గొనుచుండిరి. ఆధ్యాత్మిక చింతతో,
దేవునియెడ భక్తితో నూనవు యెడ డయానురాగములతో
నేను దిన దిన ప్రవర్ధమానుఁ డగుచుండెను.

ఏను శైశవమును గూర్చి చారిత్రక సాక్ష్య మేమియు
లభించుట లేదు. ఐతిహ్యమునఁ గొన్ని కథలు కలవు. అతఁడు
నజరేతున యోసేపునకు నడంగమున నహాయము నల్పుచుం
డెడివాఁడని యెంచ వచ్చును. తరువాత నల్పిన ప్రబోధములలోఁ
గన్నించెడి నైదువ్యము, పూర్వప్రవక్తల సిద్ధాంతవిమర్శ,
యాధ్యాత్మిక పరిజ్ఞానము నీకాలముననే యేసుకు సిద్ధించి
యుండ వచ్చును. ఇంచుమించుగ ముప్ప డేండ్లు వచ్చునరకు
నేనీ విధముగనే కాలము గడసి యుండవచ్చును.

చారిత్రకముగ నాకాలమును యుగసంధిగఁ బేర్కొన
వచ్చును. పాలస్తీనా రాజ్యము గలీలియా దేశము రోమక
సామ్రాజ్యములోనిది. గలీలియా దేశమును హేరోదు పుత్రుఁ
డైన చిన హేరోదు పరిపాలించుచుండెను వీతాధిపతుల పా
బల్య మెక్కువైనది. జగద్విమోచనమునకు రక్షకుఁడైన ప్రవక్త
యెసరో యవతరింప వలెను. గత్యంతర మేమియుఁ బ్రజలకు
గోచరింపకుండెను. స్వార్థము, మోసము, దురహంకారము
పాలస్తీనాలో వీరవిహారము నల్పు చుండెను.

ఎలినబెత్తుకుమారుఁ డైన యోహాను, నిర్మలబ్రహ్మచర్య
జీవితమును గడపుచుఁ బ్రజలకు సచ్చిలప్రబోధము నలుప

సాగెను. అతఁ డరణ్యములలో, షర్వతగుహాభ్యంతరములలో జగద్విషాచనమును గూర్చి యోచించెను. అతని కంతః ప్రబోధము కలిగెను. అతఁడు జ్యోతిర్మూర్తి. అతఁడు జుగమ షర్మ ప్రబోధము. అతని చాత్ర పాపపూరితజాతికి భూకంపము. ఆ మహాశూన్యమున నతనివాక్కు దివ్యవాణీయై వినిపింప సాగినది. ప్రజలు శంకాప తండములుగ నతని చుట్టు మూగి యతని ప్రబోధములను విససాగిరి.

‘దివ్యరాజ్యము మిమ్మేలు గాక! చెండు చోక్కాలు గల వాడొక దానిని లేని వాని కొనగ గాక! ఉన్న వారు లేని వారి కాహార మొనగుదురు గాక! పరోపజీవనము మంచిది కాదు. ఇతరులను బీల్చి పిప్పి చేయుటకుఁ బ్రయత్నము చేయరాదు.’ పై నికల నుద్దేశించి, యేమానవుని హింసింప వద్దనియు, మృశా నిందారోపణ నలుప వద్దనియు, వచ్చు రాబడితోఁ దృప్తిఁజేసి యుండవలె ననియు నుద్బోధించెను.

యెహూను షర్మప్రబోధము వాగ్విన్యాసమును వినిన ప్రజ లతఁడే జగద్రిక్షుకఁ డైన ప్రవక్త యగు నేమో యని తలపోయ సాగిరి. యెహూను వినయగంభీరమూర్తి. “కారణజన్మఁ డైన ప్రవక్తను నేను గాను. ఆ యాధ్యాత్మికజ్యోతిర్మూర్తి, రహగమనమును నేను గూడ కాంక్షించు చున్నాను. ఆ మహా నీయుని పాదరక్షల నూడఁ దీయుటకు గూడ నా కర్హత లేదు. ఆ మహాను భావుఁడు పరిశుద్ధాత్మతో, దివ్యానుసంధాన మను గ్రహింపగలఁడ” ని ప్రవచించెను.

ఆ కారణముననే డెప్పుడు వాడొచ్చునో! ప్రజలు పూజ్యనిరీక్షాధానముతో నెవరు చూడ నాగిరి. యోధాను సచీతీరమున నిలిచి, యొహాను పశ్చిమంబును 'బాప్తిస్మము' ను పశ్చాత్తాప సంశుద్ధి బొందుడని యుపదేశించెను. చేసిన పాపములను జెప్పి పశ్చాత్తాపమును వెల్లించుచు యొహానువలనఁ బ్రజలు యోధాను నదీజలముల బాప్తిస్మమును బొందుచుండిరి.

ఏను యోధాను సచీతీరమును జేరి యొహానునఁడి బాప్తిస్మమును బొందఁగోరెను. అప్పటికే యెందఱో యొహాను బాప్తిస్మ మనుగ్రహించియుండెను. కాని, యతిలోక తేజస్వియైన క్రీస్తును గాంచి, "నీ దగ్గరనుండి నేనే సంశుద్ధి పొంద వలయును. అట్టి నన్నా నీవు వేడున ది?" ని యొహాను బ్రశ్నించెను. కాని క్రీస్తున కది నిర్దిష్టమైన సంకల్పముగ గోచరించెను. అట్లే కానిమ్మని యొహా నాతనికి బాప్తిస్మము నిచ్చెను.

ఏను యోధాను నదీజలములఁ గ్రుక్కు లిడెను. దోషరహితుఁ డైన యతనికి వేరు సంశుద్ధి యేల? అంతఃప్రేరణచే యొహానును బాప్తిస్మమునకై క్రీస్తునిర్దేశించెను. పరిశుద్ధాత్మ, వెలుగు వెల్లువఁ జిమ్ముచు, గవోహయానమున నేను నావహించెను. అతఁడే దేవుని యనుఁగు బిడ్డఁ డైన క్రీస్తు మహాప్రవక్త యను దివ్యవాణి యస్ఫుటముగ యొహాను చెవులలో గింగురు మన సాగిన ట్లనిపించెను. క్రీస్తునగా నభిషిక్తుఁడు. భూలోకమున దివ్యరాజ్యము వెల యించుటకుఁ గారణమునకై యవతరించిన భగవద్వర ప్రసాది యైన యేసు క్రీస్తు సాక్షకనామ ధేయుడు.

మహాభక్తుల ధైర్యం యొహాను శాసన ప్రబోధములలో నిర్భయముగా నడిచితి, కావట్యమును ఖండించెడి వాడు. త్యాగయోగియైన యొహాను చరిత్ర చిరస్మరణీయము. రోమక సామ్రాజ్యమున కప్పుడు సింహాసనమున కప్రతిష్ఠితైచ్చిన తిబెరి కైసరు చక్రవర్తి. నిరంకుశ దుష్ప్రభుత్వమును నెరపించు మన్ను మిన్ను గానని పొంతిసెలాతు యూదుల కధిపతి. గలిలైయ మండలము నకుఁ గ్రూరుఁడైన హేరోదు ప్రభువు. 'అన్నయ' 'కయపయ'లు ప్రధానయూజకులు. హేరోదు దుర్మార్గపథమును యాజకుల దురహంకారమున, యొహాను నిర్భయముగ ఖండించుచుండెడి వాడు. యొహాను పాపక్షమాపూర్వక మైన పశ్చాత్తాపనంశుద్ధి ప్రబోధించు చుండెను.

పశ్చాత్తాపంతరంగుడై యొద్దాను నదీతీరమునుండి తిరిగి వచ్చిన నాటి రాత్రి యేసుక్రీస్తు భ్యాసనిమగ్నుడై యుండెను. అరణ్యసమీపమున నతఁడెట్లే యాహాళము గైకొనక భ్యాసించుచుండెను. అది యతనికిఁ బరీక్షాసమయము. అతఁడు కారణజన్ముడు. ఈశ్వరభక్తుల ధైర్య మాననకుమారుడు. అతఁడు ప్రపంచము నుద్ధరించుటకుఁ బూనుకొనవలసి యున్నది. అతని కాకలి వేసిన, - నీశ్వరికామారుడు తనయాజ్ఞచే రాత్రిని రొట్టెగా మార్చి లేడా? - అది ప్రశ్నయే కాదు. మానవుడు జీవించుటకు రొట్టె యొక్కటే యావశ్యకము గాదు దేవుని కమారుడైనచో యెహూషలేము ప్రార్థనాలయ శిఖరమునుండి యొక సారి దూకి చూడ నచ్చును. అప్పు డతని పాదము రాతికిఁ దగులకుండ దేవమాత వచ్చి కాపాడునా? ఈపై శాచిక ప్రశ్నల కతఁ

డతీతుఁ డయ్యెను. జగత్ప్రభు నైన పరమేశ్వరునే పరీక్షింప రాదు. భక్తి నిశ్వాసములతో స్థిరసంకల్పముతో నేను క్రీస్తు పరమేశ్వరు నారాధింప సాగెను.

బాప్తిస్మమును బొందిన మఱువారుడు, యెహూను శిష్యులతోఁ గలసియుండగా సమీపమునుండి యేసు తరగిపోవుచుండెను. ఏనుఁడు శిష్యులకుఁ జూసి యెహూను, “చూచుము. దేవునిగాఁజ్ఞె తరలి గోవుచున్న ద”ని పలికెను. ఆ శిష్యులు తరువాత నేనుక్రీస్తును జేరిరి. ఏను క్రీస్తు మాచని హృదయములను బడి పాలించిన దివ్య ప్రభువు. యెహూను శిష్యులు దయారసపూరితములైన యేనుక్రీస్తు శరణనేత్రదీధితులు, జగద్ధితాకాండ్రా పూరితమైన యాశని యాధ్యాత్మిక ప్రభుత్వమునకు సమ్మోహితులైరి. వా రే యేనుక్రీస్తునకుఁ దొలి శిష్యులు. ఏను శిష్యులకుఁ బ్రజలకుఁ బ్రబోధము నల్పుచు దేశాటనము నలుప సాగెను. ఏను నల్పిన యద్భుత కృత్యము లనేకములు. ఏను సహత్వమును నీలోకోత్తర గాఢలు స్వయంప్రకృతము చేయుచున్నవి.

కృష్ణరంగముతో బాధ పడుచున్న యొక రోగి యేసును బ్రార్థించి రోగవిముక్తుఁడయ్యెను. పక్షవాతముతో బాధపడు మనుష్యుడు స్వస్థత గాంచెను. ఏను క్రీస్తు మహిమ విని రోగులు ప్రజలు గుమిగూడ సాగిరి. అతఁడు విశ్రాంతిదినమునఁ బ్రబోధము నలుప సాగెను. ఇది శాస్త్ర విరుద్ధమని యాజకలు దూషింప సాగిరి. విశ్రాంతి దినము నాఁడు రోగులను జేర్చుచుండుట గాంచి వా రధిక్షేపించిరి. దయామ

యుఁడైన యేసు క్రీస్తు “ప్రాణహింస ధర్మమా? పాపహింస ధర్మమా?” యని పూర్వపక్షమును నెలకొల్పుచుఁ బ్రశ్నించెను.

మతాచార్యులలో యాజకులలో నేను సంస్కృతాయ విరుద్ధముగా నంచరించు నీకేవలము యను దురభిప్రాయము కలిగెను. ఏనుఁజైఁబ్రజలు చూపించు కారవ మర్యాదలు పూజ్య భావము వారికి ద్వేషాచూయల రగుల్కొల్పెను. నా నలుమునకు యుంచుటకు కిశోర డేవలము కలిగియు దేవుని ప్రతినిధియో? ఎట్లు నేను పాపభవమును దగ్గింప నలయు నని ప్రతికత్తులు చూచు చుండిరి. నీదుపేదలు, దీనులు గోగార్తులు, పరివారే నేను చుట్ట మూఁగుచుండిరి. ఒకసారి, మతాచార్యులు కొందఱు మీ కేల పాపలతోఁ దిని త్రాగి తిరుగు చున్నారని ప్రశ్నించిరి. పతి తపావనుఁడైన యేసు క్రీస్తు ప్రభువు, “రోగులకే వైద్యుడు కావలసినది. పుణ్యాత్ములకు నీతిప్రబోధము లేల? పతినిల నుద్ధరించుటయే నా కర్తవ్యము. కావున వారితోఁ గలిగియుట నా విధి” యని సమ్యక్సమాధాన మిచ్చెను. ఏను క్రీస్తు మెట్టిచ చోట దివ్యశాంతి యావిష్కరించు చుండెడిది. అతని నాన్నిధ్యమున హృదయములు పాననము లయ్యెడివి. రోగు బారోగ్యవగుతులై నిలిచెడి నారు. దయ్యము లావహించినవారి కేసుసంద ద్ధనమే శాపవిమోచనము. ఏను నొక భూతమాంత్రికఁడని ప్రజలను మోసగించు దగా కోరని యాజకులు ప్రచారము కావం పసాగిరి.

ఏను క్రీస్తు గిరిశిఖరప్రబోధము చిరస్మరణీయము. ఒక నాటి రాత్రి యేసు క్రీస్తు పర్యతశిఖరము నధిరోహించి ధ్యాన

నిమగ్నమునై యుండెను. ఉదయముననే శిష్యులను జేర్చి, వారి నందఱి జ్ఞానశక్తియులుల చేర్చుచెను. వారికే అపోస్తలులు అని పేరు. వాగు నీయోను. నేతుడు, అందోయ, యాకోబు, యోహాను, ఫిలిప్ప, కన్తొలొమయ, మత్తయి, తోమా, అల్ఫయి యాకోబు, కెల్తతేసీయోను, యూదా, ఇస్కరియోతు యూదా యను వారలు. ఏను బోధ వినుటకు శిష్యులు, శిష్యప్రముఖులే గాక, ప్రజలెందఱో పర్వతము దరి నున్న మైదానమును జేరిరి. కొందఱు రోగార్తులు స్వస్థుల సందుటకు దివ్యవైద్యుని నన్నేమించుచు వచ్చిరి. నిరపేదలు, దీనులు యెహూషలేము, వాలక్తీవాలనుండి తరలి వచ్చిరి. ఏనుక్రీస్తు క్రీక్రీరిసి యున్న జనసామూహమునకుఁ దన యమృతసందేశమును వినిపించెను.

“సరులేదలే ధన్యులు. దేవుని రాజ్యము వారిదే. ఆకొని యున్నవారికే దృష్టి కలుగును. ఐహిక కష్టము లనుభవించుచున్న మీగు ధన్యులు. మీరు శోకమును గడిచి యానందమనుభవించెదరు. మీదే స్వర్గసుఖము. అయ్యో ధనవతులారా ! దుఃఖిలేగు, మీరేకదా ! ఉన్నవారలైనను, యథార్థమునకు సర్వము కోలుపోవుచున్న వారలు మీరే ! మిథ్యాసౌఖ్యము నిలువదు. మీరు దుఃఖింపక తప్పదు. ఇప్పుడే నా మాట లాలకింపుడు.

శత్రువులఁ బ్రేమింపుము. అపకారి కుపకారము న్నలుపుము. దూషించిన వారిని సంభావింపుము. గొర్తించిన వారికే మేలు తలపెట్టుము. ఒక చెంపమీదఁ గొట్టిన వానికే

రెండవ చెంపగూడనొగ్గుము. నీ యుత్తరీయమును లాగుకొనిన వానికే యంతరీయమునుగూడ నిచ్చివేయుము. ఒరులు నీ యెడ నెట్లు మెలగ వలయు నని యెఱువో యట్లే యితరులయెడ నడచుకొనుము. నిన్ను ప్రేమించిన వానిచే తిగి ప్రేమించుటలో విశేష మే మున్నది? మేలు చేసిన వారికే మేలు తలపోయుట నీలో మెప్పును సూచించదు. పాపులుగూడ ప్రేమించిన వానిని ప్రేమింతురు. మేలు చెయుదురు. అది సర్వసామాన్యము. శత్రువులఁ బ్రేమింపుము. ప్రతిఫలాపేక్ష వీడి, సదా యుపకార శీలినై మంచిచేయుము, సర్వోన్నతుఁ డైన యీశ్వరునకు బిడ్డలైన వారు, కృతఘ్నులకు, దుష్టులకుఁ గూడ దయార్థ బుద్ధితో హిత మాచరించెదరు. దయాశాలినై మెలగుము. జగత్ప్రీతయైన యీశ్వరుఁ డఖండ దయానిధి. ఇతరులయెడ రక్షాధాన్యేషణము నలుపకము. అపుడు నీవు దోషదూరుఁ డవు కాగలవు. నిదింపకము. నీవు కూడ సిందాదూరుఁడ వగుదువు. క్షమాశీలి వగుము. నీకు క్షమ లభించును. దానపరుఁడ వగుము. నీ కుషకృతిలభించును. గురుడు మార్గదర్శి. శిష్యుఁడు గురుఁడు నములా? గ్రుడ్డివాడు గ్రుడ్డి వానికే దారి చూపఁ గలఁడా? సిద్ధుఁ డైన శిష్యుఁడే గురువుతో నమానుఁ డగును. వేషధారి! ఒరుల తప్పులెన్నుటకు ముందు నీ తప్పులను దిద్దుకొనుము. ఒరుని కంటిలోని నలుసు కనుపించి నట్లు, తనకంటిలోని పువ్వుకనుపించదు. మంచి చెట్టు మంచి పండ్లు కాయును. మంచి మనసు కలవాడు మంచి మాటల నాడును. మంచి పనులే చేయును. నన్ను జేరి 'ప్రభూ!' సంబోధమున వ్యర్థభక్తిచూపిన

బ్రయోజనములేదు. ఆశయములనాచరణలో ననువర్తింపును.”

ఏనుక్రీస్తు ప్రబోధమును ముగించి, పర్వతశిఖరమును వీడి కపెర్నహేములోని కడగెను.

ఇట్లే వివిధప్రదేశములలో చేసినక్రీస్తు ప్రబోధము నలువ సాగెను. అతని మహిమనుగూర్చి లోకులు చెప్పుకొని నాగిరి. కపెర్నహాములో సతతాక కింకరుని రుగ్మతబాపెను. నాయీ నుగ్రామమున నొక పిగతభర్తృక యేకై న సుతుల పునఃసృష్టిని తుని నల్పెను. పాలస్తీనా దేశ మండంతట నీ గాథలు వ్యాపించి నవి. దేవుని మహిమ నెరుక పరచు చున్న ప్రవక్త యుద్భవించె నని ప్రజలు నలుగడలఁ జెప్పుకొన నాగిరి. ఈ వృత్తాంతములు యెహూను చెవి సోకినవి. అతడు శిష్యుల నిద్రఁగ బీలిచి యేసు క్రీస్తు దగ్గరఁ జని “నీవేనా యవతారపురుషుండ నైన యుద్దిష్ట ప్రవక్తవు. లేదా జగదుద్ధారకుని కొఱకై మే మింకను నిరీక్షింప వలసి యున్నదా? పచింపును”ని యడుగుడని పంపెను యెహూను శిష్యులేసు క్రీస్తును జేరి యా ప్రశ్నల నడిగిరి. ఏసు క్రీస్తుఁడు, వారికిఁ జేరిన జనసమూహమును జూపెను— రోగులు, దీనులు, నిరుపేదలు నేసు క్రీస్తును భజించు చుండిరి. పుట్టుగ్రుడ్డివారికిఁ గనుచూ పబ్బినది. కుష్ఠరోగులు స్వస్థతఁ జెందిరి. మృతులు గూడ పునఃజీవితం లగుచున్నారు. ప్రజలందఱు అట్టి కథలనే యా శిష్యులకు వినిపించిరి. ఏసు తానే యవతరించిన జగదుద్ధారకుఁడైన ప్రవక్త నని చాటుకొన లేదు. యెహూను శిష్యులు కనిన దానిని వినిన దానిని తమ గురువునకు విన్నవించుట కేగిరి.

యోహాను శిష్యులైన సేర్గాభిషిక్తుల కత్తెనుగూర్చి
 యేసుక్రీస్తున న్యసించ నాగెను. “ఒక కత్తెయు యోహాను వంటి యు
 త్తమ పుణ్య నింతెనరకం బైనవింప లేదు. అతని యందు మీ
 శేమి విశేషమును గనికెట్టుగ వీరినాకు? అతని డరణ్యములలో
 నన్నాడు. ప్రకృతి వస్త్రములను దాల్చి రాజభవనములలో
 జీవించు సుఖిలాలనులను జూడ లేదా మీరు! యాజకులు, దంభా
 చారులు, వృషాశాస్త్ర వేత్త లతని నిరాకరించి, సంతృప్తములు
 కాకున్నారు. ఈ పురమాంతరము లోని ప్రజలను దేనితో సరిపో
 ల్చవలెనో తోచ కన్నది. అపవేళలై చివరి స్థితివలె జ్ఞానరహి
 తులైయున్నారు. కొప్పై తినక ద్రాక్షాసవ మానక జీవితమును
 గడుపు యోహానునకు దయ్యము పట్టిక దను చున్నారు. కొప్పై
 యాసవముల స్వీకరించిన మానవకుచూడునిఁ గిండిపోవు మద్య
 పాయి పతితి మిశ్రుండని దూరు చున్నారు. యథా
 ర్థమును జ్ఞానులే తెలిసికొనగలరు.” దీనినిఁ బట్టి యేసు క్రీస్తునకు
 యోహానుపై గల సదభిప్రాయము న్యక్త మగుచున్నది. ఏను
 క్రీస్తు మజియొకచోటఁ జెప్పిన యపఖ్యానమునుబట్టి యతని
 బోధ లెట్లు సరిణమించెనో యూహించ వచ్చును. “ఒకడు
 విత్తనముల నాట నాగెను. కొన్ని గింజలు బాటలప్రక్కఁబడినవి.
 తెరువరులు వానిఁ దొక్కినెసేసి. పక్షులు కొన్నిటిఁ దినినవి.
 కొన్నిగింజలు రాతిసేలపైఁబడి నీరు లేక మొలువనే లేదు. మఱి
 కొన్ని ముండ్రపొదల సందులలోఁ బడినవి. పొదలు మొలిచిన
 మొక్కల నెదుగ కుండ నణచివేసినవి. కొన్నిగింజలు మాత్రమే
 మంచి సేలపైఁబడి మొలిచిభరించినవి. అధికారి యైన శ్రోత లీ

యర్థమును గ్రహించెదరు గాక? దేవుని సందేశమే యర్థవాద
కూపముననున్న విత్తచము. ఈవిషయము నెలుగెత్తి ఏనుచాటి
చెప్పెను. సమకాలీన సంఘమున నతని పాద లీ యుపాఖ్యానము
లోనిగింజలవలె నెట్లు సంఘార్థముగ శలించె లే కన్నవో యూ
హింప వచ్చును. ఏను స్వీయహృదయచిత్తేదమునే యీ యుపా
ఖ్యానకూపమున వెల్లడించెను. అతడు ద్వాదశశతాబ్దమును బిలిచి,
తన యుపదేశములను వివిధప్రాంతములపరిచిలకు వినిపించి, రోగ
ములను బోగొట్టి యుపచారములు నలుపు డని నియోగించెను.

సరకుశకూర్పరభ్రాతృత్వమున సీతి నియమముల దొలగి
యభోగతి పాలై న ప్రజల కా యుపదేశములు చెవి కెక్కినా
లవు. పాలస్తీనా రాజ్యమునకుఁ బాలకుఁడు సీచుండై న హేరోదు.
అతడు రక్తమును బీల్చి ప్రజలను బిప్పి చేయ నచ్చును. రోము
నగరమునఁ కేగి చక్రవర్తికి దాసోహములతోఁ గప్పములను జె
ల్లించివచ్చిన చాలును. హేరోదు చక్రవర్తిని దర్శించుట కొఱ
కొక సారి రోమునగరమున కేగెను. అచ్చటఁ దండ్రుచేఁ దరిమి
వేయఁబడిన యతని సోదరుఁడు ఫిలిప్పాతని కాలిధ్య మిచ్చి గౌర
వించెను. ఆయాతిధ్య మర్యాదలకు హేరోదువలన, ఫిలిప్పు పొం
దిన ప్రతిఫలము విచిత్ర మైనది. హేరోదు సోదరుఁడైన ఫిలిప్పు
భార్యనే తరలించుకొని పోయెను. అది గ్రుడ్డి ప్రేమ యొనఁగాదు.
ఆమెకప్పటికే యెదిగిన కూతురున్నది. అతఁడా వినాహితుఁడు.
ఇదివరకే అరేబియాపాలకుని పుత్రికనువివాహ మాడియుండెను.
ఆమెకు రాణికావలెనను దుష్టవాంఛ; అతనికి నీచమైన పరస్త్రీ

వ్యామోహము. అతడు తన భార్యను ద్వేషించి వధించెద నని యామెకు వాగ్దాన మొనగెను. తోము చగవమునుండి వారు తిరిగి రాకపూర్వమే యతనిభార్య పితృహమునకుఁ బారిపోయెను. అచేబియా పాలకుఁ డతని మామగారి తండ్రిపై కండెత్తి వచ్చి యుద్ధమున నతని నోడించెను. హేరోదు యుద్ధభూమి నుండి పారిపోయి వచ్చి స్నోల లేక దుర్గములో దూరి సోదరుని భార్యతో భోగలాలనుండై కాలమును వెళ్లఁ బుచ్చు సాగెను. ప్రజ లందఱు హేరోదునకు భయపడి నోరెత్త కుండిరి.

కాని, యెహూను హేరోదు నీచప్రవర్తనను, భోగలాల సత్వమును, దుష్ప్రచారలనమును ఖండింప సాగెను. దోషాంత రంగుఁ డైన హేరో దా ధర్మప్రసక్తను దన సన్నిధానమునకు రప్పించెను. యెహూను నిర్భయముగ సౌశీల్య సత్ప్రవర్తనలఁ గూర్చి యుపన్యసింప సాగెను. హేరోదు నిత్యజీవితమునఁ దా నశీకరించుచున్నను, నా ధర్మములనే యెహూను ముఖమునుండి కతూహలముతో వినసాగెను. అతనికి యెహూను చెప్పినట్లు సడచుకొన వలయునని తోచెను. అతనిది తాత్కాలిక వైరాగ్యము. అది తెలిసిన యెహూను, సోదర భార్యాసంగమము కంటె వేరు దుర్మతి లేదని యుద్ఘోషించెను. హేరో దతనిఁ గారాగారమున ఒంధించెను. కారాగారమే యెహూనునకు రాణి కుతంత్రములనుండి రక్షింపగల దుర్గము.

ఒకనాఁడు హేరోదు తన జన్మదినోత్సవమునకు, మిత్రులను సామంతులను ప్రముఖులను దుర్గమున కాహ్వానించెను. అందఱు ద్రాక్షాసవమును సేవించి మత్తిలి యుండిరి. ఆ వినోద

యర్థమును గ్రహించెదరు గాక!" దేవుని సందేశ మే యర్థమనాద
 రూపముననున్న విత్త సము. ఈవిషయము నెలుగెట్టి పనుచూడె
 చెప్పెను. సమకాలీన సంఘమున నతని గొప్ప లీ యుపాఖ్యానము
 లోనిగింజలనలె నెట్లు సంఘార్థముగ న్నలింప లే కన్నచో యూ
 హింప వచ్చును. ఏను స్వీయహృదయను స్పృశమున నుగా యుపా
 ఖ్యానరూపమున వెల్లడించెను. అతడు ద్వాదశశతాబ్దమును బోలిచి,
 తన యువదేశములను వివిధప్రాంతములపల్లెలకు విడిచిచి, రోగ
 ములను బోగొట్టి యువచారములు నలును డని నుచొగాగించెను.

సరళకుశకూర్మరద్రభుత్వమున నీతి నియమములు దోలంగి
 యథోగతి పాటైన ప్రజల కా యువదేశములు చెవి కట్టెను.
 లవు. పాలస్తీనారాజ్యమునకుఁ బెరిగెను. వీరుగొట్టెను హేరోడు.
 అతడు రక్తమును బీల్చి ప్రజలను బిచ్చ చేయ నచ్చును. గోము
 నగరమునఁ కేగి చక్రవర్తికి దాసోహములతోఁ గప్పములను బె
 ల్లించివచ్చిన చాలును. హేరోడు చక్రవర్తిని దర్శించుట కుం
 ణొక సారి రోమునగరమున కేగెను. అచ్చటఁ దండ్రీచేఁ దగిమి
 వేయఁబడిన యతని సోదరుడు ఫిలిప్పాతని కాతిభ్య మిచ్చి గౌర
 వించెను. ఆయాతిభ్య మర్యాదలకు హేరోడువలన, ఫిలిప్ప (1)0
 దిన ప్రతిఫలము విచిత్ర మైనది. హేరోడు సోదరుఁ డైన ఫిలిప్ప
 భార్యనే తరలించుకొని పోయెను. అది గ్రుడ్డి ప్రేమ యొకగాదు.
 ఆమెకప్పటికే యెదిగిన కూతురున్నది. అతఁడా వివాహితుఁడు.
 ఇదివరకే అరేబియాపాలకుని పుత్రికనువివాహ మాడియుండెను.
 ఆమెకు రాణికావలెనను దుష్టవాంఛ; అతనికి నీచమైన పరస్త్రి

వ్యామోహము. అతడు తన భార్యను ద్వేషించి వధించెద సని యామెకు వాద్యుని మొనగెను. రోము నగరమునుండి వారు తిరిగి రావఁపూర్వమే యతనిభార్య పితృగృహమునకుఁ బారిపోయెను. అశేబియా పాలకుఁ డతని మామగా రతనిపై దండెత్తి వచ్చి యుద్ధమున నతని నోడించెను. హేరోదు యుద్ధభూమి నుండి పారిపోయి వచ్చి సిగ్గు లేక దుర్గములో దూరి సోదరుని భార్యతో భోగలాలనుఁడై కాలమును వెళ్లఁ బుచ్చు సాగెను. ప్రజ లందఱు హేరోదునకు భయపడి నోరెత్త కుండిరి.

కాని, యెహూను హేరోదు సీచప్రవర్తనను, భోగలాల నత్వమును, దుష్పరిపాలనమును ఖండింప సాగెను. దోషాంత రంగుఁ డైన సేగోదా ధర్మప్రసక్తను డన నన్ని ధానమునకు రప్పించెను. యెహూను నిర్భయముగ సౌశీల్య సత్ప్రవర్తనలఁ గూర్చి యుపన్యసింప సాగెను. హేరోదు నిత్యజీవితమునఁ దా నశిక్కిమించుచున్నను, నా ధర్మములనే యెహూను ముఖమునుండి కతూహలముతో వినిసాగెను. అతనికి యెహూను చెప్పినట్లు నడచుకొన వలయునని తోచెను. అతనిది తాత్కాలిక వైరాగ్యము. అది తెలిసిన యెహూను, సోదర భార్యాసంగమము కంటె నేరు దుగ్గితి లేదని యుద్ఘోషించెను. హేరో దతనిఁ గారాగారమున బంధించెను. కారాగారమే యెహూనునకు రాణి కుతంభములనుండి రక్షింపగల దుర్గము.

ఒకనాడు హేరోదు తన జన్మదినోత్సవమునకు, మిత్రులను సామంతులను ప్రముఖులను దుర్గమున కాహ్వానించెను. అందఱు ద్రాక్షాననమును సేవించి మత్తిలి యుండిరి. ఆ వినోద

మున రాణిపుత్రిక శలోమికన్యక సవచూపన లానణ్యమూర్తి
 నాట్యమును సలిపెను. కీర్తిశేషుడైన హేరోదు పౌత్రి, రాణి
 పుత్రిక నర్తకియై రాజసాధమున నమస్తపురుష సమక్షమున
 లాన్యము సలుపుట ! ఎంతటి వింత !! నీతి యగ్రపథము
 చెందునపుడు పాతాళమున కడు గుండ జాలదు. ఆ లే జనరాలి
 నాట్యవిన్యాసమున కా భోగపురుషులు తల లూచి యానందిం
 చిరి. మత్తెక్కిన హేరోదు ప్రభు వామెకు, 'కోరిక నరమిచ్చెన
 న'ని రసజ్ఞతను బ్రకటించెను. ఆ తరుణమునకై రాణి వేచి
 యున్నది. తల్లి యా దేశమున శలోమికన్యక హేరోదు ప్రభువును
 యొహాను యోగి శిరస్సునే వరముగ నర్థించెను. కారాగారమున
 నున్న యొహాను యోగి కంటఁ దనకు వేలు ప్రసూదము తెచ్చు
 వారు లేరని యామె తలపోసెను. నెరయు చున్న భిరోజములు,
 ముడుతలు పడు చున్న బుగ్గలతో నెంత కాలమో యింక
 హేరోదు బ్రభువును లో బరచుకొన లేనని యామె భయపడెను.
 హేరోదులో లేశ మైన బుద్ధి, పౌరుషము, నిగితిజ్ఞానము, విచ
 ఙ్గణ యుచితజ్ఞత, యే నైన మిగిలియున్నచో నామె కోరికను
 ధిక్కరించి యుండెడివాడు. ఒకదుర్బల నిముషమును పెదకి
 యతని మోసగించుటకు జరిగిన కుట్ర యా కోరిక. ఆ వరమును
 బాలించుట కాతనికి వీలు లేదు. ఇంకొకరి ప్రాణమును
 దానము చేయుట కాతని కేమి హక్కు గలదు? అదియే
 యామె వాంఛిత మైనచోఁ దన మాట నిలుపుకొనుట కంటె
 నిలుపుకొనకపోవుటచేతనే ప్రతిష్ఠ గౌరవము లభించును. కాని,
 హేరోదు మంద బుద్ధియై యాలోచన వీడి, కసాయి వాని

నొకనిఁ గారాగారమునకుఁ బంపి యొహాను శిరస్సు ఖండించి తెచ్చుట కాజ్ఞా నొసంగెను.

బుద్ధిహీనుఁ డైన యొక దుర్మార్గు నిరంకుశ ప్రభువు నాజ్ఞచే, రక్షిపిపాసు వైస సౌందర్య యగ్రావన విశాచము కోరు కొనిన బలివై వేద్యమునకు, మహానుభావుఁ డైన యొహాను యోగి పవిత్రశిరిస్సు గండ్రగొడ్డలి పెట్టుకఁ గూలి పోయెను. ఆ కాళరాత్రి రాజహర్మ్యమున నా కసాయివాఁడు రక్తసిక్త మైన శిరోజములను ఒట్టి యొహాను మహాయోగి శిరస్సును కాంచన పాశ్చిమై నిడి హేరోదు సమాక్షమున శలోమి కన్యకకు బహూకరించెను.

రాణి యొహాను మొండెమును నక్కలు, కక్కలు, రాబందులు, తినుటకై బయటఁ బారవేయించెను. ఆ శిరస్సు విషయము చరిత్రకు దురపగాహము. యొహాను శిష్యులొకభేదమునకు మృతసంస్కార మొనర్పిరి. ఆ శిష్యులలో హేరోదు సపతి తమ్ముడగుగూడఁ గలఁడు. వారు జరిగిన వృత్తాంతము నేను క్రీస్తునకు నివేదించిరి. యొహాను శార్దూగ పీరుఁడై యేసు క్రీస్తునకుఁ బూర్వరంగప్రవక్తకుఁ డయ్యెను.

యొహానుయోగి హత్య యేసుక్రీస్తునకుఁ గర్తవ్యము ప్రస్ఫుటము నలిపెను. ఏను, యొహానుయోగి యాధ్యాత్మిక పరతను జననిమక్షమున సదవలకే ప్రస్తావించెను. ఏ నాని నుండి శాస్త్రస్థమును బొంది యుండెను. యొహానునకు నేను క్రీస్తునకుఁ గల యాత్మిక సన్నిహితత్వము హేరోదునకుఁ బ్రజలకుఁ దెలిసినదే. యొహాను ప్రబోధములు ప్రజలు వినియుండిరి. ఏసుక్రీస్తు

ప్రబోధముతోఁ బాటత్యక్తత కృత్యములను సలాపుచుండెను. అతఁడే యుద్దిష్ట ప్రవక్తయను విశ్వాసము ప్రజలలో వ్యాపించుచుండెను. ఏనుచు గూర్చి హేరోదున కుత్కంఠ యెక్కువ యైనది. అతఁడే యూదులకుఁ బ్రభు నైన ప్రవక్త యగునా ? హేరోదు నాప్రశ్న బాధింపఁ జూచినది. యాజకులు, మఠాధిపతులు తమ ప్రాబల్యమును దగ్గించుచున్న యేసు క్రీస్తుపై రహస్య ద్వేషమును వహించి యుండిరి.

ఒకనాఁడు శిష్యులను బిలిచి, యేసు క్రీస్తు “నన్ను గూర్చి ప్రజలలో మనుకొనుచున్నారు”ని ప్రశ్నించెను. వారు ప్రజలలో వ్యాపించిన విశ్వాసములఁ బ్రకటించిరి. “కొందఱు బాప్తిస్మ మిచ్చిన యెహో ననుకొనుచున్నారు. మఱి కొందఱు పూర్వ కాలపుఁ బ్రవక్త యొకఁడు పునర్భవించె ననుకొనుచున్నారు.” ఏసు క్రీస్తు, “మీరే మనుకొనుచున్నారు”ని ప్రశ్నించెను. వేత్తరు “నీవు దేవుని క్రీస్తువ”నెను. ఈ మాటయే లోకమున వ్యాపించిన యాజకులు, సామంతులు హేరోదు, రోమక సామ్రాజ్యప్రతినిధి పాంటిపిలాతుగూడ నేసు క్రీస్తునకు గాఢశత్రువులు కాక తప్పదు. దేవుని క్రీస్తు, నూత్న ప్రవక్త యుద్భవించి యూదులకుఁ బ్రభు వగు నని యాకాలమున వారి విశ్వాసము. ఏసు క్రీస్తు, శిష్యులతో “నీ యభిప్రాయ మెవరితో వెల్లడింప వద్ద”ని యాదేశించెను.

ఏసు క్రీస్తు శిష్యులతోఁ గలిసి ప్రజలలోఁ బ్రబోధము సల్పుచుండెను. ‘అయ్యో! ధర్మశాస్త్రీవ దేశకులారా! మీరు జ్ఞాన మను తాళపుఁజెవి నెత్తుకొని పోయినారు. మీరు

లోఁ బ్రవేశింపరు. ఒకరిని బ్రవేశింప నివ్వరు.” నాటి మతాధి
పతులను గూర్చి యేసు భావములు వారికి నొప్పి గలిగించెను.

ఒక యధికారి యేసుతో, “మహాశ్వాసీ! దివ్యజీవితమునకు
వారసుఁ డనుగుటకు నే నేమి చేయ వలె” నని ప్రశ్నించెను. ఏను
“నేను జ్ఞానిని యేల చెప్పు చున్నావు? దేవుఁడొక్కఁడే పరిపూర్ణ
జ్ఞాన్ స్వరూపుఁడు — సరహత్య చేయ వద్దు; పరధనాపహరణము,
పరస్త్రిచాంఛ మొనలైనవి కూడవు. అసత్య మాడకుము.
తలదండ్రులఁ బ్రేమించుము. ఇవి నచ్చీల లక్షణము ల”ని
సూచించెను. “బాల్యమునుండి నే నెట్లే ప్రసాదించుచున్నాన”ని
యతఁడు మాట వలికెను. ఏను క్రీస్తు “మంచిది. అట్లయిన నీ వ
నశ్యము చేయవలసిన దిం కొకటి కలదు. నీ సర్వస్వమును నిరు
పేదలకుఁ బంచి పెట్టుము. తరువాత నన్ను వెంబడింపుము. నీ
కాముష్మిక సౌఖ్యము కలుగఁ గలద”ని ప్రవచించెను. ధనవంతుఁ
డైన యా యధికారి కా యుపదేశము మిక్కిలి సంకటముగఁ
బడినది. అతని మనోవ్యధ గాంచి యేసు క్రీస్తు ‘ధనవంతుఁడు
దివ్యజీవితమును పొందుట కంటె మరియియుగా వొంటె సూది బెజ్జ
ములో దూర గొడ’ను చిరస్మృతీయ మైన సుభాషితమును వెల
యించెను.

ఒకనాఁడు ప్రార్థనాలయ సమీపమున నేను సుభాషిత
ముల నాలకించుటకుఁ బ్రజలు గుమి గూడిరి. మతప్రబోధము
సల్పుటకు యాజకలకే హక్కు కలదు గాని, యీ యే సెవ్వరు?
నారు వచ్చి యేసుతో, ‘దత్వప్రబోధము సల్పుటకు నీ కధికార
మెవ రిచ్చిర’ని ప్రశ్నించిరి. ఏను వారితో, “యొహానుసకు

బాప్తిస్మము ననుగ్రహించుట కెవ్వ రధికార మొసగినా ర”ని యెదురు ప్రశ్న వేసెను. అది గడ్డు ప్రశ్న. యెహోనున కా యుధికారమే లేదని చెప్పిన ప్రజలు యాజకులపైఁ దిరుగఁబడుదును. కావున వారు “మీకుఁదెలియద”ని శిష్యుకొనఁజూచిరి. “అయిన నా యధికారము మీకుఁ దెలియదు. తెలియఁజెప్పిన నమ్మెను. కావున మీకుఁ జెప్పట నిరర్థక ము”ని, యేసు విచారించెను. యాజకు లపుడే యేసును బట్టి, మతద్రోహిగ రాజున శిష్యునింప వలయునని తలపోసిరి. కాని, వారు ప్రజలకు వెలచి, శిష్యు సమయమునకై వేచియుండుటకు నిశ్చయించుకొనిరి.

అప్పటినుండి యేసు క్రీస్తు బహిష్కరముగఁ దిరుగఁ నాంతరంగిక శిష్యుకోటికి మాత్రమే యుపదేశములు నలుపుచుండెను. ఇంతలో పస్కావండుగ సమీపించెను. యెహూషలేమున కేసు వచ్చును. అప్పు డతని చేకాంతస్థలమునఁ బట్టుకొని వచ్చునని, యాజకులు తలపోసి వేచియుండిరి.

పస్కావండుగకు జనులందఱు యెహూషలేమును జేరసాగిరి. పగలు ప్రార్థనాలయమున నేను ప్రజల కుపదేశములు నల్పుచుండెను. ప్రజలు శిష్యులు నేనుక్రీస్తునకు జయ జయ ధ్వానములు నలువ సాగిరి. యాజకుల గూఢచారులు కొందఱు వినయమును నటించుచు నేను దరిచేరి, “న్యాయమును బోధించుచున్న ప్రవక్తవు. పక్షపాతము లేక దేవుని మార్గమును జూపు చున్నావు. కైసరుకు మనము పన్ను చెల్లించుట ధర్మమా? కాదా? నీయందైత మే ము”ని యడిగిరి. ఈ ప్రశ్నతో నేను వలలోఁ జిక్కు నని వారి యూహ. కైసరునకుఁ బన్ను

చెల్లింపు మనిసచో నిరంకుశప్రభుత్వమున కాతడు దాసోహ మనిసశ్లే గదా! ఇన్ను చెల్లింప న దగిన, నది రాజద్రోహము. చక్రవర్తి ప్రతినిధి యైన పొంతిపిలాతు ధిక్కారమును సైచు నా? ఏ సే విధముగ సమాధానము చెప్పినను, బృచ్చకులకు సంతోషమే! కాసి, యేను క్రీస్తు వానిని కొనినట్లు వలలోఁ బడలేదు. 'ఏది, మీ నాణెములను, వానిపై ముద్రను జూపింపుడ'ని కోరెను. వారు కై నకు ముద్రగల నాణెము చూపిరి. అయిన వారు కై నకు ప్రభుత్వములో నున్నట్లే గదా. "కై నకునకు జెందు వానినిఁగైన గున కొనంగును. దేవునకుఁ జెంద నలసిన వానిని దేవునకు సమర్పింపుడు!" ఇది యేసు సమాధానము. పృచ్చకులు తెల్లబోయిరి. యాజకుల దళభాచారము నేను ఒహిరంగముగ నధిక్షేపించెను. 'నిలుపు టంగీలు ధరించుకొని తిరు గాడుచు, సంతేవిధులలో వందనములు, సమాజమందిరములలో సగ్రహీతములు కోరుకొనువారు, పరలోకమున శిక్ష ననుభవించెదరు. అనాథల గృహనాశనమునకుఁ గారణ మగు చున్న నేపథ్యుల మాయ ప్రార్థనలు నిర్ధకములు."

ప్రధాన యాజకుని యింటిలో యాజకులు మున్నగు వారి రహస్యసమావేశము జరిగినది. వా రే సునకు మరణదండన విధించునట్లు చూచుట కొక కట్ర సన్నిధి. ఏను ద్వాదశశిష్య ప్రముఖులలో నొకఁ డగు యూదా లంచము తీసికొని గురువగు నేను నప్పగించుట కంగీకరించెను. పై శాచిక ప్రవృత్తి యావహించిన యతడు గూడఁ బ్రత్యక్షముగ నేను నప్పగించుటకుఁ

బూనుకొన లేదు. పట్టవగలు, ప్రజాసమక్షమున నేనును కట్టుకొనుట సాహస మని కుట్రదారు లెంచిరి. ఏకాగ్రశస్థలమున నున్న యేసును యూదా భక్తి సజించుచు ముద్దుగొనును. కుట్రదారులు గుర్తించి యతనిబంధింప వచ్చును. ఇది వారి పన్నుగడ.

పగలు ప్రార్థనాలయమున నుపవ్యసించి సాయంకాలమున నేనుకీర్తిస్తు, ద్వాదశ శిష్యులతో నిష్క్రమించెడి వాఁడు. ఏను కీర్తిస్తు, సహపంక్తిలోఁ గూర్చొనిన ద్వాదశ శిష్యప్రముఖులకు రొట్టె విరిచి పంచియిచ్చెను. ద్రాక్షారసపాత్రిక నెత్తి దేవునకు ఘన్యవాదము లర్పించి, శిష్యుల కందిచ్చెను. 'ఈ రొట్టెయే నా శరీరము. ఈ ద్రాక్షారసమే నా రక్తము. మీకొఱకు నా సర్వస్వ మిచ్చుచు చున్నాను. కాని నన్ను పడ నాడు హస్త మిచ్చుటనే యున్నది. భగవత్సంకల్ప మీడారంగలదు. దివ్యరాజ్యము భూమిలో నవతరింప నున్నది.' శిష్యుల కా వాక్యములు దుర్భరము లయ్యెను. వేతురు, 'పరీభూ! నీతోఁ గలసి చెఱపాలకుఁ గాని మృత్యుముఖమునకుఁ గాని తరలి వచ్చెద'నని పలికెను. ఏనుకీర్తిస్తు మందహాసభాసురసయనము లతో, "నీవు నన్నెరుగ నని ముమ్మారు పలికినఁ గాని నేడు కోడి కూయద"ని పలికెను.

రాత్రి యథాప్రకారము శిష్యులతోఁ గలసి యేసు కీర్తిస్తు ఆలీపు తోపుతో విశ్రమించుట కేగెను. ఆ రాత్రి యేసు ధ్యాననిమగ్నుడై యుండెను. "తండ్రి! నా యిష్టము కాదు. నీ యిచ్చయే సిద్ధించుఁగాక" ఇది యేసు కీర్తిస్తు తుది ప్రార్థనము.

అతఁడు ప్రార్థనను ముగించుకొని నిద్రించు చున్న శిష్యుల లేపి భగవత్ప్రార్థన నల్పు డని కోఁచెను. అప్పటికే జనులు గుమిగూడి యుండిరి. యూదా ముందునకు వచ్చి కుహనాభక్తితో నేను క్రీస్తును ముద్దు గొనెను. 'యూదా! దొంగ ముద్దుతో నన్ను పెరించు చున్నావా?' యని యేసు సూటిగఁ బ్రశ్నించెను. నాటి నుండి యూదాముద్దు మాట కుహనాభక్తికిఁ బర్యాయపదముగఁ జరిత"లో నాటుకొనినది. ఏను తన్ను బంధింప వచ్చిన, యాజకులతోఁ, బీతాధిపతులతో, "బందె పోటు దొంగను బట్టుటకు వచ్చి నట్లు కత్తులు గుడియ లేఁ? నేను నిత్యము ప్రార్థనాలయమునకు వచ్చుట లేదా?" యని యడిగెను. ఏను నచసములను లెక్కచేయక వారతని నీడ్చుకొని ప్రధాన యాజకుని గృహమునకుఁ దీసికొని పోయిరి. వేతు రా జనములోఁ గలసి వెంట నేగెను. చలికాగుటకు వ్రేల్చిన మంట వెలుఁగున నొక చిన్నది వేతురును జూచి, "యితఁడు కూడ నేనుతో నున్న వాడే" యని చాటెను. వేతురు భయపడి, "నే నతని నెరుగ న"ని బదులు పల్కెను. మఱికోంత సేపటికి, వేరొకఁ డతనిఁ దేరిపారఁజూచి "యితఁడేను వర్గము లోని వాడే" యని యనుమానించెను. వేతురు వెంటనే "యబ్బే! నే నాతని వర్గము లోనివాడను గాన"ని సమాధానము చెప్పుకొనెను. ఒక గడియ గడచిన పిమ్మట, మరయొకఁ డాతనిఁ జూచి, "యితఁడు గలిలీయుడే. ఏనుతో నుండెడివాడే"ని గుర్తు పట్టెను. వేతు రతని మాట ఖండించి యేసుగూర్చి తన కేమియుఁ దెలియ ద నెను. అంతఁ గోడి కూసెను. వేతురునకు గురువాక్యము

స్మరణకు వచ్చెను. అతఁడు బయటకుఁ బోయి తీవ్రనేరనతో విలపింప సాగెను.

ఏనుగు ఒట్టుకొనిన మనుష్యుఁ యాతని నపహసించిరి. అవమానించి, యతని ముఖమును గప్పి, నెత్తిపై మోది కొట్టిన పాఁడెవ్వఁడో చెప్పుకొను మని గేలి నేయ సాగిరి.

ఉదయమున యాజకులు ప్రజలు పెద్దలు సభకూడిరి. ఆ మహాసభలో సభియోగి యేను నిలచెను. “నీవు దేవుని కుమారుడవా? అవతరించిన క్రీస్తువా?” ఇవి ప్రశ్నలు. “నే నేమి చెప్పినను మీరు నమ్మరు. మీ రనుకొనినట్లే కానిండు” ఇది యేను సమాధానము. సభలో నేను దోషమును గీతరించి నట్లే భావించఁబడెను. ఇంక సాక్షు లేల? వారతఁ, పొంతిపఱాతు దగ్గరకుఁ దీసికొనిపోయిరి. అక్కడ నేనుపై మోపఁ బడిన నేరములు వేరు. “ఇతఁడు ప్రజలను దిరుగఁబడుటకుఁ బురికొల్పు చున్నాఁడు. ఇతఁడే యూదులకుఁ గ్రొత్తగా నవతరించిన ప్రభువట?” చివరి మాట పిలాతునకు గ్రుచ్చుకొనినది. “నీవు యూదుల ప్రభువువా?” యని యేనును బిలాతు ప్రశ్నించెను. “మీరే చెప్పు చున్నారు గదా!” ఇది యేను నొద్దనుండి వచ్చిన సమాధానము. పిలాతు యాజకులతో గుమిగూడిన ప్రజలతో, నేనునందు వారారోపించిన నేరములు గోచరించుట లేవని పల్కెను. ప్రజలందఱు నాతఁడు గలిలియానుండి యెరూషలేము వరకుఁ గల జనులను మత దేశ విద్రోహులుగ మార్చుచున్నాడని ఘోషించిరి. ఏను గలిలియుఁ డని తెలిసికొని పిలాతు యెరూషలేము

నకు వచ్చియున్న హేరోదు దగ్గర కాతనిని ఒంపెను. హేరోదు
 ఓంతుకుముందే యేసును గూర్చి విని యాశానిఁజూడఁ గోరు చుం
 డెను. ఇప్పుడతనిని గాంచఁ గల్గి నందుకు సంతోషించి, యతఁడే
 మైన యన్యుతకృత్యముల నల్పు నేమో చూచి వినోదింపఁ
 దలపోసెను. కాని యేసు వకాసగంభీరమూర్తియై నిలిచెను. యా
 జనులు మున్నగు వారితని దూషించిరి. హేరోదు నలుకరించెను.
 అనహసించెను. తుద కతనికి మేలి వస్త్రములు గట్టిబెట్టి పిలాతు
 నొద్దకుఁ దీర్చి పంపించెను. పిలాతు ప్రధానరహజకులను, బెద్ద
 లను రావించి “మీరితనిపై మోపిన నేరములలో నొకటి యైన
 ఋజువు కాలేదు. హేరోదుకూడ నితనిని దీర్చి పంపినై చెను. ఇతని
 శిక్షించి వదలివేసెద న”ని చెప్పెను. వా రేసును సిలువ వేయవలె
 నని పట్టు పట్టరి. మరణదండన యా కాలమున సిలువ వేయుట.
 నిర్దోషిని ప్రజాదురహంకారమునకు బలి యొసగుటకుఁ బిలాతు
 సంకరాత్మ సమ్మతింప లేదు. అతని వైమఘ్యమును గాంచి,
 “యితఁడు కై నరు చక్రగర్తిని ధిక్కించి తానే రాజునని చా
 టుకొనుచున్నాడు. చక్రగర్తి శత్రువులు మీకు మిత్రులా? ”
 యని యాజకులు పిలాతు నడిగిరి. వారి బెదరింపులకు పిలాతు
 లొంగిపోయెను. పస్కాకు దోషులలో నొకని విముక్తుఁడేయుట
 యాచారము. “సరహత్య సల్పిన బరబ్బను విడిచిపెట్టనా? ఏనుచు
 వదలిపెట్టరా ?” ఏనునకు మరణశిక్ష తప్పించుటకై పిలాతు
 సల్పిన తుదియత్నమా ప్రశ్న. అచ్చటఁజేసెనవా కేకగ్రీవముగ,
 బరబ్బను వదలి, యేసును సిలువ వేయ వలెనని ఘోషించిరి.

పిలా తట్టే కానిమ్మని బరబ్బను బంధవిముక్తుని గావించి యేసును 'మీ యిష్టము వచ్చినట్లు చేయుడ'ని వారి కప్పించెను.

పైసికులు, యాజకులు, పెద్దలు వెంట వచ్చుచుండ నేనును సిలువ వేయుటకు దీసికొని పోసాగిరి. ఆనాటి నియమము లఁబట్టి సిలువను దండితుండే మోయ వలసి యుండెను. ఏను తోఁబాటు సిలువ వేయుటకు మఱియిద్దరు బందెపోటుదొంగలఁ గూడఁ దీసికొని పోసాగిరి. సీమో నను కురేనీయుఁడు వారికెగు రుపడెను. పైసికులు వానిచే బలవంతముగా నేను సిలువను కపాల మను స్థలమునకు మోయించిరి. అది సిలువ వేయు చోటు. జన సమూహమున స్త్రీ లేసుకై దుఃఖింప సాగిరి. ఏను తనకై వారు దుఃఖింప నవసరము లేదని, తమనం తానము నకై మాత్రమే విచారింప వలసి యున్నదని హెచ్చ రించెను. పైసికులు “నీవు యూదుల ప్రభు వైన, దేవుని కుమారుఁడ వైన, నిన్ను నీవే రక్షించుకొనుము. చూచెద మ”ని గొద్దించి యపహసించ సాగిరి. సిలువపై “యూదుల ప్రభువు” అని ఎగతాళిగ వ్రాసిరి. అతని శిరస్సుపై ముండ్ల కిరీటము నుంచిరి. చేతులలో గొళ్లలో నినువ గసిగసి గుచ్చి యేసుకీస్తు ప్రభువునా సిలువపై వేలొడఁ దీసి, పైసికు లాతని వస్త్రములు చీట్లు వేసి వంచుకొనిరి. అధికారు లితఁడే దేవుని క్రీస్తుయిఁచో, నితరులను రక్షించినట్లు గాక తన్నుఁదానే రక్షిం చుకొను నని యుపహసించిరి. పైసికులు తుచ్చ నిరసన భావ ముతో నేనుపై నుమ్మివైచిరి. ఏను కీస్తున కిరువై పులను

బండిపోలు దొంగలను సిలువ వేసిరి. సైనికుల దృష్టిలో నా పాపులకు నేనునకును భేదము లేదు. ఆ దొంగలలో నొకఁ డేనును సరసనభావముతోఁ జూచి “నీవే యీశ్వర ప్రేరేత ప్రసక్త నైన, నేల నిన్ను గొట్టించుకొని మమ్ముఁ గూడ రక్షింప లే కున్నావ”ని యడిగెను. రెండవ దొంగ “ఎ నము నేరము చేసి మరణదండనఁ బొందినాము. ఈమహానుభావుఁడు నిర్దోషి. ఈ సాధుశీలుని లో కోశ్రత త్యాగమునకు మనసంబుఁ బ్రత్యక్ష సాక్షు లెవ ర”ని మొదటివాని వారిం చెను. వారి సీశ్వరుఁ డనుగ్రహింపఁ గలఁడని యేసు కృపాంశరంగుడై యభయ మొనగెను.

మహానుభావుఁ డేసు క్రీస్తు పెదవి నడుపక ధ్యాన నిమ గ్నుడై పాపులమధ్య సిలువ వేయఁబడి యంతయు సహించి యుండెను. ఆ యథిలోకదయాసహనము దివ్యము. ద్వాదశ శిష్యుల ప్రమాఖులలో నొకఁడు కుట్రలోఁ జేరి గురువు నప్పగించెను. యాజకులు పెద్దలు మత్స్యగ్రస్తులై వారణ దండనకై కుట్ర వస్సు. శిష్యులు గూడ దైర్యము లేక వీడి పోయిరి. ఒక చెంప పైఁ గొట్టిన, సిరోధింపక వేటొక చెంప చూపు మని ప్రబోధించిన నిర్దోషిని, సాధుశీలుని, ప్రభువు పితాతు సిలువ వేయ నొజ్జ యిచ్చి, దుర్వివేకమున దుష్టుల కతంత్రములకుఁ గీలు బొప్పా యయ్యెను. మానుష దైవ కృప లన్నియు నేసు క్రీస్తుపైఁ గుట్ర పన్ని నట్లుండెను. అట్టి ఘోరివిషాదవిపత్నమయమున, శిశ్యులశాంతి గంభీరమూర్తి యేసు క్రీస్తు, “తండ్రీ! వీ రేమి చేయు చున్నారో మీకే తెలియదు! వారిని క్షమించి రక్షింపు” మని క్షమాతరంగితమైన కృపానిష్ఠనములతో దేవుని బ్రార్థించెను.

సిలువపై నేనుక్రీస్తు భగవద్భావము నలుప సాగెను. ఏను తల్లి మరియు మఱికొందరు స్త్రీలు, శిష్యులు దూరమునుండి విపాదపరవశులై యా నన్ని వేశమును జూడ లేక దుఃఖించుచుండిరి. ప్రిపాసావిలుండైన యేసున కొకడు పానపాత్రిక నందింపఁ బోయెను. కాని, మఱియొకఁ డతని వారించి, యేసు దేవుని కుమారుండైన నాతఁడే సిలువ దిగి పానపాత్రిక నుండు కొను నని యాక్షేపించెను.

విశ్వవేదనకు శ్రుతి గల్పుకొనికొట్టుకొను చున్న యేసు క్రీస్తు గుండెలో దుర్భరవేదన పరిపక్వత సిద్ధించినది. మహానుభావుఁ డేసు క్రీస్తు “తండ్రీ! నాయాత్మను నీ చేతి కప్పగించుచున్నాన”ని కేకవేసి తల వ్రాలెను.

సిలువ ప్రపంచచరిత్రలో జగద్ధితాకాండక్షులకుఁ బరమ పవిత్రచిహ్నమై శాంతిధ్వజమై వెలసినది.

ఆ మధ్యాహ్నసమయమున నకస్మాత్తుగ మబ్బులు గ్రమ్ముకొని, యులుములతోఁ జీకటి వ్యాపించెను. ప్రార్థనాలయము నందలి నేపథ్యము నిష్కారణముగఁ జినిగి పోయెను. ఈ యుత్పాతములఁ గాంచి, విజ్ఞ లేసు దేవుని కుమారుండైన దివ్యప్రవక్త యని తలపోయ సాగిరి. అరిమతయియ గ్రామవాస్తవ్యుండైన యోసేపు భగవద్భక్తుఁడు. ఏను క్రీస్తు శిష్యుడు. అతఁడు పిలాతునొద్దకు రహస్యముగా నరిగి యేసు దేహమును దీసికొని, సమాధి నల్పుట కనుజ్ఞఁ బడసెను. అతఁ డేసు దేహమును దీసికొని, నన్నని నారబట్ట చుట్టి, నమీపారామములోని నొలిచిన రాతి తొట్టెలో నుంచెను.

విశ్రాంతిదినమునఁ బ్రాతఃకాలమున నేను శిష్యులు
పరిమళద్రవ్యములతో సమాధిస్థలమును జేరిరి. కాని యచ్చట
నేను మృతదేహమును గానక యాశ్చర్యపరివశులైరి. మరియు,
హస్తాను మున్నగు స్త్రీల శిష్యులు నేను వాక్యముల
స్మరింప సాగిరి. ఏను కీర్తిస్తు సమాధినుండి పునరుజ్జీవితముఁజేసా
త్మాత్మకరించి నట్లు శిష్యులు శిష్యురాండ్రు. ప్రత్యక్షసాక్ష్యము
నొసగిరి.

ఏనుకీర్తిస్తు భగవద్వరప్రసాదమున కన్యక మరియు కుడ్డ
వింతుట, మృతసమాధినుండి యశని పునరుత్థానము కైర్తన
మతమునకుఁ బ్రాతిపదికలై వెలసినవి. ఏను కీర్తిస్తు ప్రభువు
పునరుత్థానానంతరము శిష్యుల సంభావించి, వారి యెదుటనే
స్వర్గావరోహణము సల్పెనని యపోస్తలుల ప్రత్యక్షసాక్ష్యము.
ఎంత త్యాగమున కైన నోర్చి, సమకాలీనులైన యేసు కీర్తిస్తు
శిష్యులు ఈమ విశ్వాసము నకుంతిరదీక్షతో సత్యసూర్తితో
నిత్యప్రచారము సలిపిరి. చరిత్రలో నేను కీర్తిస్తు పవిత్ర ప్రబో
ధముల నొదలఁదాల్చు కైర్తనవమత సమాజము ప్రపంచముం
దెల్లడ నలము కొనెను.

మహానుభావుఁడైన యేసు కీర్తిస్తు యొక్క యాత్మ బలి
దానము వలన భగవద్భక్తికి, దీనసేవకు దయార్ద్రాతకు ఖండ
ఖండంతరములలో, యుగ యుగాంతరములలో మానవహృద
యములలోఁ బ్రార్థనాలయములు వెలసినవి; వెలయుచున్నవి;
వెలయఁగలవు.

గాంధీ

గాంధీమహాత్ముని శైశవనామధేయము మోహసదాను కరంచందు గాంధీ. అసలు పేరు మోహసదాను. కరంచందు తండ్రి పేరు. గాంధీ వంశనామము. తల్లి పుత్రలీ బాయి. గాంధీ జన్మస్థలము పోరు బందరు. క్రీస్తుశకము 1869 సంవత్సర మక్త్యో బరు నెల రెండవ తేదీ జన్మడినము. పోరుబందరు కాథియావా డులో నొక చిన్ని సంస్థానము. గాంధీ వంశమువా రాసంస్థా నమున ప్రధానమంత్రులు. గాంధీ తాతగారు పోరుబందరు సం స్థానమున దివానుగిరి వదలిపెట్టి జునాగడ్ సంస్థానమున నుద్యో గమునకుఁ గుదురుకొన వలసివచ్చెను. అప్పుడు గాంధీ తాతగారు జునాగడ్ నవాబునకు వామహస్తముతో కభివాదము నల్పెను. ఈ విషయమునకుఁ గారణ మడుగగా నతఁడు “కుడి చేయి యీ వజ్రకే పోరుబందరునకు సమర్పణమైనద”ని సమాధానము చెప్పి తన ఋజుశీలమున కభినందనముల వడసెను.

కరంచందు గాంధీ రాజుకోట సంస్థానమున దివాను పదవి నధిష్ఠించెను. పుత్రలీబాయి యతని నాలుగవ భార్య. గాంధీ యాదంపతుల కడగొట్టు బిడ్డఁడు. గాంధీ తల్లి పుత్రలీబాయి భక్తురాలు. ఉపవాసములు వ్రతములు, చాంద్రాయణ చాతు ర్మాస్యదీక్షలు సామె దినచర్యలు. గాంధీ శైశవము పోరు బందరులో గడచెను. ఉన్నత పాఠశాలలో గాంధీ మాతృభాష యైన గుజరాతీతోఁ బాటుకొంత సంస్కృతమును గూడ నభ్య

సింఛెను. చదువుకొను రోజులలో నతనికి తెలివి గలవాఁడని పెద్ద పేరు లేదు. కాని గురువులయందు భక్తితోఁ జదువునందు శ్రద్ధతో నుండెడివాడు.

ఒకసారి గాంధీ హరిశ్చంద్ర నాటకము చూచెను. హరిశ్చంద్రుని యకుంతితనశృంగీక్ష కోమలమనస్కుడైన గాంధీ హృదయమున హత్తుకొని పోయినది. అతఁడు సత్యవ్రతమును గూర్చి కలలు గనసాగెను. గాంధీ యున్న తపాతశాలలో నుండగనే ఇదుమూడవయేటనే కస్తూరిబాయి యను కన్యక నిచ్చి వివాహము సల్పిరి. ఆ యేడు గాంధీ విద్యకు విఘాత మేర్పడినది.

ఉన్నత పాఠశాలలో నుండగనే గాంధీ సహవాస దోషమున ధూమపానమును, మాంసభోజనము రహస్యముగ నారంభించెను. కాని యా నాఁడు గాంధీకి నిదుర పట్టలేదు. ఏవో పీడకలలు. పొట్టలో బ్రదికిన మేళ “మే మే” యని దీనముగ నగువ సాగిసట్లయ్యెను. కాని, యెట్లో దైర్యము తెచ్చుకొనెను. మాంసభోజనము వల్లనే తెల్లవారి కా స్రవతాప మనియు, భారతదేశ దాస్యమున కిట్టి మానసికదౌర్బల్యమే కారణ మని మిత్రుఁ డిది వఱకే వాదించి యుండెను. ఆ మాంసభోజనార్థము చివరకు గాంధీ యప్పులలో మునిగి దొంగతనమునకుఁ బాల్పడవలసి వచ్చెను. అన్నగారితోఁ గలసి యతని మురుగులో ముక్క తెగఁగొట్టి, యమ్మివేసి యప్పులు దీర్చెను. కాని—మిక్కిలి ప్రేమతో నల్లారు ముద్దుగఁ బెంచుచున్న తల్లిదండ్రులకు వారి

దుష్ప్రవర్తన తెలిసినచో! గాంధీ గుండెలు ఝల్లు మనెను. ఆత్మదోష మాతని పశ్చాత్తాపములో ముంచిసరి. కాని తండ్రితోఁ దన యపరాధము పశ్చాత్తాపముగఁ జెప్పుకొను ధైర్య మతనికి లేదు. కావున, నతఁ డొక చీటిపైఁ జేసిన శిక్ష, సంతను వ్రాసి, తానే తీసికొనిపోయి తండ్రి కిచ్చెను. అందు గాంధీ శిక్ష నకు శిక్షను గోరుకొనటయే గాక పశ్చాత్తాపమును నెలిపుచ్చి యింక మీద నట్టి తప్పు చేయ నని శపథముచేసెను. ఆ చీటి నిచ్చి గాంధీ గజగజ పణకుచు నిల్చెను. తండ్రి యా చీటిని చదివి కన్నీరు నించెను. పితృప్రేమబాష్పములు గాంధీ హృదయమాలి న్యమును గడగ్నినైచెను. ఇట్టి యాత్మపరిశోధనమే మొదటి నుండి గాంధీశీలమునకు మొదలుగులు దిద్దినది.

గాంధీ పదునారవ యేట తండ్రి మరణించెను. ఉన్నత పాఠశాలావిద్య ముగించుకొనిన తర్వాత సత్యంబు భావనగర శ్యామలదాసు కళాశాలలోఁ జేరెను. కాని భారత దేశమునఁ గట్టపడి కళాశాలలోఁ జదువుటకంటె సింగ్గండులో మూఁడండ్లుండి బారిష్టరు పట్టమును బొందుట నుకరమే గాక జీవితములో విజయమునకు నడ్డదారి. “మావుజీదలే”గాంధీ కుటుంబ హితాభిలాషి యా సలహా నిచ్చెను. గాంధీ యన్నగా గందుల కియ్యకొనెను. తల్లిమనస్సులో సంతోచ ముండెను. నీమలో మద్య మాంసముల యలవాటు తప్పనిసరియగు నని యామె వినికీడి. గాంధీ తల్లిదగ్గర మద్యమాంస మహిళా సంపర్కము నకుఁ బోనని శపథము సలిపెను.

గాంధీ యింగ్లండులో బారిష్టరు పట్టమునకుఁ జదువ నారంభించెను. అప్పటి కతఁ డాంగ్లమును ధారాళముగా మాటలాడఁ జాలకుండెను. అశనికిస్వతస్సిద్ధముగా బిడియ మెక్కువ. వెల్లెనది కొంత దేశము. పై గా శాకాహారదీక్ష. సీమలో గాంధీ జీవిత మసిధారావ్రతముగ గడచెను. అతఁ డచ్చట శాకాహార సమాజమునఁ జేరెను. గాంధీ శాకాహారదీక్ష కప్పుడు మాతృ దేవి కడఁ గైకొనిన శపథమే కారణము. కాని మననశీలి యైన యతఁడు మానవాహారమునుగూర్చి యోజింప సాగెను. అతఁ డనేక మిత్రులతోఁ జర్చించెను. తుదకు సాల్టు వ్రాసిన శాకా హారవాద మను గ్రంథము చదిలి తన వ్రతమును దీక్షతో మాత్రమే గాక విశ్వాసముతో నాచరింప సాగెను. గాంధీ సీమ వేషభాషల నలవరచుకొనెను. యూరోపులో లాటిను పాండిత్య భాష. ఫ్రెంచి నాగరికభాష. గాంధీ యా భాషల నభ్యసించెను. వాయులీనము, స్పృశ్యము నభ్యసించి యాంగ్లనభ్యశ నలవరచుకొనఁ జూచెను. కానీ, కొంతకాలమునకే యా ప్రియ త్నము నిరర్థకముని విశ్వసించి విరమించెను. గాంధీ పదిమందిలో నున్నపుడు నోరు విప్పుట కేజుకుచుండెడివాఁడు. చివరకు శాకా హార సమాజసభలో నుపన్యసించుటకు గుండె దిటము చేసికొని నిలిచెను. కానీ యతని నోటివెంట మాట రాక పోవుటయే గాక, యూపి రాడ లేదు. సదస్యులకు ధన్యవాదము లర్పించి, గాంధీ వేదికను దిగిపోయెను. సీమలోనే గాంధీ మునిబిసెంటు సతితోఁ బరిచయ మొందెను. దివ్యజ్ఞానసమాజమువలన గాంధీకిఁ బ్రాచీన భారతసంస్కృతిపై, భగవద్గీతపై మిక్కిలి పూజ్యభావ

మేర్పడెను. క్రైస్తవమతగ్రంథముల నాతఁ డచ్చేసి చదువ నారంభించెను. ఏను క్రీస్తు గిరిశిఖరసృజోధము గాంధి హృదయమున హత్తుకొనెను. “దాష్ట్యమును నిరోధింపక యవకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారము సలుపవలెను. ఎవఁ జేని నీ కడిచెంపమీద లెంపకాయ కొట్టినచో, నీ ఎడమ చెవికూడ నాని కొగ్గుము. ఎవఁజేని నీయుత్తరీయమును లాగికొనినచో, నీ యంశరీయముఁ గూడ నిచ్చి వేయుము.” ఈ బోధను గాంధి మహాహారనీతిగ, మహాపగత్యోపదేశముగ నెంచెను.

గాంధి భారతదేశమునకు బాష్ట్యరై క్రీస్తుశకము 1891వ సంవత్సరమునఁ దిరిగి వచ్చెను. కాని, -మాతృదేశమునకు సచ్చటతోడనే గాంధి మాతృమరణము నెరిగి, లోలోనఁ గుమిలిపోయెను. జనయిత్ర మరణము సతనికి నీచులో నున్నపుడు తెలియని వ్య లేదు. బొంబాయిలో గాంధి బాష్ట్యరుగ నృత్తి నారంభించెను. కాని, యచటి కుతంత్రములు, నైచ్యనాతావరణము గాంధికి నచ్చ లేదు. అనుభవము లేని సగొత్త బాష్ట్యరు. ఎవరు కేసులు నిత్తురు? అదియును గాక, కేసులు తెచ్చుకొంటిని దళారులు బుందురు. ఈ దళారులకు రుసుము చెల్లించుట యవినీతి యని గాంధి వాదించి నిరాకరించెను. కడకొక కేసు వచ్చినది. వాదింపవలసిన సమయమున న్యాయమూర్తియెదుట గాంధి పెదవి కదలలేదు. ప్రపంచ మంతయుఁ దిరుగాడఁ జొచ్చినది. గాంధి తీసికొన్న ‘ఫీజు’ పై కము నిచ్చి వేసి యా కేసునుండి విరమించుకొనెను. ఇంక బొంబాయి వాసము లాభము లేదని గాంధి రాజకీయము జేరి యక్కడ బాష్ట్యరు బల్ల కట్టెను. అచ్చట నతనియన్నగారు, నన్న

గారితో నువ్వుడిగాఁ బని చేయు చున్న నురియొక న్యాయవాది సాహాయ్యమున నెట్లో విన్నపములు వ్రాసి, చిన్న కేసులను జూచి జీవితమును నెట్ట సాగెను.

పోరు బందరులోని మేమన్ దుకాణము వారికి దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో వ్యాపారముకలదు. వారు 40,000 పౌనుల దావాలోఁ జిక్కుకొనిరి. “దాదా అబ్దుల్లా అండ్ కో” వారికి చెందిన యా దావాలో మిగిలిన పెద్ద వక్టీళ్లతోఁగలసి పనిచేయుటకు గాంధీనిఁ బంప మని వారు గాంధీ యన్న గాంధీనిఁ గోరిరి. ఈ యవకాశ మునకు మిక్కిలి సంతోషించి గాంధీ దక్షిణ-ఆఫ్రికాకుఁ బయ నించెను.

నేటాలురేవు పట్టణ మైన దర్బానులో గాంధీ దిగెను. అబ్దుల్లాసేటుగారు రేవునకు వచ్చి గాంధీ నింటికిఁ దీసికొని పోయెను. గాంధీ యబ్దుల్లాసేటున కతని తమ్ముఁ డొసగిన పరిచ యలేఖ నొసంగెను. గాంధీ యాంగ్లవేషము, వాగ్ధోరణి గాంచి యాతఁడు తన తమ్ముఁ డొక వెల్లి యేనుగును దనకడ కంపెనని తలచెను. రేవునకు వచ్చిన తెల్లవార లబ్దుల్లాసేటును దేలికగాఁ జూచుచుండుట గాంధీకి మిక్కిలి యాశ్చర్యము గొలిపెను. కాని యబ్దుల్లాసేటు, దానికి యేనాఁడో యలవాటైపోయెను.

రెండవ నాఁడో మూడవ నాఁడో యబ్దుల్లాసేటుతోఁగలసి గాంధీ దర్బాను కోర్టున కేగెను. అచటఁ దలపాగతోఁ గూర్చొనిన గాంధీ నైపు మొదటినుండి న్యాయాధికారి మిట్టి మిట్టి చూడ సాగెను. చివర కాతఁడు గాంధీని తలపాగఁ దీసివేయ నాజ్ఞా

పించెను. గాంధీ తలపాగ దీసివేయుటకు సమ్మతించక కోర్చు నుండి నిష్క్రమించెను.

తలపాగ నేల తీయవలెను? ఈ యాజ్ఞలోని యాంతర్యము గాంధీకి మెల మెలగా స్వయంవ్యక్త మయ్యెను. దక్షిణ-ఆఫ్రికా లోని భారతీయులలో నధికసంఖ్యాకులు కూలీలు. వీరు భారత దేశమునుండి యైదేండ్లు నేటాలునఁ గూలి పని చేయుటకు గుర్తొనఁబడినవారు. వీరికి గిర్మిటియా లని పేరు. ఐదేండ్ల యొడంబడిక కాంగ్లపద మగు “అగ్రిమెంటు”న కపభిఃశము గిర్మిట్. అందుండి గిర్మిటియా పద ముద్భవించెను. అందుచే భారతీయులందరు కూలీ లనియే పిలువఁ బడుచుండిరి. వర్తకు లైన భారతీయులు కూలీ వర్తకులు. గాంధీ యట్లే కూలీ బానిష్ట రని పేరుకెక్కెను. దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నాదిమనివాసఁలు జులు జాతి వారు. తెల్లవా రాఖండమును బ్రవేశించి సఖఁడు వారు మిక్కిలి యనాగరికులు. ఈ మధ్య నొక జులు నాయకుని యభిభాషణము మిక్కిలి యర్థవంత మైనది. “తోలుత క్రిస్తవమత ప్రచారకులై తెల్లవారు దక్షిణ-ఆఫ్రికా చేరిరి. అప్పుడు వారి చేతులలో బైబిలుండెడిది. మా చేతులలో సమస్త భూమి యుండెడిది. ఇప్పుడు మా చేతులలో బైబిలున్నది. వారి చేతులలో సమస్త భూమి యున్నది.” తెల్లవారు దక్షిణ-ఆఫ్రికా కేలి క్తైరి. సారవంత మైన భూములను సాగుబడిలోనికి దేవలయు నన్న శ్రామికులు కావలెను. దొర లా పనికిఁ బూనుకొనరు. జులుల కది యగమ్యము. కావున, చవుకగా భారతదేశము నుండి గిర్మిటియాలను దిగుమతి చేసికొని, వారి కాయ కష్ట

ముచేఁ దెల్లవారు దక్షిణ-ఆఫ్రికాను సస్యశ్యామల మొనర్చు కొనిరి. కాని చెమట నోడ్చి, తెల్ల దొరల కోసము దేశము నంతను సుభిక్ష మొనరించిన భారతీయుల యునికి, తమపని నెరవేరిన తర్వాత దొరలకు గిట్టుట లేదు. కూలి వారు యజమానుల యెడ వినయ భయభక్తులు పొందజ్జింప వలెను. తెల్లదొరల సమక్ష మున భారతీయు లెన్నరు తీవ్రగఁ దలపాగతో నుండరాదు. విన యముగఁ దలపాగ దీసివేయ వలెను. కొందఱు ముస్లిములీయ వమానమును, దప్పించు కొనుటకు దా మరబ్బుల మని చెప్పు కొనువారు. ఇలపాగపైఁ ఒత్తికలలోఁ జర్చలు జరిగెను. గాఁది నచ్చటి పత్రికలు పిలువని పేరంటకాఁడని యవహేళన మొన ర్చినవి. కాని, దాని వలన గాఁది పేరు నలుగడలఁ దెలిసినది.

దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో గాఁది కనులు విప్పిన ఘట్టముల నేకములు. ఒకసారి మొదటి తరగతి టిక్కెట్టు కొని రైలులోఁ బయనించు చుండెను. మార్గమధ్యమున నాతని మూడవ తర గతి పెట్టెలోని కేగు మని గార్డు, పోలీసులు నిర్భందించిరి. “నా దగ్గర మొదటి తరగతి టిక్కెట్టు గలద”ని గాఁది దిగుటకు నిరా కరించెను. నల్ల వారితోఁ గలసి తెల్ల వారు పయనింపరు. అది పాలకులగు దొరల యుద్ధతికి లోటు. పోలీసులు రెక్క పట్టుకొని గాఁదిని సామానుతోఁ గ్రింది కీడ్చివేసిరి. రైలు కదలిపోయెను. ఆ రాత్రి గాఁది చలిలో ప్లేషనులో నుండవలసినవచ్చెను. సగలు తిరిగి పయనము సాగించి గమ్యమును జేరెను. అచట భారతీయు లిట్టి యవమానముల నెన్నింటిని దిగమింగిరో కథలు కథలుగాఁ జెప్పు సాగిరి. గాఁదికి జ్ఞానోదయ మయ్యెను. దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో

నాత్మగౌరవమునకు స్థానము లేదా? భారతీయు లెవ్వరికి లేనని మిత్రులు కచ్చితముగా సమాధాన మొసగిరి. గాంధీ మనస్సు మార్గము నన్వేషింప సాగెను.

ఒకసారి చేల్లెను పట్టణమునుండి జూహూన్పుర్ నుచు గుట్టపు ఒండి టికెట్టు కొనెను. తెల్లదొరలతోఁ బాటు గాంధీని ఒండి లోఁపల కూర్చుండఁ బెట్టక, యధికారి సారథిప్రక్కచోటు చేసెను. గాంధీ చేయునది లేక యిట్లే పయనింప సాగెను. ఆ యధికారి కొంతనేపటికి సిగరెట్టు త్రాగుటకు సరదాకు సారథి ప్రక్కకూర్చుండఁ దలచి గాంధీని దిగి తన పాదముల క్రింది బల్ల పైఁ గూర్చుండుచునెను. “అసలు నన్ని చటఁ గూర్చుండఁ మనుట యే తప్పు. ఇప్పుడు మీ పాదములక్రిందఁ గూర్చొను ముచు చున్నారు, ఇది నా కవమానము. నేను లోపఁగూర్చొనెదను.” ఈ మాటలు గాంధీ నోట వెలువడుటయే తడవు. ఆ యధికారి గాంధీ లెంపలు నెడ పెడ వాయిచెను. బాటసారులు కొందఱు అడ్డు పడిరి. ఆ గండము గడచినది. కాలి బాటపై నల్లవారు నడువరాదు. గాంధీ చాల సారులు కాలినడకనే పోవుచుండెడి వాఁడు. ఒకసారి పోలీసు చూచి గాంధీని జేతుకఁ దన్నెను. ఒక తెల్లదొర, గాంధీ మిత్రుఁ డని చూచి, యాపోలీసువానిపై కేసు పెట్టు మనెను. గాంధీ యాతని మనఃపూర్వకముగ తమిం చెనే గాని, కేసు పెట్టుటకు నమ్మింప లేదు.

హోటళ్ళలో భారతీయులు, కుక్కలు లోనికి రాఁగూడ దను ప్రకటనలు వ్రేలాడు చుండెడివి. అయిన నక్షిణ-ఆఫ్రికా శ్వేతజాతియంతయు నీ రంగు తెగులుతోఁ గ్రుల్చిన ముడికిగుంట

మాత్రమే యని తలువరాదు. ఆ తెల్లవారిలోఁగూడ దానధర్మ పకులు, దయాశీలుకు లేక పోలేదు. వారెందఱో గాంధీ నాద రించిరి. క్రైస్తవ 'మిషను' లో నున్న తెల్లవారెందఱో గాంధీకి గాఢ మిత్రులు.

దాదా యబ్దుల్లా కేసు చాల కాలమునుండి జరుగు చుండెను. గాంధీ యా కేసులో మిక్కిలి కష్ట పడి పని చేసెను. కాని యాతని మనస్సు కోర్టు, న్యాయసూత్రములపై న లేదు. వాది ప్రతివాదుల నిర్దర జేర్చి, చివరకు గాంధీ వారికి రాజీ కునిర్చెను. గాంధీ పని ముగిసినది. అతఁడు స్వదేశమునకుఁ దిరిగి పో నంకల్పించెను. అబ్దుల్లా సేటు గాంధీకి వీడ్కోలు విందు నేర్పాటు చేసెను.

వీడ్కోలు విందునకు భారతీయులు చాలమంది వచ్చిరి. ఆ నాటి ప్రతిక వలన సేటాలు భారతీయులకు శాసన సభలకు సభ్యుల నెన్నుకొను 'వోటు' హక్కుతీసివేయు శాసనవిషయము గాంధీ చూచెను. గాంధీ అతిథులు కందఱు కా విషయము నెరిగించి, "యిది భారతీయుల యాత్మగౌరవమునకు వేరు పురుగు. వారి కిది ప్రథమోచ్ఛాటన మంత్ర, మ"ని తెలిపెను.

అతిథు లందఱు భారతీయుల హక్కులకై యాందోళన నలుప వలె నని నిశ్చయించిరి. గాంధీ నాగ మని బలవంతము నల్పిరి. అబ్దుల్లా సేటు 'మన యూహ ముంచిదే. గాంధీ గారు భారత్వ రను మాట మరచిపోవద్దు. మరి వారి ఫీజు మాట?' యని చమత్కరించెను. కాని గాంధీ మనస్సు చివుక్కు మనెను.

అతడు “ప్రజాసేవకు ఫీ జేల? నే నుచితముగనే సేవ చేయఁ గల న”ని చెప్పెను.

వీడ్కోలు విందునకు వచ్చిన యతిథి బృందమే దక్షిణ-ఆఫ్రికా భారతీయ సభకు కార్య నిర్వాహకీ సర్దిమ గుట వింతలలో వింత. దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నాత్మసమ్మాన సంగ్రామమునకు, గాంధీ జీవితమునకు, నదిమీ ఘనా. గాంధీ దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నాగి నా శాసనమునకుఁ బ్రతికూలముగ మహాందోళనము చెలరేగఁ దీసెను. పదివేల సంతకములతో నర్జీ యొకటి ప్రభుత్వమున కం దిచ్చిరి. కాని యా శాసనము నెగ్గినది. కాని యా యుద్వమము భారతీయులలో రాజకీయ చైతన్యమును గల్గించి యనేక స్వయంసేవకులను నాయకులను బురి కొల్పినది. గాంధీ భారతమిత్రుల ప్రోత్సాహమున దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నివాస మేర్పరచుకొనెను. కష్టముమీద నచ్చటి హైకోర్టులో న్యాయవాదిగ నమూ దయ్యెను. అచ్చటి నియమముల ననుసరించి, తలపాగఁ దీసివేసెను. గాంధీ తన నియమము నుల్లంఘించె నని కొందఱు భావించ సాగిరి. కాని ధర్మ మను నది స్థిరజడత్వము గాఁదని నిత్యచైతన్య మని గాంధీ తలపోసెను. గాంధీ మాటలలోఁ జెప్పవలె ననిన “సత్యము వజ్రమువలె నెంత కఠినమో కుసుమము వలె నంత కోమలము”. ఈ యుదంతము గాంధీ జీవిత చరిత్రమున మొదటి నుండి యంతర్వాహినియై జీవనాడి వలె స్రవించు సామరస్యసౌందర్యమును ద్యోతక మొనర్చు చున్నది.

దక్షిణ-ఆఫ్రికా భారతీయ సభకు “నేటాలు ఇండియన్ కాంగ్రెస్” అని పేరు పెట్టబడెను. ఈ పేరునకు మాతృక భారత దేశములోని కాంగ్రెసు పేరే. గాంధీ యానభకు కార్యదర్శి.

ఒక నాడు బాలసుందర మను తమిళ గిర్మిటియా తల గుడ్డ చేతఁ బట్టుకొని, యెడ్చుచు గాంధీ యెదుట నిలిచెను. గాంధీ యతనిఁ దలగుడ్డ చుట్టుకొను మని చెప్పెను. అతఁడు సంకోచముతోఁ బొగను జుట్టుకొనెను. తమ తోడి మానవుల నీచముగఁ జూచుటయే తమ గౌరవమునకుఁ గారణ మనుకొను వారి భావములు గాంధీ కనహ్యము. ఆ గిర్మిటియా గుడ్డలు చినుగు పాతలు. ఒడలున వణకు. ముందు రెండు పండ్లుండి యుండెను. ఆ కుదుళ్ళనుండి నెత్తురు కారుచుండెను. బాలసుందరమును యజమాని చావమోదెను. గిర్మిటియాకూలీ యజమా కై దేండ్లవఱకమ్ముడు సోయిన బానిస. పేరున కై దేండ్లు గాని, యనంతరము నంతియే. గాంధీ యతని దీసికొని వైద్యుని కడ కేగి, యుల్లాకును బొంగి కోర్టులోఁ గేసు పెట్టించెను. గాంధీ కూలీల చట్టము చదివెను. ఆ యజమాని రాజీకి వచ్చెను. అతఁడు బాలసుందరమును దన బానిసతనమునుండి విడుటకు సమ్మతించెను. కాని యతని నింకొకరు కూలిగఁ, దీసికొనవలెను గదా? గాంధీకి మిత్రుండైన యొక తెల్ల దొర బాలసుందరమును దీసి కొనుటకంగీకరించెను. ఈ యుదంతముతో నేటాలులో దమకు న్యాయము సాధింపఁగల భారతీయుఁ డొకఁ డుండె నను తృప్తి యుత్సాహము గిరిమిటియాలలో వ్యాపించెను. గాంధీకి గిర్మి టియా బాంధవుఁ డని పేరు వచ్చెను.

భార్యానుతుల దక్షిణ-అఫ్రికాకు గొనివచ్చుటకై గాంధీ భారతదేశమున కేగెను. భారతదేశమున నతఁడు గోపాలకృష్ణ గోఖలే, లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలక్, సురేంద్రనాథ బెనర్జీ మున్నగు దేశనాయకులఁ జూచి వారి సాహాయ్యమున దక్షిణ-అఫ్రికా భారతీయుల కడగండ్లను గూర్చి సభలు జరిపి స్వదేశీయులకు వివరించెను. దక్షిణ-అఫ్రికానుండి తంతి సందుకొని, నకుటుంబముగ గాంధీ దాదా అబ్దుల్లా సేట్ గారి యొడ నెక్కి దర్బాను చేరు చేరెను. దక్షిణ-అఫ్రికా తెల్లదొరలలో నప్పటికే గాంధీపై ద్వేషము పెచ్చు పెరిగెను. దక్షిణ-అఫ్రికా తెల్ల దొరలనుగూర్చి, భారత దేశ మందనత్యప్రచారము నల్ప నని, వారు గుర్తింపె యుండిరి. అయిదు రోజులు గాంధీ, సహాయాత్రికులతోఁగలసి యోడలోననే యుండిపోవలసి వచ్చినది. చివరకు వా రోడ దిగిరి. ఒక మిత్రుని సలహా ననుసరించి గాంధీ భార్యను బిల్లలను వేరొక మిత్రుని యింటికి ఒండిలోఁ బంపి దాను లాటను దొరతోఁ గలసి కాలి నడకను చేవునుండి కదలెను. ఇంతలో శ్వేత బాలురాతని గాంచి “గాంధీ, గాంధీ” యని చప్పట్లు చరచిరి. పెద్ద గుంపు మూగెను. గాంధీపై రాళ్లు క్రుల్లిన కోడి గ్రుడ్లు వర్షింప సాగెను. కొంచెము సేపటికి గాంధీ తలనాగ యెగిరిపోయెను. అతనిఁ గ్రిందికిఁ ద్రోసి యెడ పెడఁ గొట్టిరి. యావృద్ధి కముగ నచటికి బోలీసు సూపరింటెండెంటుగారి భార్య వచ్చి గాంధీనిఁ దన గొడుగునీడలోఁ జేర్చెను. అంతలో నొక భారతీయుఁడు వెళ్ళి పోలీసులను దీసికొని వచ్చెను. చిట్టచివరకు గాంధీ పోలీసు రక్షణతో భార్యానుతు లున్న మిత్రుని గృహము

చేరుకొనగల్గెను. కాని యా యింటి చుట్టు తెల్ల దొరలు పెద్ద గుంపుగాఁ జేరి గాంధీ సప్పగింపు డని గోల చేయ సాగిరి. పోలీసు సూపరింటెండెంటు అలగ్జాండరు వచ్చి గుంపును శాంతి పరుపఁ జూచెను. కాని యతఁడే గాంధీని మారువేషమున నా యింటి నుండి దాటి పోమ్మని సలహా నిచ్చెను. గాంధీ కది సంకట సమయము. అనాఁడే మొదట నొక మిత్రుఁడు గాంధీని రేవుపండి రాత్రి యగువరకుఁ గదల వద్దని చెప్పెను. దానికి మొదట సమ్మతించియు గాంధీ, మఱియొక మిత్రునిమాట చొప్పున దొంగ వలె దాగి యుండు లేల యని బహిరంగముగఁ బాదచాడియై నడచి ముప్పు దెచ్చుకొనెను. ఇపు డేమి చేయ వలెను? ఒక వ్యక్తియే భిన్న సన్నివేశముల భిన్న విధముల సంచరించు చుండును. బాహ్యప్రవర్తన వలననే వ్యక్తియొక్క యాంతరంగిక శీలములను నిర్ణయింప రాదు. గాంధీ నల్ల పోలీసు వేషమున నా గృహమునుండి పలాయనము సాగించెను. గాంధీ మారువేషమున దాటిపోవు నపుడే, అలగ్జాండరు గారు

“పదపద గాంధీని పట్టుక వద్దాం
పెదచింతకొమ్మకు వేలాడ దీద్దాం”

అని పాట పాడుచు గుమిగూడిన మూకను నవ్వించుచు నిలబెట్టిరి. చివరకు నెమ్మదిగ గాంధీ దాటి పోయెనని బయటఁ బెట్టిరి. మూకలోఁ గొందఁ రింటిని శోధించి గాంధీ లేడని చెప్పిరి. ఆ మూక పరిపరి విధముల గొణుగుకొనుచు విసువ్రతో మరలి పోయెను. అధినివేశ కార్యదర్శి, చేంబర్లెను గాంధీని కొట్టిన వారిని శిక్షింప వలసిన దని నేటాలు ప్రభుత్వము నాదేశిం

చెను. కాని గాంధీ యెవరిని శిక్షించుటకు సమ్మతించ లేడు. యథార్థ మెరిగినఁ దాము చేసిన పనికిఁ దామే వగతు రని చెప్పెను.

గాంధీ సేవాధర్మములోని నిర్మలపవిత్రత గుర్తించి, తన పనులను దానే చేసికొన మొద లిడెను. అతఁడు బట్టల నుతు కకొనువాడు. ఒక నాఁడు తానే శిరోజముల కత్తిరించుకొనెను. కోర్టులో మిత్రులు “గాంధీ! రాత్రివేళ నీ తల నెలుకలు తినుచు న్నవా?” యని ప్రశ్నించి విఱుగఁబడి నవ్వెరి. తెల్ల మంగలులు కూలి బాదిష్టరునకు క్షౌరము చేయుచు గదా! ప్రతికూల పరిస్థితులలోననే మహాపురుషుల మేలి గుణము లొఱపిడి చెంది, వెలుఁగారును. గాంధీ యాత్మనిగ్రహమునకు మిక్కిలి ప్రాధాన్య మొనగి బ్రహ్మచర్యదీక్ష నవలంబించెను.

గిరిమిటియాకు సాలుకు 25 పౌనులు (సుమారు 375 రూకలు) పన్ను విధించుటకు నేటాలు ప్రభుత్వము బిల్లు తయారుచేసెను. గాంధీ నాయకత్వమునఁ బెద్ద యాంగ్లోశన చెల రేగెను. గిరిమిటియా లండను గాంధీ నాయకత్వమునకు లోఁ బడిరి. నాటి భారతదేశ రాజప్రతినిధి తలకు సాలుకు మూడు పౌనుల పన్ను వేయుటకు సమ్మతించెను. దీని వలన నతఁడు భారతీయ గిరిమిటియాల క్షేమమును గాక తెల్ల దొరల యభిప్రాయ మునకే దోసిల్లొగ్గెను. నెలకుఁ ఒదునాలుగు పిల్లింగులకంటె నెన్నడు నెక్కువ సంపాదించని యిద్దఱు పిల్లల కుటుంబమునకు సాలుకుఁ బండ్రెండు పౌనులు పన్ను వేయుట యే దేశమున నెప్పుడు నెవరు కని విని యెరుగని యత్యాచారము.

కీ॥శ॥ 1897 సంవత్సరమునుండి 1899 సంవత్సరము వఱకు బోయరుల తిరుగుబాటు యుద్ధము జరిగెను. అందు గాంధీ మనోభావములు బోయరుల పక్షమునే యున్నవి. కాని, త్తతగాతులకు సాయము చేయుటకై లోహిత స్వస్తిక బృందము “రెక్రూస్”తో, గలసి తోడి భారతీయులకు నాయకుడై పని చేసెను. తెల్ల దొరలు పత్రికల గాంధీని భారతీయులను మిక్కిలి స్తుతించిరి. పరోపకారము నల్పుట కే తరుణము దొరకినను ముండంజ వేయవలె నని గాంధీ యభిప్రాయ మప్పటికే స్థిరరూపమును దాల్చెను. ప్రజాసేవ వలననే యీశ్వర సాక్షాత్కారము కలుగు నని సేవాధర్మమును స్వీకరించెను. దరిద్రనారాయణసేవయే జన్మసాఫల్య మని గుర్తించెను. దీనుల సేవయే దేవుని సేవ.

దర్బానులో గాంధీ యొక యాశ్రమమును నిర్మించుకొని, పవిత్రసరళజీవితమును వైరాగ్య పథమున గడుప సాగెను. ఆ సమయమున భారతీయు లందఱు వ్రేలు ముద్రల నమోజు చేయవలె నను కొత్త శాసనము తయారయ్యెను. ఒక మహాదోషము గాంధీ నాయకత్వమున జేలరేగెను. గాంధీ దానికి సత్యాగ్రహ మని పేరిడెను. సత్యాగ్రహయోధులందఱు అహింసా వాదులు. దౌర్జన్యమును నిరసించి, శాంతిగ, దౌష్ట్యమును ధిక్కరింప వలెను. చరిత్రలో స్థిరకీర్తి నాజ్ఞించిన సత్యాగ్రహ మను అహింసాపూర్వకమైన ప్రశాంతధిక్కారమును గాంధీ దక్షిణ-ఆఫ్రికాలోనే మొట్టమొదట బ్రయోగించెను. మూడువేల భారతీయులూ యంధశాసనమును ధిక్కరింప శప

ధమును గైకొనిరి. చరిత్రలోఁ గని విని యెరుంగని మహాశాంతి విప్లవము చెలరేగెను. పదివేలమంది సత్యాగ్రహము సల్పి కారాగారముల నింపిరి. గిరిమిటియాలుగూడ మూడు పౌనుల పన్నును దిరస్కరించి యుద్యమములోఁ జేరి సత్యాగ్రహ యోధులై నిల్చిరి. ఈ యుద్యమము చాలకాలము సాగినది. గాంధీ, సత్యాగ్రహయోధులు చెఱసాలలోఁ బడిన పాట్లనిర్వచనీయములు. సమ్మె సలిపిన కూలీలను జెఱసాలలలోఁ బెట్టిన యిక్కట్లు ప్రపంచము సంతటినఁ గలచివైచెను. ఆనాటి భారత రాజప్రతినిధి హార్డింజ్ దొరయే దక్షిణ-ఆఫ్రికా ప్రభుత్వమును నిందింపక తప్పినది గాదు. భారతీయు లీ కడగఁజ్ఞను సాహసముతో నెదుర్కొనిరి. దీని చివరి ఘట్టము చిరస్మరణీయమైన 'గాంధీ-స్ట్రట్సు' ఒడంబడిక. అదియే "ఇండియన్ రిలీఫ్ యాక్టు"గఁ బరిణమించినది. భారతీయుల ముఖ్యము లైన కోరిక లన్నియు నీడేరినవి. ప్రేమిముద్రల శాసనము రద్దయినది. గిరిమిటియాలకు మూడు పౌనుల పన్ను తప్పెను. సత్యాగ్రహసమరము విశ్వవిజయము గాంచెను.

ఆత్మపరిశుద్ధ్యమునకై ప్రాచ్యోపవేళ దీక్షాప్రణామమును గూడ గాంధీ దక్షిణ-ఆఫ్రికాలోనే యారంభించెను. ఆశ్రమవాసుల నైతికచ్యుతినఁగాంచి, యతఁడు తొలి నిరాహార దీక్షను దర్బానులోఁ బూనెను.

దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నిరుపది యేండ్ల ప్రవాసజీవితమును సేవాపథము నడపి గాంధీ మాతృదేశమునకు క్రీ॥శ॥ 1915 సంవత్సరమునఁ దిరిగి వచ్చుటకు సంకల్పించెను. దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో

నతనికి బహుశా మైన వీడ్కోలు లభించెను. భారతీయు లను రాగపూర్వకముగ నశనికి జరిపిన సన్మానములు, సమర్పించిన కానుకలు లెక్కకు మిక్కిలి. కస్తూరి బాయికి నేబది బంగరు గినియాల గొలుసుకూడ లభించెను. కాని గాంధీ యా ద్రవ్య మునంతను నగతోసహా ప్రిజోపయోగము కొఱకు నిధిగా నేర్ప రచి సంరక్షకుల నియమించెనే గాని దమ్మిడి యైనఁ దానుగైకొ నలేదు. భారతదేశమునకు గాంధీ లండను నగరము మీదుగ రాదలచెను. ఆగష్టు నాలుగవ తేదీన గాంధీ లండను చేరెను. అదివ తేదీన మొదటి ప్రపంచ సంగ్రామ మారంభించెను.

బ్రిటనుయొక్క యాపత్సమయమును భారతదేశము యొక్క యవకాశముగ నెంచరాదని గాంధీ యెంచెను. అతఁడు బోయరు యుద్ధమునందు వలెనే క్షతగాత్రులకుఁ దోడ్పడుటకు నెనుబడి స్వచ్ఛంద సేవకులతోఁ గలిసి పనిచేసెను. కాని, గాంధీ యారోగ్యము చెడినది. అతఁడు మాతృదేశమును జేరుకొనెను. భారతదేశమున గాంధీ గోఖలే నాయకత్వమునఁ బ్రజాసేవ చేయఁ దలపోసెను గాని గాంధీ భారతభూమి చేరిన కొలది రోజులలో గోఖలే పరలోకగతుఁ డయ్యెను. క్రీ॥ శ॥ 1915, మే 25 వ, తేదీన భారత దేశమున గాంధీ యహమదాబాదు దగ్గర నర్మదా నదీతీరమున సబర్కతి యాశ్రమ మును స్థాపించెను. ఆశ్రమవాసు లందఱు సత్యము, అహింస చేతి నూలు వస్త్రములు ధరించుట, యస్పృశ్యతానివారణము, స్వదేశీవస్తువులనే వాడుట, దేశభాషలలో విద్యాప్రబోధము, మితాన్నభోజనము మున్నగు దీక్షలఁ గైకొనిరి. గాంధీ మూడవ

తరగతి రైలు పెట్టెల నెక్కి, భారత దేశ మంతయుఁ బయనించి పల్లీయుల కష్టములఁ దెలిసికొనుచుండెను. లక్నో నగరమున నొక లభారత జాతీయ కాంగ్రెసున గాంధీ యిశ్వర దేశమునకు బానిసలుగ గిరిమిటియాలను బంపరాదని తీర్మానమును ప్రతిపాదించెను. ప్రభుత్వము వా రా సిద్ధాంతము నామోదించి కాని, క్రియాశూన్యులుగనే యుండిరి. గాంధీ నాయకత్వమున నొక మహాోద్యమము దేశ మంతటఁ బ్రాకినది. ప్రభుత్వము వారందుల కంగీకరించిరి. తరువాత గాంధీ చలపరాన్ లో నీలి పంట కర్షకుల దైన్యము సరికట్టఁజూచెను. కాని భూస్వాములు కామందులు ప్రతిఘటించిరి. శాంతియుత మైన సత్యాగ్రహమును సాగించి, యచ్చట గాంధీ విజయము గాంచెను.

భారతదేశమున గాంధీపేరు మూల మూలల వ్యాపించెను. విశ్వకవి రవీంద్రనాథటాగూరు 'గాంధీ' మహాత్ముడని స్తుతించెను. క్రమముగ గాంధీకి భారత ప్రజల హృదయములో విశ్వచక్రలో మహాత్ముడను బిగుడు హాళి యయ్యెను. ప్రపంచయుద్ధము 1919 సం॥ నవంబరులో నంత మొందినది. భారతీయులు కొండలు స్వపరిపాలనము కొంతవఱ కైన లభించునని విశ్వసించుచుండిరి. కాని, మాంటేగు-చెమ్సుఫర్డ్ సంస్కరణ లను పేర భారతీయులకుఁ జిరకాలదాస్యము నొసంగుటకు బ్రతిఘటెల్ల దొరలు సంకల్పించిరి. దేశ మంతయు నట్టుడికి పోయెను. లాఠీచార్జీలు, తుపాకీకాల్పులు, దేశ మంతట సాగెను. ప్రభుత్వ దౌర్జన్యకాండలో నమృతసరము నందలి జలియను పాలాబాగు పార్కులోని ఘోరహత్యాకాండ ముదాహ

రణ ప్రాయము. ఆ పార్కులోఁ జేసిన ప్రజలను వివక్షత లేకుండు డయ్యారు సేనాని కాల్పించి చంపించెను. పంజాబులో పైనిక శాసనము ఏర్పయిక్త మయ్యెను.

గాంధీ మహాత్ముడు ప్రభుత్వముష్కరసీతని మిక్కిలి తీవ్రముగ నిరసించెను. 1919 న వత్సరము జూలై నెల భారతదేశ చరిత్రలో మిక్కిలి ప్రాముఖ్యము నహించినది. గాంధీ మహాత్ముడు ప్రభుత్వ విధానమును ఖండించి, దేశీయులకు సహాయ నిరాకరణము ప్రబోధించెను. సహాయనిరాకరణోద్యమము జూలై 31 వ తేదీన నిరశన ప్రకటముతో నారంభింప మహాత్ముడు నిశ్చయించెను. ఆ నాడే భారత దేశీయ నాయకుడైన తిలకు మరణించెను. మఱునాడే మహాత్ముడు తనకు బోయరు యుద్ధములో మొదటి ప్రపంచ మహా సంగ్రామములోఁ బ్రభుత్వ సేవకుఁ బ్రతిఫలముగ లభించిన పతకముల రాజ ప్రతినిధి కిచ్చి వేసెను. స్వరాజ్యము ప్రతిమానవుని జన్మహక్కుని యెలుఁగెత్తి చాటిన మహాపురుషుడు తిలకు. అతఁడు పండితుడు. గణితశాస్త్రజ్ఞుడు. వేదాంతి. మాండలే చైతన్యాలలో గీతా రహస్యమును రచించి ప్రతి భారతీయుఁడును గర్వపించు కావలెనని యుద్ఘోషించిన త్యాగయోగి. స్వరాజ్య సంపాదనమే తిలకున కేకైకలక్ష్యము. పవిత్రలక్ష్యసిద్ధికి సర్వసాధనముల నుపయోగింపవలెను. గాంధీకి లక్ష్యముతోఁ బాటు లక్ష్యసాధనములు నంత పవిత్ర మైనవే కావలెను. భారతస్వాతంత్ర్యము గాంధీమహాత్మునికిఁ బవిత్రలక్ష్యము. కాని రక్త పాతమువలన సిద్ధించు భారత స్వాతంత్ర్యము గాంధీకి సమ్మతము కాదు.

మహాత్మునకు సత్యము, సహింస ప్రధానములు. స్వాతంత్ర్య సిద్ధి గౌణము. తిలకునకు స్వాతంత్ర్యసిద్ధి ప్రధానము. సాధన మార్గములు గౌణములు. భారత దేశమున సధిక సంఖ్యాకులు తిలకు మహాశయుని గొడుగు నీడలో నిలువ సంసిద్ధులై యుండిరి. కాలవశమున తిలకు భారత రాజకీయ రంగమునుండి యదృశ్యుడయ్యెను. గాంధీ మహాత్ముడే దేశమున కేకైశనాయకుడై నిలిచెను. తిలకు జీవించియుండినచో భారతచరిత్ర వేరుగ నుండెడిది.

భారత జాతీయ కాంగ్రెసు కలకత్తాలో 1920 సెప్టెంబరులో సమావేశ మయ్యెను. సంపూర్ణస్వరాజ్యసంపాదనమే కాంగ్రెసు లక్ష్యమని ప్రకటించబడెను. ఆ నాటినుండి గాంధీయే కాంగ్రెసు. కాంగ్రెసే గాంధీ. కాంగ్రెసు గాంధీ పర్యాయపదములైనవి. గాంధీ, రాట్నముతోనున్న మూడు రంగుల జెండాను కాంగ్రెసు ధ్వజముగ సుప్రతిష్ఠిత మొనర్చెను. కోటి రూపాయల తిలకు స్వరాజ్య నిధికై గాంధీ దేశీయుల సద్ధించెను. కొలది రోజులో నా నిధి కోటి దాటిపోయెను. రాట్నము కాంగ్రెసు లాంఛన మయ్యెను. విదేశవస్తు బహిష్కారమునకై యాందోళన ప్రజ్వరిల్లెను. అహింసాయోధులై శాంతిసైనికులై వేలకొలది ప్రజలు త్రివర్ణధ్వజచ్ఛాయలలో నిలచి ప్రభుత్వము నెదిరించిరి. “యువభారత” మను పత్రికను గాంధీ స్థాపించి భారతీయులకు స్వాతంత్ర్య ప్రబోధము నలుపసాగెను. విదేశ వస్తువులను జేర్చి, స్వచ్ఛంద సేవకులు మంటలు వ్రేల్చు సాగిరి. వేల్పు రాకుమారుడు, యువరాజు భారత దేశమునకు వచ్చినపు డీ యుద్యమమున నచ్చుటచ్చుట

చౌదీ చోరా మున్నగుచోట్లఁ బ్రజలహింసాసిద్ధాంతము నతిక్రమించిరిని గాంధీ ప్రాయోపవేశ దీక్షను బూనెను. అస్పృశ్యతా నివారణ, నూలు వడకుట, మున్నగు నిర్మాణకార్యక్రమములను సలుప గాంధీ ప్రబోధించెను. రోజు రోజునకును భారతీయులు సత్యాగ్రహవీరులై ప్రభుత్వము నెదిరింప సాగిరి. ఫిబ్రవరి 1922 లోఁ బ్రభుత్వమువారు గాంధీనిఁ జైలుసాలలోఁ బెట్టిరి. ఇది భారత దేశములో గాంధీ తొలి నిర్బంధము. అతని కా రేండ్ల కారాగారశిక్ష విధింపఁబడెను. 1924 లో ననారోగ్య కారణమున సతఁడు విడుదల యయ్యెను. హిందూముస్లిము సంఘీభావము కొఱకు గాంధీ యిరువఁయొక్క రోజులు ప్రాయోప వేశ దీక్షఁబూనెను. ఆ సంవత్సరమే యతఁడు బెల్గాం కాంగ్రెసున కధ్యక్షత వహించెను. మహాత్ముడు, ఖద్దరు మద్య పాననిషేధము హరిజనోద్ధరణమే దేశక్షేమమునకుఁ దారకమం త్రము లని యుపదేశించెను. 1928 సంవత్సరమున స్వపరిపాలన సిచ్చుటకు భారతీయుల యర్హత ననుశీలించుటకు సైమను యా జమాన్యమున నొక సంఘము నీమనుండి దిగెను. సైమను సంఘము భారత దేశమున నెచటి కేగినను నల్ల జెండాలే స్వాగత మిచ్చినవి. ప్రభుత్వము ప్రజల నణచుటకు దౌర్జన్య హింసాకాండ నారంభించెను. 1930 సంవత్సరమందు కాంగ్రెసు కార్యవర్గము సబర్బతి సమావేశమున సంఘాల్పస్యాతంత్ర్యమును సంపాదించుటకు సత్యాగ్రహోద్యమము నారంభించుటకుఁ దీర్మానించెను. 1930 మార్చి 12 వ తేదీన గాంధీ మహాత్ముడు దండి యుప్పు సత్యాగ్రహ దండయాత్ర కుప్రకటించెను. మహా

త్తుఁ డనుయాయులతోఁ గలసి స్వాతంత్ర్యము సంపాదించక
తిరిగి రాఁగూడ దను శపథముగైకొని సబర్మతి యాశ్రమము
నుండి యా చరిత్రాత్మిక యాత్ర కువశ్రమించెను. సత్యాగ్రహము
ప్రభుత్వ శాసన ధిక్కార యాపమును దాల్చెను. సముద్రజల
ములనుండి యుప్పు ప్రభుత్వమునకుఁ బన్ను చెల్లించు నాదే
తయారు చేయ వలెను. “ఉప్పు సర్వజనులకు జీవితసాధమికా
వనరములలో నొకటి. స్వాతంత్ర్యము సర్వజనులకు స్వయం
విదితము కావలె నన్న నీ యుప్పు పన్ను రద్దుకావలెను.” సబర్మతి
వీడినది మొదలు దండి చేరు వఱకు మహాత్మున కెచు దేగి
ప్రజలు బహ్మాండ మైన స్వాగత మిచ్చిరి. శాసనధిక్కారము,
మద్యపాననిషేధోద్యమము, విదేశ నస్తు వస్తు బహిష్కారోద్యమముతోఁ
బాటు యుప్పు సత్యాగ్రహము దేశ మంతట
సాగెను. ఆ సేతు హిమాలయము స్వాతంత్ర్య యజ్ఞ కుండ ను
యొను. ప్రభుత్వోద్యోగులు, గ్రామోద్యోగులు తమ తమ
పదవులకు రాజీనామా నిచ్చి సత్యాగ్రహోద్యమమున జేరిరి.
ఏప్రిలు ఆరవ తేదీన మహాత్ముడు సముద్రతీరమున నుప్పు పోగు
చేసి శాసనధిక్కారమును నలిపెను.

ఆ నాటి త్యాగదీక్ష పవిత్రోత్సాహము నిగ్గులశీలము
లతిలోకములు. 100,000 మంది సత్యాగ్రహయోధులు పదవు
లను ద్యవించి, కుటుంబముల వదలి కారాగారములకుఁ బోయిరి.
మహాత్ముడు, సరోజినీదేవి, పండిత జవహర్‌లాలు నెహ్రూ
మున్నగు వారందఱు బండికృతులైరి. భారతదేశ చరిత్రలో
నుప్పు సత్యాగ్రహము చిరస్మరణీయము. సత్యాగ్రహములు

నముద్ర గాములై తరలి పోసాగిరి. దేశమధ్యములోని బావుల యుష్పు నీటి నైన నుడిగించి నత్యాగ్రహమును సాగించిరి. రవి యస్తమింపని బ్రీటిషు సామ్రాజ్యము ! సిరాయుధులు దాస్య విహ్వలులు నైన భారతీయులు ! 1857 సంవత్సరమున “సిపాయిల తిరుగుబాటును ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామమునఁ బరాజితులైన భారతీయులకు దాస్యవిమోచనమున కిఁక మార్గమే లేదనిపించినది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదముయొక్క యుక్కుచెప్పుల క్రింద భారతస్వాతంత్ర్యాకాంక్ష నలిగి పోయెను. భారత దేశము బ్రిటిషు సామ్రాజ్యశత్రువునకు దాసోహము నల్పినది. అట్టి జాతీయ దైన్యస్థితిలో మరఘింపగులను, శతఘ్నులను నెదిరింపగల యాత్మ శక్తిని, యహింసావాదమునఁ బ్రసాదించి, మహాత్ముఁడు భారతీయులను లోకోత్తర ధర్మపీఠులుగఁ దీర్చి దిద్దెను. “లాఠీలకుఁ దుపాకులకు నిగ్భీతితో గుండె నొగ్గుము. ఆత్మ బలి దానమే విశ్వవిజయము.” గాంధీ మహాత్ముని రాజకీయ వేదాంత మపూర్వము. అందు శత్రు ద్వేషము లేదు. ఆత్మసంయము నలన శత్రుహృదయమున శుభపరివర్తనమును సాధించుటయే మహాత్ముని తత్త్వము. అహింస, సత్యవీక్ష, ఖిన్దరు, హాజననేచ, బ్రహ్మచర్యము మున్నగు నవి మహాత్ముని జీవిత వేదాంతమున నపరిహార్యములైన ధర్మములు. కాంగ్రెసు వానినే రాజకీయ రంగమున స్వాతంత్ర్యసాధనకు మార్గములుగ స్వీకరించెను. భారతదేశము నందలి మేధావులు, దేశభక్తులు మహాత్ముని నాయకత్వమునఁ గారాగారముల కేగిరి. రాజప్రతినిధి యార్చిసు ప్రభువు 1931 సంవత్సరమున మార్చి నెలలో మహాత్ముని,

సత్యాగ్రహము స్పృసితమైన విడుదల చేసెను. గాంధీయి
ర్విన ఒడంబడిక చరిత్రలోఁ జిరప్రసిద్ధము. దానివలన శాసన
ధిక్కారోద్యమ ముగినది. స్వీయోపయోగమునకై వ్యక్తు
లుప్పు తయారు చేసికొన వచ్చును. మద్యపాన నిషేధోద్య
మము, స్వదేశీయ వస్తు ప్రచారము శాంతముగ సాగించుకొన
వచ్చును. తరువాత వెల్లింగ్ డను ప్రభువు రాజప్రతినిధి య
య్యెను. మహాత్ముడు 'రాండు లేబిలు' సమావేశమున కాశూ
తుడై సీమకు వెడలెను.

అత్రుసన్యాసము సల్పి, యజాత శత్రువై బ్రిటిషు సా
మ్రాజ్యము నెదిరించి నిల్చిన స్వాతంత్ర్యవిజేత యహింసా
మూర్తి బక్క చిక్కిన బడుగు దేహముతో, జేతితో వడికిన
నూలు గుడ్డను నంగ వస్త్రముగ ధరించి, బోసి నవ్వు లోలుకుచు
సాక్షాత్కరించెను. మహాత్ముని దర్శనార్థము మార్గసంధ్యమున
నేడెను, కైరో, మార్సయిల్లు నగరములఁ బ్రజలు తండోప తండ
ములుగ గుమి గూడిరి. లండను నగరమున స్వాతంత్ర్యతపస్వి
మహాత్మునకు ఘనస్వాగతము లభించెను. బ్రిటిషురాజు జార్జి
చక్రవర్తి, రాణి మహాత్ము నాహ్వానించిరి. లండనులో మహా
త్ముడు శ్రామికుల పేటలో నివసించెను. మానవకృషికి మహా
త్ముడు కల్పించిన పవిత్రత షేర్కొనఁదగినది. పాకీదొడ్లను
దుడుచుట యాశ్రయజీవితమున మహాత్ముని దినచర్యలోఁ బరమ
పవిత్రవిధి. కార్మికుడు పూజ్యుడు. శ్రమపవిత్రమైనది నీచ మైన
శ్రమ లేదని ప్రపంచమున కెటు గెత్తి చాటినవాఁడు మహా
త్ముడు. మహాత్ముని లండనులో శ్రామికులు, తత్వవేత్తలు,

శవులు సందర్శించిరి. “రాండు టేబులు సమావేశమున” మహాత్ముడు స్వాతంత్ర్య లాలను లై న భారతీయుల యాశయములను గూర్చి గంభీరోపన్యాస మొనగెను. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదులకు మహాత్ముని భావములు నచ్చ లేదు.

మహాత్ముడు భారతదేశమునకు 1931 డిసెంబరు 28వ, తేదీన తిరిగి వచ్చెను. 29న తేదీన నతడు రాజప్రతినిధినిఁ జూడఁ గోరెను. కాని రాజప్రతినిధి యంగీకరింప లేదు. కాంగ్రెసు కార్యవర్గము తిరిగి సత్యాగ్రహోద్యమము నారంభించి మహాత్ముని నాయకునిగా నియమించెను. ప్రభుత్వము కాంగ్రెసు సంగ్రహ యక్రమ మని ప్రకటించి మహాత్ముని చెఱసాల యందుంచెను. తిరిగి సత్యాగ్రహమున లక్షమంది భారతీయులు బందీకృతు లైరి.

సత్యాగ్రహోద్యమమున భారతదేశమున 12,000మంది ముస్లిములు దేశభక్తులై మైందవ సోదరులతోఁ గలిసి చెరసాలల కేగిరి. ఖాన్ అబ్దుల్ గఫూర్ ఖాన్ వాయువ్యరాష్ట్రమున ‘లోహితకంచుక’ బృందమును స్థాపించి సత్యాగ్రహమునఁ బాల్గొనెను. అతడు “సరి హద్దు గాంధీ” యని ప్రఖ్యాతి కెక్కినను. హిందువులకు ముస్లిములకు మధ్యఁ గలచారిత్రకవైరమును మరచి యందఱు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము నెదిరించుట తెల్లదొరలు సహింప లేదు. హరిజనులు దుర్భర దారి ద్రవ్యములో మునిగి యుండి కూడ స్వాతంత్ర్యసత్యాగ్రహోద్యమమున ముందంజ వేయుట వారి కాశ్చర్య మాయెను. భారతదేశమున సామ్రాజ్యవాదము చిరంజీవిగ వర్ధిల్లుటకు బ్రిటిషు దొరలు “చీలఁ

దీసి పాలించుట” యను కూటరాజనీతి నవలంబించిరి. ఇదే “కమ్యూనలు-అవార్డు.” దీనివలన ముస్లిములకు, హరిజనులకు ప్రత్యేకనియోజకవర్గములు లభించినవి. గాంధీ “కమ్యూనలు-అవార్డు” అను జాతి వర్గ విభజన పూర్వక మగు భారత జాతీయైక్యనాశనమునకు సమ్మతింపక ప్రాయోపవేశ దీక్షఁ బూనెను. ముస్లిములలోఁ గొందఱు ప్రత్యేక నియోజక వర్గములకై “ముస్లిములీగు” ద్వారమున యాందోళన సలిపిరి. హిందూవులనుఁడి హరిజనులను విడదీయుట యనలేకూడ దని మహాత్ముడు కారాగారమునఁ బ్రాయోపవేశదీక్షను బూనెను. పూనాలో హిందూహరిజననాయకులు సమావేశమై ప్రత్యేక నియోజక వర్గములక్కర లేదని తీర్మానమును బ్రకటించిరి. ప్రభుత్వము హిందూహరిజనప్రత్యేకనియోజక వర్గముల రద్దు గావించెను. మహాత్ముడు ప్రాయోపవేశ దీక్ష విరమించెను.

హిందూ ముస్లిము సంఘీభావన, హరిజనోద్ధరణ మహాత్మున కత్యంత ప్రీతిదాయక విషయములు. అశోకు హరిజననిధికై నిత్యము విరాళములఁ బ్రోవు చేసెడివాడు. హిందూ సంఘమున నస్పృశ్యతా పిశాచము తొలఁగుటకు మహాత్ముని నేవ గణనీయము. సత్యాగ్రహోద్యమము, కాంగ్రెసు గోశ్రికుల కారాగారవాసము, లాశీచార్జీలు, తుపాకి ప్రేల్పులు, ఉరిశిక్షలు, సమ్మెలు, ప్రభుత్వనిరసనతీర్మానములు రెండు శతాబ్దములు భారత దేశచరిత్రలో మిక్కిలి ప్రాముఖ్యము వహించినవి. బ్రిటిషువారు 1937 సం॥లో భారతీయస్వపరిపాలన నెలకొల్పుటకు భారతదేశమున నెన్నకలు జరిపిరి. కాంగ్రెసున కఖండ విజ

యము సిద్ధించినది. ఈ యెన్నకలలో ముస్లిములకుఁ బ్రత్యేక నియోజకవర్గములు. సరిహద్దు రాష్ట్రమున నధికసంఖ్యాకులు ముస్లిములే. అచ్చటఁ గాంగ్రెసునకే విజయము సిద్ధించెను. వంగ, పంజాబు, సింధురాష్ట్రములలో ముస్లిములగునకు ముస్లిము స్థానము లెక్కువ లభించినవి. భారత దేశమున సింధు, పంజాబు రాష్ట్రములు వినా కాంగ్రెసు ప్రభుత్వము లేర్పడినవి. ఆరెండు రాష్ట్రములలో సంకీర్ణ ప్రభుత్వము లేర్పడినవి. కాని - ప్రత్యేకనియోజకవర్గము లినుమడింపఁ జేసిన హిందూ ముస్లిము ద్వేషాన్ని రగుల్కొనుచునే యుండెను.

1939 సంవత్సరమున ద్వితీయప్రపంచయుద్ధ మారంభమయ్యెను. భారత దేశ ప్రభుత్వము, భారతీయులతో నే ప్రక్షిప్తయము లేకుండ బ్రిటనుకుఁ గలసి జర్మనీ దేశముపై యుద్ధము ప్రకటించెను. గాంధీ బ్రిటను విపత్తును భారత దేశము యొక్కయవకాశముగ గ్రహింపరాదని, బ్రిటనుకు జిత్తశుద్ధితో నేమియు గోరకుండ భారతీయులు తోడ్పడ వలెనని ప్రకటించెను. కాని కాంగ్రెసు శార్యవర్గము దేశీయుల సలహా గాని యభిమతమును గాని స్వీకరింపక భారత దేశమును యుద్ధములోనికి దింపిన బ్రిటిషు చర్యను గర్హించిరి. అసమ్మతి సూచకముగ రాష్ట్ర కాంగ్రెసు ప్రభుత్వములు రాజీనామా నొసగెను. బ్రిటిషు ప్రభుత్వము తమకే నిర్మాణులనిరంకుశత్వము లభించినందులకు సంతోషించిరి.

మహాత్ముని ఖద్దరుదీక్షకు విదేశవస్తు ఒహిష్కారమే ప్రధానోద్దేశము కాదు. అతఁడు గ్రామములు స్వయం సంపూ

భములై, తొల్లిటి యాధిక వ్యవస్థలతో విలసిల్లవలె నని తల
పొసెను. గాంధీ యీ యంత్రయుగనాగరికత మానవత్వమును
నాశనము నల్పుచున్న దని యెంచెను. యంత్రముల వలన నధి
కోత్పత్తి, యధికోత్పత్తి నస్తువుల నమ్మకొనుట కధినివేశ రాజ్య
ములు, తత్సంపాదనకు యుద్ధములే యీ యంత్ర నాగరికతకు
ఫలితములు. మానవుడు కోరికల సభివృద్ధి చేసుకొని, యా
కోరికల నీడేర్చుకొనుట కధికోత్పత్తిని సాధనముగా గ్రహించు
చున్నాడు. కోరికలకుఁ దృప్తియుండుట యసంభవము. అను
భవమునకు వాంఛాప్రీతి నదా పురోగామి. భోగ్యాలనత, యధికార తృప్తి వలన మానవుఁ డెండమావుల నెంబడించు
చున్నాడు. “కావునఁ గోరికలను దగ్గించుకొనుము. పితాంబర
ములు, మేడలు, మిద్దెలు, పిమానములు, మరశిరఁగలు, నధి
నివేశ రాజ్యములు మానవునకుఁ దృప్తి గలిగింప లేవు. ఆశల
కవద్దులు లేవు.” చేనూలు ముతకఖద్దగు బట్టలు భారత దేశమున
సాక్షాత్కృత దీక్షా వస్త్రము లై నవి. గాంధీ సేవాగ్రామునఁ దన
యాశీమమునుండి యీ ప్రబోధమును వెలయుప సాగెను.
మహాత్ముడు భారత దేశమున మకుటము మాత్రము లేని మహా
రాజు. సేవాగ్రామ మనధికార రాజధాని. ప్రపంచ శాంతి
ప్రియులకు నిత్యపవిత్ర తీర్థయాత్రాస్థలము. ఒక విదేశయాత్రి
కుఁడు “నీ వేల భారత దేశమునకు వచ్చితివ”ను ప్రశ్నకు
సమాధానముగఁ జెప్పిన వాక్య ముదాహరణప్రాయము. “నేను
భారత దేశమునకుఁ దాజ్ మహలును, హిమాలయములను,
మహాత్ముని సందర్శింప వచ్చినాను.” ఒక విదేశవనిత మహాత్ముని

“మీ కెండలు పిల్లల”ని ప్రశ్నించెను. మహాత్ముడు బోసి నవ్వు లాలుకుచు, “వేలు; లక్షలు” అని సమాధానము చెప్పెను. అందుచేతనే భారతీయులు మహాత్ముని “బాపూజీ” యని ప్రేమతోఁ బిలుచుకొనిరి. మహాత్ముని బోసి నవ్వు జగన్నోహనము. హాస్య రస తరంగితములైన యతని సూక్తులు విశ్వవిఖ్యాతములు.

ద్వితీయప్రపంచయుద్ధమున మహాత్ముడు తన నైతికాకీర్తిలు బ్రీటిషు మిత్రమండలి పక్షమునకే యొసంగితి ననియు, దౌర్జన్య పూరిత మైన యుద్ధ మనుమాటకే ప్రతికూలుండ ననియుఁ బ్రకటించెను. కాంగ్రెసు, భారతీయులకు నిజమైన యధికార మిచ్చిన, బ్రీటిషు ప్రభుత్వముతో సహకరించుటకు సమ్మతించెను. ముస్లిము లీగు, భారతదేశమును విభజించి పాకిస్తానమును సర్వస్వతంత్రమైన ముస్లిము రాజ్యముగ స్థాపించుటకుఁ దీర్మానించెను. మహాత్ముడు భారత దేశవిభజనకుఁ దన యసమ్మతిని సుస్పష్టముగఁ బ్రకటించెను. 1942 సంవత్సరమున బ్రీటిషు ప్రభుత్వము, క్రిష్చు మంత్రని భారతీయుల ననాకారముతోఁ దాత్కాలిక ప్రభుత్వ స్థాపనకు మార్గముల నన్నే పేరుచుటకు భారత దేశమునకుఁ బంపెను. క్రిష్చు ప్రణాళికకు ముఖ్యసూత్రము యుద్ధానంతర స్వాతంత్ర్యము. బ్రీటిషుప్రభుత్వము విత్రేమండలి ప్రజాస్వామ్యసంరక్షణార్థము, జగత్కల్యాణము కొఱకై నియంతృత్వము నెదిరించు చుంటిమని ప్రకటించిరి. ప్రపంచజనసంఖ్యలో నైదవ వంతున్న భారతీయులను దుర్భరదాస్యములో నణగ దొక్కుచున్న బ్రీటిషు ప్రభుత్వము ప్రజాస్వామ్యముకొఱకై సల్పు యుద్ధమును

నారంభించుటకు ముందే యోటనుని జెందియుండెనని మహాత్ముడు ప్రకటించెను. క్రీస్తు ప్రణాళికను మహాత్ముడు రాబోవు తేదీ వేసిన “బ్యాంకు చెక్కు”ని ప్రవచించెను. కాంగ్రెసు ముస్లిము లీగు లా ప్రణాళికను నిరసించినవి.

కాంగ్రెసు మహాత్ముని యాభ్యర్థమున సత్యాగ్రహము సాగించెను. తిరిగి కాల్పులు లాఠీచార్జీలు చేలకేగినవి. “భారత దేశమును వీడుడ”ను మహాత్ముని సింహగర్జనమే యా యుద్ధ మమునకు శంఖారావము. చెఱసాలలు నిండినవి. మహాత్ముడు పూనాలో ‘ఆగాఖానుభవనము’న నిర్బంధింపబడెను. నెహ్రూ మొదలైన కాంగ్రెసు నాయకు లందఱు నిర్బంధింపబడిరి. గోళ మల్లకల్లోల మయ్యెను. తంతిటీగలు రైలు పట్టాలు కొన్ని చోట్ల నదృశ్య మయ్యెను. 1942 సంవత్సర సత్యాగ్రహము విజయముగఁ గొన్ని చోట్లఁ బరిణమించెను. హింసాకాండతోఁ గనకుఁ గాని కాంగ్రెసునకుఁ గాని సంబంధము లేదని మహాత్ముడు ప్రకటించెను. 1944 సంవత్సరమున మహాత్ముడు విడుదలయ్యెను. ఇటలీ, జర్మనీ దేశము లోడిపోయెను. జపానుతో యుద్ధము సాగుచుండెను. ఇంగ్లండు దేశమున నెన్నికలలో విజయము సంపాదించి కార్మిక పక్షము గెలుపొందెను. కార్మిక ప్రభుత్వము కాంగ్రెసు నాయకులను విడుదల సల్పి, భారత దేశమునకు స్వాతంత్ర్య మొనగుటకు సమ్మతించెను. 1944 సం. మే నెం.లోఁ గార్మిక ప్రభుత్వ పక్షమున సరిపొందింపులు సలుపుట క్రమాత్యక్తము. భారత దేశమున కేతెంచిరి. అంతకుముందే జరిగిన యెన్నికలలో కాంగ్రెసునకు విజయము సిద్ధించియుండెను. ముస్లిము స్థాన

ముల ముస్లిములీగు సహివాద్దు రాష్ట్రమునఁ దప్ప సంపూర్ణ విజయము సాధింపఁ గల్గెను. పాకిస్థానప్రచార మవినశముగ జిన్నా నాయకశక్తిమున సాగుచుండెను.

దేశమున మతవిద్వేషము పొబలి, కల్లోలములు చెలరేగెను. కలకత్తాలో మతకలహములు తీవ్రరూపమును దాల్చెను. అందు హిందూ ముస్లిము లన్యోన్యహాననకాములై దురంత చర్యలకుఁ బాల్పడిరి. లూటీలు, స్త్రీ బాల వృద్ధ విచక్షణ లేని ఘోరహత్యలు మత కలహముల పేర భారత దేశ చరిత్రకు స్థిర కళంకమును దెచ్చెను. నవకాళిలో ముస్లిములు చెలరేగి హిందువులపై ఘోరహింసలు నత్యాచారములు సలిపిరి. ఈమతో న్నూడహింసా విలయ తాండవమును నిరసించి నిల్చిన మహానుభావుఁడు గాంధీ మహాత్ముఁడు.

గాంధీ మహాత్ముఁడు పదవ్యుక్తై పౌరులలాడుట తప్పని ఘోషించెను. మానవుఁడు హక్కుల కొరకై పోరాడుట కంటె బాధ్యతలను నిర్వర్తించుటయే మేలని చాటెను. 1947 సంవత్సరమున జనవరి నెలలో నవకాళియూత్ర కుసక్రమించెను. గాంధీ యాత్రావలనఁ బ్రజల మనఃస్థలలో శుభపరివర్తన మేర్పడెను. కలకత్తాలో శాంతి నెలకొనెను. మహాత్ముఁడు భారత దేశమున జీతము బత్తెము తీసికొనక పనిచేయు ముఖ్యరక్షక భటుఁడని పేరు వడసెను. తరువాత నవకాళికే బ్రతిక్రియగాఁ జేసి రేగిన బీహారు కల్లోలమున నాహుతు లైన ముస్లిములకు సాయము చేయుటకై గాంధీ మహాత్ముఁడు బీహారు ప్రయాణము సాగించెను. నత్యుపహింసల నుచ్చావన నిశ్వాసములు నల్పి జీవించెడి యొం

టరి బాటసారి, మతోన్మాదవికటాట్టహాస విలయప్రభుజన తాండవము నెదిరించి పయని చెను.

కాంగ్రెసు లీగునాయకులతో జరిగిన సంప్రదింపుల ఫలితముగ దేశమును విభజించి పాకిస్తానము, భారతదేశములకు 1947 ఆగష్టు 15 వ తేదీన స్వాతంత్ర్య మొసగుటకు నిశ్చయించి నట్లు కాగ్మిక ప్రభుత్వము 1947 జూన్ 3 వ తేదీన ఒకటించెను. పంజాబులో మతేక్షిల్లోలములు చెలరేగినవి. హిందువులు, సిక్కులు, ముస్లిములు వేలకొలది మరణించిరి. ఆ దురింత హత్యాకాండమును దలచి యే భారతీయుఁడును సిగ్గుచే దల వంచుకొనకుండ నుండ లేడు. ప్రపంచ చరిత్రలో నట్టి ఘోర సన్నివేశము లేన్నియో యుండవు

1947 సంవత్సరము ఆగష్టు 15 వ తేదీన స్వాతంత్ర భారతదేశ పాకిస్తానము లవతరించినవి. భారతదేశ మంతయు స్వాతంత్ర్యోదయమున కుప్పొంగి పండుగ చేసికొనెను. మహాత్ముఁడా సమయమున ఢిల్లీలో నుండక నవకాలిలో మిగిలి పోయిన తన కర్తవ్యమును నెరవేర్చుట కేగెను. గాంధీమహాత్ముఁడు నూత్నస్వాతంత్ర భారతవర్షము నాశీర్వాదించెను. దేశనాయకులకు మహాత్ముని యాశీస్సులే ధ్రువతారకారోచిస్సులు.

భారతదేశ స్వాతంత్ర్యముకంటె ధర్మనిర్వహణమే మహాత్ముని కర్తవ్యమున సగ్రగణ్యము. రవి యస్తమి-పని మహాసామ్రాజ్యము నెదిరించు నాత్మిక శక్తిని పరాధీన విహ్వలులైన భారతీయుల కొక నాడు ప్రసాదించెను. ఆ నాడు భారత స్వాతంత్ర్యము గాంధీ మహాత్మునకు శిరోరత్నమై భాసిల్లెను.

గాంధీ మహాత్ముని, యూధ్యాత్మికమూర్తి, వామనమూర్తి వలె
క్షణ క్షణ పరివర్ధనూనమై విశ్వము నంతటి నావిష్కరించు
కొనెను. శిరోరత్నముగా భాసించిన భారత దేశస్వాతంత్ర్య
మహింసా ప్రవక్త యూధ్యాత్మికమూర్తి కచిరకాలమున శ్రీవ
ణావతంసముగఁ గఠ మణిగఁ జిట్టచివరకుఁ బాదపీఠికా మణిగ
మారెను. గాంధీ మహాత్ముడు భారత స్వాతంత్ర్యశిల్పి మాత్ర
మే గాడు. స్వాతంత్ర్య సముపార్జన మహాత్ముని జీవితచరిత్రలో
నొక యత్యల్ప విషయము మాత్రమే. మానవత్వమును వీడి
75000 మనుష్యుల నొక్క త్రుటిలో సంహరించు “అటము
బాంబులు” నిర్మించు సభ్యతను ధిక్కరించి హింసాదౌర్జన్యముల
రాక్షసత్వమును నిరూపించి, యీ భూగోళమును మానవున
కింత కంటె వాసయోగ్యముగఁ జేయుటకై తరణోపాయము
ప్రబోధించిన యతిలోక తేజస్వి మహాత్ముడు.

1947 సంవత్సరము సెప్టెంబరులో ఢిల్లీనగరమున మత
కల్లోలము లారంభించెను. మహాత్ముడు ఢిల్లీ చేరెను. అతఁడు
ప్రాయోపవేశ దీక్షఁ బూనెను. ఢిల్లీ ప్రజ లందఱు మానసిక
పరివర్తనమును బొంది మతసామరస్యమును బెంపొందింప శప
థము సల్పిరి. మహాత్ముడు నిరాహారదీక్ష విడనాడెను. 1948
సంవత్సరము జనవరి నెలలో మహాత్ముని ప్రార్థనసభలో నొక
యువకుఁ డొక బాంబు రువ్వెను. ప్రమాద మెవరికి జరుగ లేదు.

మహాత్ముడు ప్రభుత్వము తనకు సైనిక రక్షణ ముసె
గుటకు సమ్మతంప లేదు. మహాత్ముడు మహాభక్తుడు. దీన
సేవ గూడ నీశ్వర సాక్షాత్కారమార్గముగ నే స్వీకరించెను.

అంతియేగాక పార్థసనభలోఁ దన్ను నిరాఘాటముగ హత్య చేయ వచ్చు నని ప్రకటించెను. హంతపై ద్వేషము లేక, పెదవులపైఁ జిరునవ్వులతో మరణించుటయే తన జీవితసాధ్యమని ప్రవచించెను.

మానవచరిత్ర బుద్ధభగవానుని నేను క్రీస్తు ప్రభువును దప్ప మహాత్ముని వంటి యజాతశత్రుని దయామయునిఁ బ్రసాదించి యుండలేదు.

1948 జనవరి 30 వ తేదీన సాయంకాలమున మహాత్ముడు ప్రార్థనసభ కేసుచుండెను. మతదురావేశ భూతుడైన 'నాథూరాం వినాయక గాడ్సే' యెదురు వచ్చి సాష్టాంగ నమస్కారము నల్పి గురి చూచి సూటిగా మహాత్ముని గుండెలో రివోల్వరు పేల్చెను. "హలే రాం" అనుచు మహాత్ముడు నేల కొరిగెను. ప్రపంచచరిత్రలో గడియార మెప్పుడును సంత యుత్కంఠతోఁ గొట్టుకొన లేదు. మహాత్ముని భవనము లోనికి గొనిపోయిరి, అహింసాప్రవక్తయన్నమించెను. సూర్యుఁ డస్తమించెను.

ప్రపంచ మంతయుఁ జీకటి గ్రమ్ముకొనెను. మహాత్ముని నిర్యాణవార్త ప్రపంచమును దుఃఖమయముగఁ జేసెను. ప్రపంచరాజ్యము లన్నియు పతాకల నర్ధావరోహము గావించి విషాదమును ప్రకటించినవి. మరునాడు సాయంకాల మున యమునానదీతీరమునఁ జందన కాష్ఠమున మహాత్ముని భౌతిక దేహమున కగ్ని సంస్కారము కావింప బడెను. ఆ నాడు

ప్రపంచములో నెచ్చట సంపూర్ణారోహణముగ నెగురు చున్న పతాకము లేదు.

సిలువఁబడిన నేనుక్రీస్తు ప్రభువు తరువాతఁ బ్రపంచ చరిత్రలో మహాత్మునిహత్య రెండవ యాత్మబలిదానము.

మహాత్ముఁడు సజీవుడై యున్న కాలముననే, ప్రపంచ చరిత్రలోని మేధావులలో నగ్రగణ్యుఁ డని స్థిరకీర్తి నార్జించిన ‘ఎన్ స్టీను’ మనీషి మహాత్మునకుఁ బూజాంజలు లర్పించెను. “బాహ్యధికారము లేవియు లేని ప్రజానాయకుఁడు. రాజనీతి కుతంత్రముల నిరసించి, యాత్మికశక్తితో విజయము సాధించు రాజకీయవేత్త. అత్రుసన్యాసము నల్పి యధర్మము నెదిరించి గెలిచిన విజేత. యూరోపులోని పాశవిక దౌర్జన్యము నకుఁ జెలియలికట్టయై నిలిచి మించిన నిర్భల సాధుపురుషుఁడు. గాబోవు తరముల వారు రక్తమాంసల మైన రూపము దాల్చి, యిట్టి మహాపురుషుఁడు భూగోళమున సంచరించె నని విశ్వ సింపక పోవచ్చును.”

నేటి ప్రపంచమున యుద్ధహోమకుండ మింకను రాజు కొనుచుఁ బొగలు గ్రమ్ముచునే యున్నది. “ఉదజని బాంబు” విధ్వంసకశక్తి ‘యాటము బాంబు’ కంటె నహస్ర గుణాధికము. ఉదజని బాంబులతో యుద్ధము జరిగిన నీక భూగోళమున మానవ జాతియే యంతరించ వచ్చును. “భూలోకమున నొకానొకనాఁడు మానవు లుండెడివారు. వా రెంతయో మేధావులై యాకాశమునఁ బక్షివలె సంచరింపఁ గలిగినారు. నీటిలోఁ జేపవలె నీడుకొని పయనింపఁ గలిగినారు. చివరకు

భూమిపై మానవులవలె మనలేక యన్వోస్యమారణహోమము
 నారంభించి పూర్ణాహుతి నొందినార”ని చిట్టచివర కే సిఘ్రికలోఁ
 దమ వాఙ్మయమునఁ గరణగీతుల నాలపింప వలసి వచ్చు
 నేమో ! భావిప్రపంచమున మానవజాతి యస్తిత్వమే శంకా
 స్పద మగు చున్న చిహ్నచీకటిలో గాంధీ మహాత్ముని యమృత
 సందేశమే దివ్యజ్యోతి. అద్యతన భావిలో మానవుఁడు మన
 వలె ననిన గాంధీ మహాత్ముని యమరవాణిని వినక తప్పదు.

మానవుఁడు జీవించి యుండుటకై మహాత్ముఁడు మర
 ణించెను. మానవుఁడు మహాత్ముని శాంతి సందేశము నాల
 కించి మను గాత !

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి.

ఇతి శివమ్.

ABOUT THE AUTHOR

Extracts from the Radio Talk from the Madras Station of A. I. R.

by

SRI K. RAMA KOTESWARA RAO

entitled "Modern Trends in Telugu" - published in Triveni.

Within the last two or three years one notices the beginnings of a new movement. the return to classicism. If the leftists and surrealists rebelled against the romanticism of the second and third decades of this century, the neo-classicists like Nanduri Krishnamacharyulu. Jandhyala Papayya Sastry and Joshua are questioning the value of the surrealism of the decade from 1935 to 1945. Harmony instead of strife is their theme. In the post-war world an equilibrium has to be achieved between matter and spirit, between idealism and realism. *Krishnamacharyulu* and his fellow-poets are seeking to effect this reconciliation.

Curiously enough, the old classicists of the type of the Poet-Laureate Sripada Krishnamurthy Sastri, the romanticists like Krishna Sastri, the surrealists like Srinivasarao, and the neo-classicists like *Krishnamacharyulu* are striving in different ways to enrich our literature. They represent the many facets of our cultural life.